

LLEGIU EL "SUPLEMENT DE LA NOVA REVISTA"

VOL. III

SETEMBRE 1927

NUM. 9

LA NOVA REVISTA

JOSEP MARIA JUNOY, DIRECTOR

FRANCESC EIXIMENIS . . .	<i>Pàgines antològiques</i> . . .	1
CARLES SOLDEVILA . . .	<i>Del Romanticisme a</i> <i>Valéry</i>	4
JAUME AGELET	<i>Dos poemes</i>	12
WILLIAM BLAKE	<i>El Llibre de Thel</i> . . .	15
FRANCIS JAMMES	<i>Cinc retrats de dona</i> . .	22

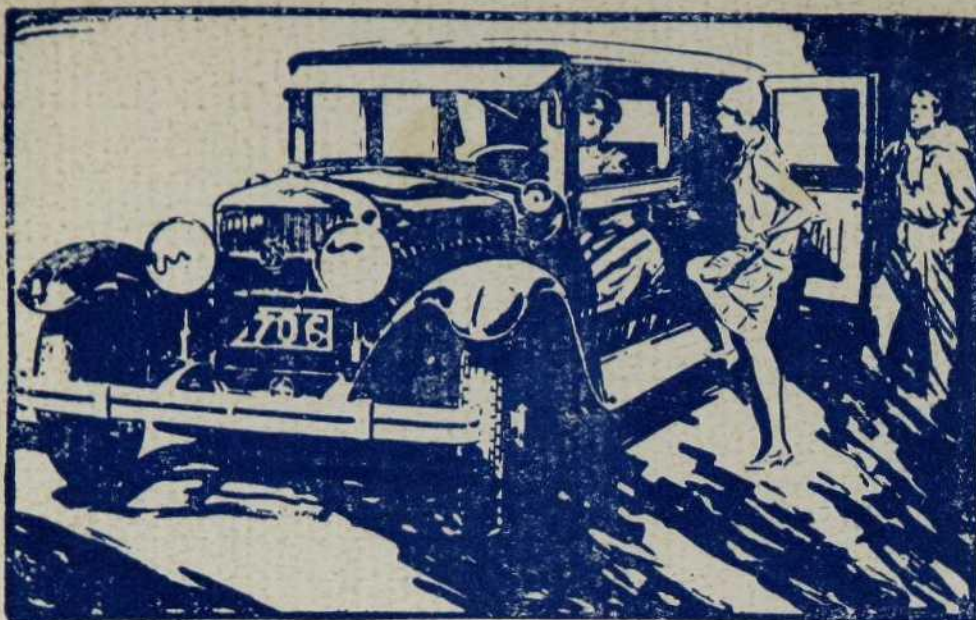
BUTLLETINS DEL TEMPS: J. M. LÓPEZ-PICÓ: *Lema de «Lo Gay Saber»...*, p. 35. — CRÒNIQUES VALENCIANES: F. ALMELA I VIVES: *Com fou venuda la Dama d'Elx*, p. 38. — JOAN ARÚS: *Els primers temps de Joaquim Folguera*, p. 47. — L'ART RELIGIÓS I LA LITÚRGIA: M. TRENS, Prev.: *La moderna pintura mural religiosa*, p. 56. — BIBLIOGRAFIA RETROSPECTIVA: A ESCLASANS: *Francesc Pujols: «Medeia»*, p. 58. — MARCEL SAUVAGE: *La faunessa negra*, p. 61. — VÀRIA: ALFRED DE TARDE: *La falsa pietat russa*, p. 69.

NOTES I COMENTARIS: per J. M. BORONAT, E. BOSCH I VIOLA, SALVADOR DALÍ, E. S., E. DE FORTUNY, J. GUAL, D. GUANSÉ, C. A. JORDANA, J.-M. JUNOY, A. MASERAS, J. MORAGAS, J. M. DE NADAL, DR. RIERA I PUNTÍ, J. ROURE I TORENT, J. SALLARÈS, P. VERDAGUER I LLUÍS VIA.

IL·LUSTRACIONS: JOAQUIM SUNYER: *Retrat de la Sra. Alvarez i fill*, pl. n.º I. — WILLIAM BLAKE: *L'ànima vola del cos, separant-se amb recança de la vida*, pl. n.º II. — R. MARTÍ I ALSINA: *Pintura*, pl. n.º III. — E. DELACROIX: *Retrat d'inconegut*, pl. n.º IV.

BARCELONA

R. 398.607

La qualitat dels seus propietaris farà veure l'elegància del La Salle

Elegant, fi, molt ràpid -

és aquest nou cotxe de luxe, en el qual s'aprecia esport i joventut

No han existit fins ara cotxes de luxe que omplissin totes les condicions per tal d'ésser ensembles, cotxes d'esport puix per llur dignitat i serietat aquells eren dedicats a la vida de la capital.

Els propietaris demanaren als constructors que els fabriquessin un cotxe d'esport, i llurs desigs han estat complerts.

Avui els enginyers de Cadillac han vist compensats quatre anys de detinguts estudis esmerçats a construir el La Salle, en veure sorgir dels seus tallers un cotxe veritablement esportiu.

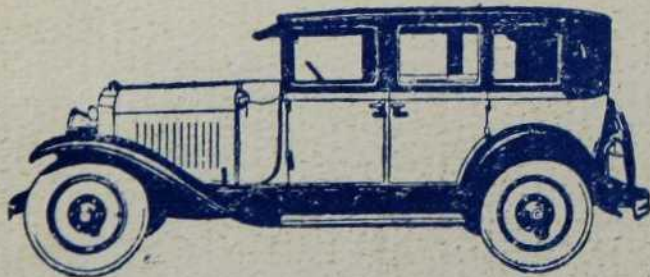
Elegant, fi, ràpid, baix de línees — aquestes són les principals característiques del nou La Salle. Per la seva elegància europea i per predominar-hi la gràcia de la joventut, ha d'ésser l'automòbil ideal del món esportiu.

Qualsevol concessionari de Cadillac tindrà molt de gust a mostrar-li el nou La Salle. Apreciï vostè mateix la suavitat de la seva

marxa, la seva esbalaïdora velocitat i com arriba a ella fàcilment.

PREUS. — Subjectes a variació sense previ avis.
Faetó (5 places), Ptes. 25.400; Convertible Cupé, Ptes. 27.200; Sedan (5 places), Ptes. 27.700. Tots els models completament equipats, amb 6 rodes de disc i 6 pneumàtics. Preu en tots els nostres dipòsits de Barcelona, Màlaga o Bilbao.

GENERAL MOTORS PENINSULAR, S. A.
Nova Fàbrica: GRANADA, 33. — MADRID

La rapidesa de La Salle es deguda a ésser molt lleuger i posseir un motor de 8 cilindres en angle de 90 graus. Amb els seus quatre frens mecànics i la seva bona refrigeració, vostè pot viatjar-hi segur i confiat

XOCOLATES

ELS MÉS VELLS
D'ESPANYA

Casa fundada l'any 1800

127 anys d'èxit creixent

Xocolates des de 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

METRO GOLDWYN

en produir la seva pel·lícula

BEN HUR

ha posat l'art moderníssim
de la cinematografia al servei
de l'esperit religiós més pur.
Per això **BEN HUR** és un
film d'avui que viurà sempre.

REPETICIÓN GENERAL

PER W. A. BODFISH

Un dels misteris inexplicats de la vida és el fet que de vegades sigui tan difícil trobar una posició còmoda quan hom es fica al llit, i que, en canvi, sigui també tan difícil de trobar una posició que no sigui còmoda quan és hora d'alçar-se.

Quan el nostre estimat lector passi els ulls damunt aquestes ratlles, ja gairebé s'haurà acabat l'estiu. Però avui feia tanta calor que un amic que ha vist com un gos empaitava un gat carrer avall, ens assegura que tots dos anaven al pas.

Carta d'una noia moderna al seu enamorat:

Caríssim Lluís:

Perdona, estimat, que no t'hagi escrit abans, però és que he estat extraordinàriament ocupada, jugant al tennis cada dia amb En Pepe Carmona. El recordes? És tracta d'aquell minyó tan atractiu, amb uns ulls realment fascinadors.

Moltes gràcies per les teves cigarretes; però ara em passa que no puc

fumar sinó *Yale Specials*: com et sembla que me les podria procurar? Gràcies també pels caramels. Ja deus saber que també en venen en capsos de cinc lliures esterlines.

Has estat verament inspirat amb la teva idea d'enviar-me aquelles flors. Les vaig portar anit, en un magnífic ball on m'acompanyà l'amic Carmona, i tota la nit es moria de ganes de saber qui les havia enviades, però, com és natural, no li ho vaig dir. Aquest matí m'ha enviat l'orquídia més meravellosa que et puguis imaginar, però et dic sincerament que em van agradar més aquelles modestes violetes teves. No saps que la Roseta és promesa? És realment extraordinari. Té un anell esplèndid:estic certa que costa, almenys, quinze mil dòlars. Suposo que ja et deuen haver augmentat el sou, tal com esperaves.

Escriu-me immediatament, i no t'oblidis de dir-me on podria trobar algunes capsos més d'aquelles cigarretes simplement divines.

Teva,

Elena

Durant la Festa Major d'un poble, un grup d'aficionats representava *Terra Baixa*. Abans de comen-

LLIBRERIA VERDAGUER

A. DOMÈNECH, S. en C.

*Fondo especial d'obres
catalanes i referents
a Catalunya - Gran
«stock» d'obres cien-
tífiques i artístiques,
espanyoles i estran-
geres - Subscripcions
Enquadernacions*

BARCELONA
Rbla. Centre, 5 - Tel. A. 3868

SALA PARÈS

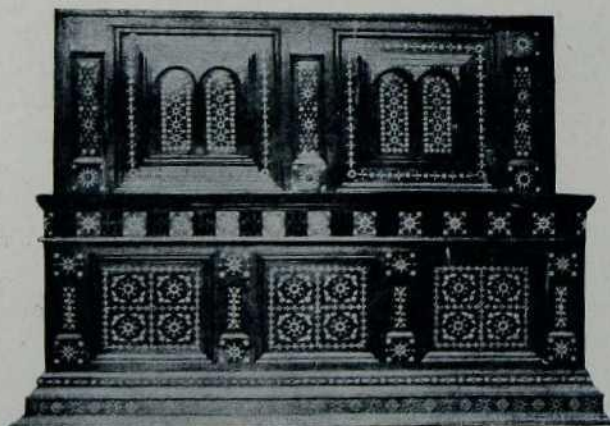
ESTABLIMENTS MARAGALL

EXPOSICIONS D'ART
PRESENTS
MOTLLURES
MARCS
LLIBRES

Petritxol, 5 / Tel. 3523 A.
B A R C E L O N A

G. HOMAR

CANUDA, 4

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

Suplement de "La Nova Revista"

EL CRITIC D'ART

El noi que ja ha vist el quadro al seu company. — No cal que baixis, que no val pas la pena.
(London Opinion)

çar el tercer acte els actors sentiren un escàndol terrible: el públic picava de peus, sorollava les cadires, braolava indignat. Aleshores s'adonaren que havien representat els dos primers actes sense alçar el teló.

Retorn. — Han passat dos anys d'ençà que vaig deixar-la en la mitja llum perfumada d'un capvespre de setembre. Va dir que m'esperaria, i ara, després de lluitar entre gent de ciutat per copsar una mica de fama, després de dos llargs i fatigosos anys de desencant, de solitud i d'angoixa, torno al somiós poblet de la meva juvenesa, on viu la noia dels meus somnis.

I si no m'estima més que a aquell

hòrrid dependent de la drogueria del seu papà, us dic que ja se'n pot anar a fregir espàrrecs.

Els bolxevistes han dat un cop terrible als poetes. No pas amb afusellaments, ni presons: molt pitjor. El govern soviètic ha manifestat al món que d'ara endavant queda suprimit el nom de Rússia, i que la República vermella s'anomenarà *Ussr*. Telegrams recents de Moscou comuniquen que quinze poetes s'han tornat boigs i que noranta nou s'han suïcidat, a causa de no poder trobar un consonant per a *Ussr*. Però triomfaran els bolxevistes? No, mil cops no! Amunt, poetes de Catalunya! Cerquem un consonant per a *Ussr*.

AVIS

FEBRE TIFOIDEA

Ha arribat l' hora predilecta per al bacil d'Eberth. La calor, les transgressions en l'alimentació, les aigües contaminades que tan sovint troben els estiuejants, etc., etc., són les causes d'aparició de brots epidèmics de la terrible febre tifoidea. No visqui refiat, ni es cregui indemne a la voracitat del bacil, si no està vacunat, o, encara que ho estigui, si haguessin transcorregut ja més de dos anys.

Contribueixi a la tasca sanitària personal i social, acudint al seu metge en sol·licitud de vacunació amb la SEROBACTERINA ANTI-TIFOIDEA MIXTA IMMUNITZANT de MULFORD, perquè és la vacuna sensibilitzada de major garantia en tot el món, que es diferencia, a més a més, de les vacunes ordinàries sense sensibilitzar, en el fet que produeix la immunitat immediata sense molèsties i sense haver d'abandonar les ocupacions habituals.

La vacunació antitífica MULFORD és sancionada i controlada per totes les autoritats científiques del món, i avalada per l'experiència de desenes de milers de casos sempre positius i sense trastorns.

MULFORD no comercia, en el sentit estricte de la paraula; MULFORD, que és l'entitat científica més gran del món, IL·LUSTRA, ACONSELLA, ALLIÇONA, INSTRUEIX i posa en mans del metge el producte de MAXIMA GARANTIA, que en aquest cas és la SEROBACTERINA ANTITIFOIDEA MIXTA IMMUNITZANT de MULFORD.

Vulgui vacunar-se amb el producte que en primer lloc contribuï a evitar la catàstrofe eberthiana en tots els exèrcits de la Gran Guerra.

AGÈNCIA GENERAL D'ESPANYA I MARROC:

S. A. de Representacions i Comerç

Angels, 18 - Direcció telegràfica: "SARECO" - Barcelona

ZANDEROIL

Nova York - Brussel·les

L'OLI DE MAXIMA PURESA PER A AUTOMOBILS

AGÈNCIA GENERAL D'ESPANYA I MARROC

Sociedad Anónima de Representaciones y Comercio

BARCELONA: Angels, núm. 18 i Diagonal, núm. 389

MADRID: Serrano, 88

THOMAS HARDY

Nascut prop de Dorchester en 1840, deixa, en 1867, l'exercici de l'arquitectura per les lletres. Primerament escriu versos, després novel·les: *Desperate Remedies* (1871), *Under the Greenwood Tree* (1872), *A Pair of Blue Eyes* (1873), *Far from the Madding Crowd* (1874), *The Hand of Ethelberta* (1876), *The Return of the Native* (1878), *The Trumpet Major* (1880), *A Laodicean* (1882), *Two on a Tower* (1882), *The Mayor of Casterbridge* (1886), *The Woodlanders* (1887), *Wessex Tales* (1888), *The Waiting Supper* (1888), *Tess of the d'Urbervilles* (1891), *A Group of Noble Dames* (1891), *Life's Little Ironies* (1894), *Jude the Obscure* (1896), L'èxit dels idil·lis dels seus començaments es manté i s'accentua en publicar *Tess*, però el poc èxit de *Judas l'Obscur* descoratja el novel·lista i ja només publica *The Well-Beloved* (1897), *A Changed Man* (1913). El poeta passa al primer terme amb *Wessex Poems* (1898), *Poems of the Past and Present* (1902), *The Dynasts* (part I, 1904; II, 1906; III, 1908), *Time's Laughing Stocks* (1909), *Satires of Circumstance* (1914), *Moments of Vision* (1917).

Les seves primeres novel·les són de factura més lleugera i tradicional, sia per haver-hi més intriga, sia per trobar-s'hi traces de fantasia novel·lesca. Com més temps passa, més s'accentua el pessimisme en Hardy. L'ésser humà és esclafat per una força superior, la de la natura-

lesa, i per l'atzar, indiferent, doncs sovint hostil. Hardy es refugia en un recó de terra, el seu Dorset natal, l'antic reialme saxó del Wessex, al sud-oest d'Anglaterra, un dels rars indrets gairebé intactes. Allí és situada l'acció de gairebé totes les seves novel·les, entre elles la "història d'una dona pura, fidelment presentada", *Tess* dels d'Urberville, pobra noia seduïda, abandonada, que Hardy, entenent que la novel·la és "un esforç per donar forma artística a una successió d'elements reals", no tracta en heroïna, sinó ben objectivament i, així i tot, és una de les figures més patètiques i que més simpatia i compassió devetllen.

En un campament de boscaters, al nord-oest del Canadà, fou organitzat un "concurs de menjaires". Un dels que hi van pendre part, un llenyataire alt i cepat, va rebre a engolir-se mitja vedella, i una gran quantitat de llegums i de "pudding", tot ben regat amb copiosos veires de cervesa. Fou declarat vencedor per unanimitat, i l'acompanyaven en triomf cap a casa, quan es tombà als seus admiradors i els va dir:

"Companys, d'això no en digueu res a la dona, perquè no em daria sopar."

El rector d'un poble va anar a saludar la mestressa d'una tenda, qui acabava de perdre el marit.

"No hi ha dubte, senyora Benet", va dir, "que deu venir-li molt de nou."

"Realment, senyor rector", contestà la vídua, "em fa molt estrany d'entrar a la tenda i trobar una cosa o altra al calaix".

En FILMS
com en totes les
coses, és la qualitat
la que s'imposa i per ella

Paramount

és avui la marca que representa
lo millor en tot el món.

CASA CENTRAL
PASSEIG DE GRACIA, 91
BARCELONA

No es tracta d'una estudiant de la Sorbona sinó de l'estrella de cinema
Louise Brooks.

(Atenció de Paramount Films, S. A.)

Suplement de "La Nova Revista"

EN PREPARACIÓ

OBRES
DE
G. K.
CHESTERTON

TRADUCCIÓ CATALANA INTEGRAL

EDICIONS DE
LA NOVA REVISTA

Suplement de "La Nova Revista"

negut mai la seva millor obra com a tal, es troba una de les raons d'ésser de la crítica. Aquesta ha ensenyat i encoratjat els artistes de primer rengle, i també ha ensenyat i descoratjat els dels darrers rengles.

Un banquer amic nostre va assistir a un sopar que oferia el president d'un banc de Califòrnia. Hi assistiren molts indis rics d'aquella regió. Aquest indis, pell-roges primitius, no havien obert mai cap compte-corrent, i llur amfitrió estava disposat a conquerir-los. Atansant-se al més ric de tots, li observà: "Cabdill: heu guanyat molts diners, però mai no heu obert compte al meu banc. I si hi penséssiu una mica?" El cabdill hi pensà una mica. "Quan he guanyat diners, va dir, lentament, amb veu pregona, em pagueu el quatre per cent. Quan no tinc diners em carregueu el vuit per cent. Us asseguro que els bancs no fan per mi."

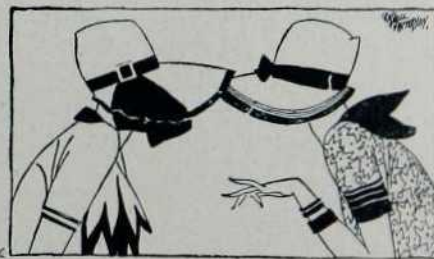

L'estilogràfica. — Hi ha artistes que, per raó de la seva tècnica, o per habitud, o per gust, volen tals pinzells, tal tela, tal llapis, tal paper. En general, l'home de lletres no és massa entestat en qüestions semblants. Coneixem, però, qui sobre un bon paper i amb una estilogràfica excellent sent facilitada la seva tasca. A aquests sobretot s'adreçava la presentació, en la darrera pàgina de coberta de LA NOVA REVISTA del mes passat, de la ploma Conklin, la qual, ultra la perfecció tècnica (per

nosaltres, inexperts, només traduïble dient que "s'hi escriu molt bé"), té una presentació estètica sota una gama de colors (el de laca vermelló de Xina, el blau de porcellana egípcia — el secret del qual, perdut, ha retrobat En Llorens Artigas — i el verd malaquita puríssim) que per ella sola el nostre amic Joan M. Keene pot tenir la convicció, justificada, de propagar un bon producte.

Una discreció exemplar. — Al número passat de LA NOVA REVISTA, a més de les quatre làmines fora de text acostumades, n'hi havia una altra, un boix d'En Francesc Canyelles. Una sumària indicació: "Col·lecció Prats" no haurà estat prou per assabentar molts lectors que la tal làmina era una forma d'anunci, de tan indirecta discretíssima, dels capells Prats. A insabuda del nostre amic, enemic declarat de les coses cridaneres, fem aquesta aclaració.

ENTRE AMIGUES

Fina. — I com us va el pis nou?
Carme. — És esplèndid, esplèndid del tot. Però hi ha un punt negre. És ple de rates.
Fina. — I no n'heu parlat al propietari?
Carme. — Sí.
Fina. — I què us ha dit?
Carme. — Ens ha aconsellat que els donéssim galetes emmetzinades.
Fina. — I ja ho heu fet?
Carme. — No, noia. Que mengin el que nosaltres mengem, o que es morin de gana.

BIBLIOTECA HORIZONS

HA SORTIT EL SEGON VOLUM

L'HOME PERDURABLE

per G. K. CHESTERTON

VERSIÓ ÍNTEGRA I DIRECTA DE L'ANGLÈS PER M. MANENT

L'Home perdurable — diu la presentació *del Roseau d'Or* — és l'obra més important, més ben travada i més llargament madurada d'ençà de la publicació d'*Ortodòxia*, de la qual és conseqüència necessària: DESPRÉS DE LA DEFENSA, L'ATAC.

Ja era hora que un magnífic talent de dialèctic i d'escriptor fes l'esclatant i definitiva demostració del caràcter precari de la nova ortodòxia pseudo-científica del nostre temps, a la qual gran nombre de contemporanis han atorgat una fe quasi religiosa. Només calia, per a això, establir que l'evolucionisme, després de tot, no és més que una teoria que no explica enlloc l'única meravella en la qual es resumeix tota la creació: l'esperit humà.

És impossible de llegir *L'Home perdurable* sense experimentar, almenys, la necessitat de revisar seriosament algunes d'aquestes idees més "fetes", però massa còmodes. D'altra banda, enlloc com en aquest llibre G. K. C. no demostra amb tanta de força el vigor i qualitat del seu pensament.

Un vast pla de conjunt és desenrotllat desimboltament i amb un vigor lògic que les brillants digressions no fan sinó augmentar. L'argument, a més a més, és reforçat amb trets d'un còmic excel·lent, i sovint el polemista i el filòsof cedeixen el pas al poeta."

**Un volum d'unes 400 pàg. amb un
retrat de l'autor, per F. Callicó: 3 ptes.**

Està exhaurint-se el primer volum de la BIBLIOTECA HORIZONS L'ESGLÉSIA i LA CASTEDAT (textos de l'Il·lm. Dr. Josep Torras i Bages, recollits i comentats sota la direcció del P. Josep M.ª Pijoan, S. J.)

Els Perfums de
MYRURGIA

BANCA MARSANS

BARCELONA: RAMBLA DE CANALETES, 2 i 4

Apartat de Correus número 1 : Telèfons: 4530 A i 4532 A
Direcció Telegràfica i Telefònica: MARSANSBANK

MADRID:

BANC INTERNACIONAL D'INDÚSTRIA I COMERÇ

Carrera de Sant Jeroni, 43 : Telèfons: Interurbà 67: Urbans 5207 M i 4955 M
Direcció Telegràfica: BANKINTER

PRINCIPALS OPERACIONS

Compra-venda al comptat de tota classe de valors de contractació corrent.— Dipòsit de títols en custòdia.— Admetem valors en Compte Corrent i abonem els cupons respectius, lliures de tota despesa, concedint crèdit contra els dits comptes prèvia consulta.— Compliment d'ordres en les Borses nacionals i estrangeres.— Adquisicions en ferm i emissió d'emprèstits.— Obertura de comptes corrents en moneda nacional i estrangera.— Descompte de cupons i títols amortitzats.— Revisió acurada de les amortitzacions mitjançant els cupons que se'ns presentin al cobrament, donant avis als interessats en el cas de resultar algun títol amortitzat.— Compra i venda al comptat i a terminis de paper sobre l'estranger. Emissió de xecs i cartes de crèdit pagadors en totes les places mercantils.— Transferències telegràfiques.— Canvi de tota classe de monedes i bitllets nacionals i estrangers.

CAMBRA CUIRASSADA

amb compartiments de lloguer des de 22 pessetes anuals.

AGENCIA DE VIATGES

Bitllets de ferrocarrils, senzills, d'anada i tornada, circulars, individuals i col·lectius.— PASSATGES MARITIMS per a tots els ports del món.— Bitllets quilomètrics espanyols.— Els entreguem a l'instant juntament amb la fotografia.— Excursions acompanyades.— Viatges a «forfait».— Peregrinacions.— Travelers xecs.— Cupons d'hotel.— Assegurances d'equipatges i contra els accidents del viatge.

SUCURSALS:

MADRID, Carrera de Sant Jeroni, 43 : SEVILLA, Tetuan, 16 : VIGO, Urzàiz, 2

Delegacions a Espanya: PALMA, Conquistador, 42 : VALENCIA, Pintor Sorolla, 16 : SARAGOSSA, Plaça de Sas, 5

Corresponsal a totes les ciutats importants d'Europa i d'Amèrica

“AMERICAN EXPRESS Co.”

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLÒGIQUES

ELOGI DEL REGNE DE VALÈNCIA

EMPERÒ, senyors meus molt reverents, bon passar vos fa aquests tan grans càrrecs si pensats los gardós finals e eternals ja damunt allegats, e après si pensats nostre Senyor Déu quina ciutat e quina terra vos ha comanada: car dien los qui gran temps la han posseïda, que si paradís és en la terra, que en regne de València és; e, verdaderament, clara experiència nos ensenya que aquesta és una de les pus assenyalades terres del món, si pensats en totes les sues nobleses, de les quals vos diré algunes poques qui em vénen a memòria de present.

La primera, car veem ací l'aire comunament bell e clar, e no espès, ni fumós, ni tèrbol (així com en França, ne en Anglaterra, ne en Alamanya), mas clar, e bell quasi tostemps en iver, i en estiu, e en primavera e autumpe.

La segona és car la ciutat és en terra plana, e la planícia és gran e bella en torn, e en gir enrevironada quasi de monts e de fort belles valls, fèrtils e de fort agradosa vista. Per raó de açò, senyors, que dit és, com és la gran bellesa e bella planícia de la terra que Déu vos ha dada, devets pensar ab gran estudi que la pujats ocupar en profitosos

servirs de la ciutat e de tot lo regne, pus que fer-se pot degudament; e lleixar perdre aquest tan gran servei de la comunitat per la negligència, seria gran càrrec de les vostres consciències e ànimes. Car sapiats que vosaltres podets fer per les planícies posades en secans, diverses boscatges que serien fets tost, e aquells omplir de roures e de carrasques e de altres arbres pertanyents a bosc, dels quals hauria la comunitat gran ajuda en llenya per a la terra, o per la mar en fer fustes, e la Sala poria haver de açò grans rendes, si aitals boscs faïets plantar o ben guardar.

La terça és que tot aquest regne ha gran mar e gran terra; quasi igualment s'estén la terra ab la mar, posant tot lo costat del regne posat vers les illes.

La quarta, que dita terra és abundada de fonts, de rius e de moltes e bones aigües, de què es rega tota la dita terra, e és pus bella e pus fèrtil.

La quinta és car ací abunda en cert temps de l'any en vents purgants l'aire de tota corrupció que hi sia engendrada per la multitud de les aigües que havets, ni per qual altra cosa; e per aquesta raó és la terra sana e apta a llonga vida de l'hom qui té bon regiment en si mateix.

La sisena, que ací ha quatre flums navals, ço és: Guadalaviar, qui passa per València; e lo riu de Millars, que passa per tota la terra de Boriana e rega aquella; e lo riu de Segura, qui passa per Oriola e per altres partides, e rega aquelles e s'engrava prop Guardamar; e Xúquer, per Alzezira e Cullera. Per los quals devalla fusta de Castella, bella, ab gran còpia, e qui reguen la plana copiosament.

La setena, que la dita plana de regadiu e arborada ha bell tinent e gran, ço és del Coll de la Garrofera tro a Xàtiva, e tro a Oliva e tro a Dènia, qui són de vint en vint e cinc llegües, jatsesia que pus s'estena fins al regne de Castella e d'Aragó e del regne mateix de València.

La vint e quarta és que la terra aquesta produeix comunament fort la gent aguda e apta d'enteniment, e fort coratjosa e ardent, entenent a honor e cortesia, e no en avarícia, tant com les altres gents o nacions. Per raó de açò, ací es troben gents honorables, civils, arreades e ben encavalcades comunament e bé endreçades e bé acullents persones estranyes; en tant que qualsevol hi vingués, ells se tenen de les gents de aquesta terra molts per pus pagades que de qualsevol altra nació que hi sia en gir ni en torn.

La vint e sisena és molt maravellosa e contra comun cos de natura, car com dit sia que la gent aquesta sia fort abrivada e disposta a armes, emperò han així dolç voler que tantost són reduïts a pau après llur fellonia; la qual cosa és gran maravella pensada la influència de la dita planeta, car comunament los hòmens naturalment disposts a armes no són piadosos, ans són cruels, e per tal devem pensar que açò és especial gràcia de nostre Senyor Déu.

La vint e setena és que ací es fan algunes coses artificials, les quals donen gran fama a la terra, car són coses fort polides e belles e qui no es troben comunament en altre lloc, així com dit és comunament la obra comuna de terra que es fa a Paterna e a Carçre, així com jarres, cantes, olles, terrassos, escudelles, cresols, llibrells, rajoles, teules e semblants coses moltes. Mas sobretot és la bellesa de la obra de Manises, daurada e maestrívolment pintada, que ja tot lo món ha enamorat, en tant que lo papa e los cardenals e los prínceps del món per especial gràcia la requeren e estant meravellats que de terra se puixa fer obra així excellent e noble.

La vint e vuitena és que, segons que dien los mercaders solemnes de aquesta terra ixen per mercadejar trenta o trenta e tres especials esmerços, los quals satisfan llargament a les quatre parts del món, ço és a llevant, e a ponent, e a tremuntana e a mig jorn, segons que per mercaders de bona consciència só informat; entre los quals esmerços n'hi ha alguns que jatsia que no apareguen de gran preu, emperò són en cascuna part del món coses de notable servici a cascuna cosa pública. E pensats, si a vosaltres plau, que la obra d'espart, que par a vosaltres cosa menyspreada, emperò ¿què faria hom en aquesta terra o en algunes altres sense gúmenes, cordes, trenelles, cabassos, astores, espartenyas? Certes, soferir n'hia hom gran afany i fretura; e encara en mar són molt necessàries les dites gúmenes d'espart qui es fan en aquesta terra.

La vint e novena és que aqueix regne forneix totes les terres circumstants, de les damunt dites coses, e les terres circumstants se buiden ací de les mercaderies, e fan de aquesta ciutat llur cap e refugi en tot en llurs necessitats.

FRANCESC EIXIMENIS

Agraïm a l'editor J. M. de Casacuberta la comunicació d'aquestes pàgines d'Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, text pel P. Daniel de Molins de Rei, O. M. Cap. (*Els Nostres Clàssics*, XIII).

DEL ROMANTICISME A VALERY

“Les choses du monde ne m'intéressent que sous le rapport de l'intellect. — Bacon dirait que cet intellect c'est une *Idole*. J'y consens, mais je n'ai pas trouvé de meilleure.”

PAUL VALÉRY

EN els països de gran densitat espiritual, la successió de les actituds ètiques i intellectuals apar amb la netedat d'una pel·lícula projectada lentament. Per adonar-se'n no cal sinó girar un moment els ulls cap a França, on el lligam de les concepcions filosòfiques i de les tendències pràctiques té una plasticitat que cercaríem debades a casa nostra. L'esperit crític que forma la base del geni francès, àdhuc en els moments d'embriaguesa o d'estupor, sap destriar causes i efectes.

Prenem les tres darreres generacions intellectuals de França. Passant pel risc inevitable en tota definició de tendències collectives, arribarem sense massa feina a descobrir llurs directrius.

La generació d'Ernest Renan, Fustel de Coulanges, Hipòlit Taine, E. Scherer i Flaubert, a la qual pertoca d'afegir els germans Goncourt, Daudet i Zola mateix, tot i ésser més joves, ve l'endemà de la voga romàntica, que havia durat més de trenta anys.

Què era el romanticisme? Una exaltació dels instints en perjudici de la raó, de l'espontaneïtat en detriment de la cultura, de l'anarquia i de la peresa en minva de la disciplina i de l'esforç.

Almenys aquesta és la pintura que ens escau de fer-ne des de l'etapa següent, afitada per les obres dels esmentats filòsofs, historiadors i novel·listes.

Aquests homes, constatant la nul·litat de la quimera romàntica, varen refugiar-se en l'estudi dels fets i dels documents que els registraren. Decebut del somni de llibertat humana que comportava el romanticisme, varen introduir en la història i en la literatura l'esperit que presidia el descabdellament de les ciències experimentals, aleshores en fecunda florida. Foren deterministes, explicant com Taine l'individu pel medi. Foren relativistes i no volgueren considerar l'home

sinó com un *producte*. La novella deixà d'ésser un davassall d'imaginació per convertir-se amb Gustave Flaubert en una suma de documents humans, va recolzar sobre la història més que no sobre la faula, va ésser elaborada amb paciència d'erudit més que no amb exaltacions de visionari. Compareu, si us plau, la novella històrica o el drama històric a la Víctor Hugo amb *Salammbô* o amb *La tentation de Saint Antoine*, en la qual varen consumir-se vint anys d'estudis, de correccions i d'escrúpols.

Partint de tal actitud, no és estrany que aquesta generació, en conjunt, tingui un tirat escèptic i pessimista. La idea que un hom no és sinó un rodatge minúscul en un mecanisme immens, enfora del qual no hi ha cap, absolutament cap conquesta a fer, no mena pas a l'alegria, a l'entusiasme, ni a l'acció.

És per això que cap d'ells no esdevé una gran figura d'apòstol, ni de lluitador, ni de patriota. El desastre de 1870 confirmà més i més els homes d'aquesta generació en una actitud que, lluny de respondre a circumstàncies franceses, obeïa, com hem dit, a causes universals.

Sobre aquesta exasperació és escaient de llegir la pàgina que hi dedica Agathon en la seva coneguda enquesta *Les jeunes gens d'aujourd'hui*: "No va ésser tot d'una, sinó força anys després de la guerra que es féu sentir la més terrible ferida de la desfeta. Una curta explosió de vida segueix de primer a semblants catàstrofes i la tasca del rellevament material ocupa tots els cors. No sembla pas que els intel·lectuals hagin sentit de bell principi l'abaixament del país, ni que hagin dubtat d'ells mateixos, ni que els artistes hagin fet cap esforç per renegar llurs aspiracions anteriors... Va ésser més tard, vers 1880, quan començà el que pot anomenar-se la *ideologia del desastre*... L'abatiment dels cors es tradueix en un idealisme exasperat que exaltava la intel·ligència pura en detriment de la força. Revenja illusòria, revenja de l'orgull que pateix! La impotència real s'aconsola pel somni d'una puixança ideal. La llibertat encadenada es forja una llibertat imaginària en un món espiritual. La força ha vençut, bé, és que la força és dolenta, és que el món és hostil a l'esperit. Refugiem-nos, doncs, en una indiferència superior que salvaguardi almenys els drets d'aquesta intel·ligència sana i sobirana."

Aquest retrat, per bé que no és gaire compassiu, ni afectuós, té almenys una moderació de línies que cercaríem inútilment en les violentes diatribes d'alguns joves reaccionaris. És innegable que Renan i els seus seguidors, Anatole France el més significat, varen caure en un diletantisme sospitós. El posat aristocràtic que havien adoptat per

defensar-se d'una desillusió massa forta, va degenerar en un motiu de complaença. Havien començat per ingerir raonables dosis de morfina i, al capdavant, esdevingueren morfinòmans.

Això és cert. Però, alerta! No caiguem en la injustícia de creure que aquests homes no tingueren altre ideal que de jugar amb les idees, de fer i desfer sistemes pel plaer de descobrir-ne els contrastos. L'ur esperit fonamentalment escèptic, i àdhuc pirrònic, no mancava d'una zona vital on la passió podia apregonar les arrels i l'acció llevar una mòdica collita. Anatole France mateix, assenyalat per molts francesos d'avui com una mena de Llucifer voluptuós, va saber en uns moments de la seva llarga existència prendre als dits l'eina de la intervenció i esdevenir cap de colla en la baralla civil del procés Dreyfus. També va trobar ocasió per predicar el credo socialista en les reunions públiques.

La intel·lectualitat del Segon Imperi, en bloc, hauria representat una reacció sana — diuen alguns —, si no fos pel seu pessimisme, que no és un corollari fatal de la tesi determinista i relativista que venia a proclamar (1). L'endemà de Víctor Hugo, de Lamartine i de Musset, hom hauria desitjat una restauració de la intel·ligència pura i simple, un renaixement de valors clàssiques. Cal, tanmateix, comprendre que els moviments de la consciència col·lectiva no poden realitzar-se segons la pauta que es plauen a establir *a posteriori* els crítics de la història. Era inevitable que els testimonis de la fallida romàntica en servessin un regust amargant i una consirosa malfiança. Ningú no ha tastat debades el nèctar del somni. Aquesta generació, almenys, deixarà magníficament intacta una energia: la curiositat intel·lectual.

Vers la primera dècada del Noucents, aquesta generació que hem volgut evocar havia retut tot el seu fruit. Semblava talment que el corredor novell que havia de prendre l'antorxa de mans del corredor fatigat, feia una mica tard. Tanmateix aparegué. Aparegué amb tanta embranzida que no pogué estar-se de començar per donar una empenta brutal al seu antecessor... Però deixem les allegories greco-llatines i fem un esforç per dir les coses concretament.

La nova generació que podríem anomenar noucentista, si no esdevingués que tal motiu ha tingut a casa nostra una significació curiosament abusiva, va començar per fer amb rudesia la crítica de la generació anterior. El greuge capital que hom volgué fer-li fou d'haver-se complagut a meditar sense mai resoldre's a obrar. A la dita

(1) Lasserre, *Cinquante ans de pensée française*.

de l'autor de *Les Opinions de Jérôme Coignard*: "l'home és nat per comprendre", els joves varen respondre violentament: "No! Per obrar". I de fet, varen gloriar-se de posar llurs intelligències al servei de llur voluntat.

L'acció, oposada a la filosofia, era el primer article del nou decàleg. Els altres eren el culte de l'ordre, la reconstrucció de la jerarquia, el refermament de la disciplina... En un mot, aquesta generació cercava de donar al món allò que més palesament li mancava.

Però l'acció ha de tenir un objectiu, la jerarquia ha d'edificar-se sobre un principi, l'ordre ha de recolzar sobre una filosofia. No n'hi havia prou de declarar subalterna la funció de la intelligència perquè efectivament ho esdevingués. Aquell qui renuncia a crear-se una metafísica personal, no té altre remei sinó partir de la metafísica d'altri. Això és, precisament, el que varen fer les noves promocions franceses. Horroritzades de la disbauxa ideològica de llurs predecessors, varen, pel camí més dret, anar a la formació d'un bloc de principis. És per això que molts d'ells varen convertir-se al catolicisme i els altres varen esguardar l'Església amb ulls enternits; ¿no era aquesta la solució més ràpida, completa i acreditada del problema de l'origen i del destí humans?

En política, zona on llur influència havia d'ésser tan remarcable, varen reprendre una per una les idees de la monarquia absoluta; alguns varen declarar-se monàrquics, els més cregueren suficient d'empeltar a la Tercera República les directives de Lluís XIV. En l'ordre privat, aquests joves destinats al sacrifici foren sobris, seriosos, ordenats.

Els mentors o capitosts d'aquesta generació foren Maurice Barrès, Charles Péguy, Georges Sorel i Charles Maurras. El primer, amb obres d'un gènere mixt de tractat polític i de novel·la, sabé redonar-li la fe en els destins de França i en les altes qualitats de la raça. Llegiu *Colette Baudoche*; a través d'un estil suggestiu, arrossegador, penetrant, trobareu una faula on no hi ha un sol detall que no conspire a exaltar el patriotisme francès i assenyalar-li una missió concreta. *Leurs figures*, admirable re-creació del món polític en què va descabdellar-se l'escàndol del Canal de Panamà i van esvair-se les esperances que un punt havia suscitat el general Boulanger; *Les Deracinés*, on és exaltat el vincle de l'home amb la terra; *Le Voyage à Sparte*, on es fa palesa la seva fredor essencial, tota l'obra de Barrès representava un reactiu per als qui havien nascut sota el senyal de Gourmont, Lemaître i France.

La influència de Charles Maurras fou encara més profunda i completa. De banda el seu dogmatisme monàrquic, sols acceptat per una exigua minoria, les seves idees polítiques i literàries podem dir que han estat el motlle habitual dels reaccionaris francesos — i no francesos. Dialèctic, humanista en el millor sentit del mot, aquest provençal va realitzar una revisió implacable de tots els dogmes democràtics i revolucionaris. Ell va erigir-se en campió de l'anti-romanticisme. En aquest camí va anar tan lluny i tan endins, que àdhuc en la generació de Renan, que de bell antuvi ens ha aparegut com una reacció contra la follia dels contemporanis de Sainte Beuve, descobrix símptomes de romanticisme exacerbats.

Maurras, però, no és un filòsof original, sinó un habilíssim aplicador de la doctrina d'August Comte — un altre provençal — a les realitats de la política i de la literatura. ¿Podem col·locar-lo en el rengle dels que han contribuït a rebaixar la funció de la intel·ligència? No és tan fàcil de fer-li entrar com a Barrès, que hi va com si diguéssim amb banderes desplegadas; més aviat el seu famós assaig sobre *L'avenir de l'intelligence* sembla dar-nos entenent que ens trobem en presència d'un home vivament preocupat per la sort d'aquesta funció mestressa.

Tanmateix, si mirem amb compte el seu sistema polític, veurem que la prouja de coordinar la intel·ligència amb interessos territorials i amb institucions hereditàries comporta necessàriament una minva de la seva independència i una restricció dels seus naturals privilegis.

Charles Péguy, veritable fill del poble, va ésser el místic d'aquesta restauració de valors ètnics. Amb una mena de frenesí, amb una tenacitat pagesívola, amb un accent directe, va elevar-se contra el desgavell polític i contra la prostitució universitària. Va caure els primers dies de setembre de 1914, amb la mort del camp de batalla que ell mateix havia cantat d'una manera profètica.

Durant la guerra, la intel·ligència francesa, que no fou planguda com l'alemanya (sembla efectivament que el Govern del Kaiser tingué una certa cura de no enviar al front les seves millors capacitats intel·lectuals), va donar un bell exemple de fidelitat a les doctrines que havia predicat (1). Qualsevulla que sigui l'opinió que aquestes doctrines ens mereixin, heus ací un fet que no pot deixar-nos insensibles.

(1) Segons una estadística que és encara força incompleta, moriren en la guerra: 250 professors de Facultat, 460 professors de liceus i col·legis, 5.500 mestres, 8 professors de Grans Escoles, 512 alumnes i ex-alumnes de l'Escola Normal Superior, 330 deixebles de Belles Arts, 1.623 estudiants d'ensenyament superior, 518 alumnes de l'Escola Central, 125 politècnics, 350 escriptors i periodistes.

En 1918, escriu un crític, no hi havia homes de trenta anys, sinó generals de seixanta anys i reclutes de divuit. L'adolescent es trobava cara a cara amb el vell.

Aquesta situació aplicada a l'esfera militar, no és menys aplicable a les esferes civils. En la literatura també varen trobar-se davant per davant la generació dels vells i la dels adolescents, sense que una joventut densa servís de lligam entre els uns i els altres.

Aquesta cruenta solució de continuïtat té, en bona part, la culpa de l'efervescència literària que hom remarca a França després de l'armistici. Mancats d'una autoritat enèrgica com la que podien representar els homes de trenta a quaranta anys, els jovencells maniobren amb una independència si fa no fa absoluta. Els factors industrials, tan importants llavors que hi ha un mercat extens però no suficient per engolir tota la producció, esdevenen un encoratjament als audaciosos. Tot plegat, fa que les escoles es succeeixin amb una velocitat vertiginosa: cubisme, dadaisme, sobrerrealisme.

En mig de l'aldarull que promouen aquests joves innovadors amb llurs manifestos i malgrat la llacuna que els separa de la generació que depassava l'edat militar en esclatar la guerra, no és impossible, però, de descobrir en la França d'avui dos grans corrents intel·lectuals i literaris.

D'una banda, trobem que les darreres escoles no són altra cosa que una exacerbació romàntica, en la qual el darrer vestigi d'intel·ligència sembla sobrer o més aviat inadmissible. Un hom viu de la mateixa manera que somia — vénen a dir els sobrerrealistes. Així com el somni és el fons de la nostra existència, cal que ho sigui del nostre art. I, conseqüents, no es proposen ja d'anotar els esdeveniments que presenciaven en estat de vigília com era costum de tots els escriptors, sinó les deslligades imaginacions de llur son.

No cal dir com aquesta exaltació del subconscient troba ajut en les teories del professor Freud. Fóra, amb tot, injust de no creure que el sobrerrealisme no és sinó la fita extrema d'un corrent que va néixer amb l'estètica romàntica i que mai no ha deixat, a França i fora de França, de tenir representants eminents. Avui mateix, poetes de primera categoria com Mme de Noailles i Paul Claudel, ¿què són sinó conreadors d'un art essencialment imaginatiu?

Al costat o, millor dit, enfront d'aquesta tendència en trobem una altra que continua la més pura tradició francesa, tot i tenir alguna de les seves rels en el simbolisme més abstrús. Ens referim a la poètica de Paul Valéry. Aquest singularíssim escriptor és efectiva-

ment un deixeble de Mallarmé, però cometen una error grossera els que el redueixen a aquesta condició. L'autor de *Charmes* ho és així mateix d'un nombre d'assais on es revela en excel·lentíssima prosa una filosofia que concedeix a la intel·ligència un lloc insuperable en l'economia humana, tant individual com col·lectiva. Ja en 1897, donava a una revista anglesa un breu estudi en el qual, sota el títol: *Une conquête méthodique*, ens descrivia una Alemanya transformada per la ciència. Aquest estudi, sumat als altres que publicà fa dos anys sota la nominació de *Variété*, permeten de dir que Paul Valéry és un continuador de Cartesi.

Tot lliga — i amb quina harmonia! — dins la personalitat d'aquest autor. Des del seu primer llibre de versos fins al darrer hi ha un espai de vint anys, que Valéry ha consagrat a un pregon estudi de les matemàtiques, en les quals ha tastat l'embriaguesa poètica de què parlava Henri Poincaré. Ha sentit com ningú l'atracció dels cervells d'estructura filosòfica — Vinci, Descartes — i ha considerat com una deserció el cas de Blai Pascal. Ha concebut la poesia com un llenguatge paral·lel al de l'àlgebra, mitjançant el qual hom expressa una veritat expressable en molts d'altres llenguatges.

En un mot, Valéry ha realitzat la reconciliació de la intel·ligència i de la poesia, divorciades sorollosament a la primeria del Vuitcents.

¿La tendència que representa l'autor d'*Eupalinos* triomfarà, en definitiva, de la que representen els sobrerrealistes i altres portaveus d'un art imaginatiu i sensorial, exasperat fins als límits de la demència?

Fa de mal dir. El ràpid viatge que acabem de realitzar a través del pensament francès, si res més no, servirà per persuadir-nos de la dificultat de proclamar victòries definitives. No n'hi ha! És possible que aquesta dualitat, no exclusiva de França, duri anys i panys. És possible que assistim aviat a un predomini intel·lectualista... Els senyals més aviat ens inclinarien a acceptar aquesta darrera hipòtesi.

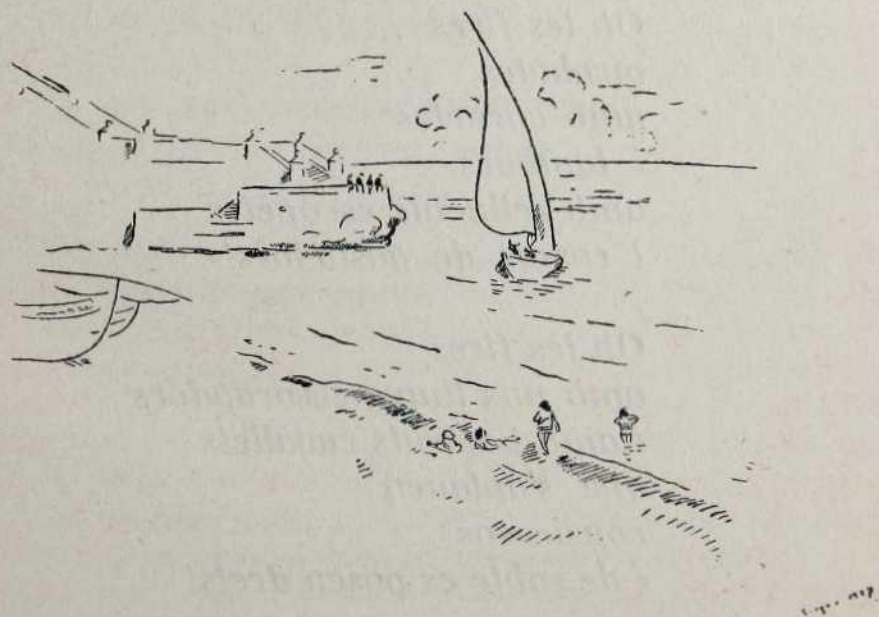
Altrament, la personalitat de Paul Valéry ens dona ocasió per insistir sobre la conveniència de considerar sempre com a relatives les característiques atorgades a una generació. Des del Renaixement ençà — prenem aquest límit, tal vegada podríem recular-lo —, les *élites* no són mai completament homogènies. Àdhuc després d'haver trobat un comú denominador a la majoria de llurs membres, sempre ens trobem amb alguna mentalitat heterogènia o extravagant, en el sentit etimològic d'aquest mot.

Valéry ja en 1897 era l'intel·lectualista que és avui. Tanmateix

la seva obra s'és descabdellada al marge d'unes generacions que exaltaven l'acció i menyspreaven la intel·ligència.

Més: en els representants conspicus d'una determinada tendència gairebé sempre és possible de trobar la rel d'una idea sembrada en les obres d'un autor de la generació precedent, contra la qual potser hi ha una consigna hostil. ¿No és evident que la filosofia de Barrès, la mica de filosofia que manipula aquest esperit generalment acusat d'indigència filosòfica, té la seva rel en la teoria del medi que perfeccionà Hipòlit Taine?

CARLES SOLDEVILA

E.-C. RICART

DOS POEMES

*A les fires,
a les fires
s'hi encanten els infants!
A les fires
s'hi aturen homes grans!*

*Oh les fires
virolades
amb cornetes
i tambors,
amb relluents escopetes
i rossos de gastadors!*

*Oh les fires
amb uns llums eixordadors
i amb boteruts cavallets
que s'aplanen
consirosos
i de sobte es posen drets!*

*Oh la joia lluminosa
de pujar als cavallets
i de veure rioleres
unes cares a l'entorn
i cases arrenclerades*

*que corren il·luminades
quan fina cendrós el jorn.
Oh les cases que s'aturen
així que som de retorn!*

*Amb delit jo cercaré,
oh barraca de la fira,
l'escalfor del teu recer
per viure-hi amb el silenci
nocturn dels tambors cansats
i amb els ninotets que hi dormen
tots mudats,
per daurar amb el so humit
de platerets i cornetes
l'esperit,
per sentir la fressa tèrbola
de la fira que es remou
i mirar per una escletxa
petita,
les nits que plou.*

*A les fires,
a les fires
s'hi encanten els infants!
A les fires
s'hi aturen homes grans!*

*A*RA que el vent esmola l'estelada,
com fumeja el sopar
al bell damunt de la taula parada!
Veni, muller, fillada,
que la taula pairal escalfa com la llar.

*Oh, els gots vermells de vi,
vibrants com lires! Oh paraula
d'amor, de la llum de la taula,
i l'estovalla amb candors de matí,
i el setrill servant en son si
or i gràcia de faula!*

*Veni, muller, fillada,
que jo vull aplegar
la vostra ànima pura, ja ensunyada,
entorn de la gràcia escumosa del pa.*

JAUME AGELET I GARRIGA

EL LLIBRE DE THEL

(1789)

El centenari de la mort de Blake coincideix amb la culminació de l'interès per la seva obra. Aquest líric, ric de visions i de símbols, profeta de la imaginació, fou, com ha dit Pierre Berger, "el precursor més integral del romanticisme". Al costat de la seva misteriosa cosmogonia i de les seves doctrines, sovint contradictòries, abstruses, impregnades de creences ocultes, orientals i occidentals, sabé crear oasis de llum i de tendresa com els *Cants d'Innocència*, o delicades meditacions líriques com el *Llibre de Thel*. És aquest darrer aspecte de Blake el que ens interessa, no pas el seu confusió filosòfic, ni el seu dogmatisme incoherent, ni el seu estrany diabolisme, per més que els irisi la vasta resplendor d'aquell formidable esperit de poeta.

Veus ací els comentaris de Max Plowman al *Llibre de Thel*, un dels moments més purs de l'obra de Blake: "La coberta del *Llibre de Thel* és un exemple feliç de la gran força de concentració peculiar de Blake. A la banda esquerra de la pàgina, sota un arbre jove i alt, però tan arquejat que abraça tot el dibuix, hi ha una donzella que duu a la mà esquerra un bastó amb crossa, com els que porten els pastors. Té una expressió de disgust, i contempla dues figuretes subtils que ixen tot just d'unes grans flors obertes. La figura masculina fa un salt per abraçar la femenina, la qual alça els braços amb un gest de sorpresa i d'esglai. Sobre d'elles, l'arc que forma l'arbre és ple d'ocells i d'altres figures expressives d'innocent delit: fins les mateixes lletres del títol broten un tendre fullatge.

"Aquest dibuix és una síntesi de l'exquisit poema que ve després. La donzella és Thel. Ja és ben crescuda; però tot allò que es refereix als pastors és per a Blake un símbol de la innocència: així, Thel és una encarnació de la juvenesa adolescent. Això ho confirma l'arbre sota el qual apareix la donzella. Blake usa invariablement els arbres com a símbol de la generació, i tot allò que es troba sota un arbre, es troba a l'ombra de la vida mortal. L'arbre de Thel, tot i essent jove, és tristament encorbat, i esdevé així un emblema escaient del desencís i la melangia que sent la joventut a la primera visió de l'experiència. I és la visió de l'Experiència la de Thel, mentre contempla les noces de les flors.

"Thel ha estat concebuda com "un esperit no generat encara", i la seva experiència consisteix a davallar a aquest món. Però, deixant de banda la interpretació que hom doni al dibuix, les primeres ratlles del poema indiquen clarament que Thel es troba ja a la terra. És del seu "dia mortal" que ella cerca esvair-se. "El nostre bon temps" és el de la infantesa, i l'iris humit, el núvol, el reflex d'un mirall, l'ombra i el somni, als quals ella es compara, són tot imatges de mortalitat. Els que sentiren "la veu del qui va pel jardí quan vénen les hores del vespre", ja eren mortals, tot i essent al Paradís. El *Llibre de Thel* es troba entre els *Cants d'Innocència* i els *Cants d'Experiència*, i aquesta és la posició de Thel. La Innocència s'atura al llinard de l'Experiència.

"Quin és el sentit de la divisa de Thel:

*¿L'Àguila sap el que hi ha dins la fossa
o bé ho dirieu al Talp?
¿En una vara d'argent qui posarà la Saviesa,
o l'Amor en un veire daurat?*

"L'Àguila té un ull que pot esguardar el sol; el talp hom diu que és cec i que viu sota terra. Veus ací un paralelisme amb un determinat passatge de les *Visions de les Filles d'Albió*:

*L'Àguila no es riu de la terra i no menysprea els tresors que conté?
Però el Talp sap les coses que hi serva i el mateix verm te les dirà.*

"Així, s'estableix, evidentment, un contrast entre les coses que hi ha damunt i les que hi ha davall la terra, i ja sabem que arreu de l'obra de Blake allò que es troba damunt la terra té una significança espiritual, i el que es troba davall simbolitza les forces instintives o generatrius. El sol, que en *El minyonet negre*, dels *Cants d'Innocència*, és l'indret on

*Déu habita
i dona la seva llum i el seu escalf,*

és el símbol blakià de la llum espiritual, i forma contrast amb els focs "que brollen constantment dels cimals de la terra". Així, doncs, podem insinuar, amb el caràcter de cosa incompleta que és inherent a totes les versions en prosa d'un text poètic, el contingut de les dues primeres ratlles com alguna cosa així:

*Sap la vida espiritual alguna cosa de la generació?
Cerqueu-ho en l'orba vida instintiva de la terra.*

"Però queden encara per desxifrar els símbols de la vara d'argent i del veire daurat. L'argent, en l'obra de Blake, és associat a la claror de la lluna, i l'or a la claror del sol. Urizen, Príncep de la Llum, duu una corona d'or. Luvah, Príncep de l'Amor, duu un ceptre de plata. Per tant, l'or és el metall de l'esperit, i l'argent el metall del sexe. D'això podem deduir-ne aquest sentit:

*Pot la Saviesa ser trobada en l'òrgan de la generació?
O l'Amor ser tancat en el ventre?*

"Aquesta divisa no té el sentit universal de la de les *Visions de les Filles d'Albió*: "L'Ull veu més que el Cor no sap." És la divisa de Thel, no la de Blake. Existien tresors a la terra que Thel encara havia de descobrir, tresors que Oothoon (que no és sinó Thel en un període posterior) va trobar, malgrat les seves sofrances; però, la divisa de Thel, que no nega l'objectiu o el valor de l'Experiència, suggereix amb gran força la creença fonamental de Blake en la unitat i la integritat de l'ànima a part de la vida mortal.

"Cap a la fi del poema hi ha un sobtat canvi de to. Les paraules ja no ondulen ni brollen com la llum a sol ixent; tot d'una apareixen fosques nuvolades i un vent glaçat. El que serva les portes de la visió ha alçat la cleda que separa el món espiritual del món instintiu. Thel entra i esguarda el reialme que Blake més endavant identificarà amb l'infern. Vagareja fins que arriba a "la seva tomba", i allí té la visió del seu propi descens a la fossa de la generació. Del fons estant—que l'Àguila no coneix—una veu acusa els cinc sentits, proclamant els enganys de l'amor carnal. Aquesta és una prova que la Innocència no pot suportar: només l'Experiència podria llegir aquest enigma. Esglaiada, la verge Thel reula cap al seu estat nadiu."

PL. N.º I. — JOAQUIM SUNYER: RETRAT DE LA SRA. ÁLVAREZ I FILL

(COL·LECCIÓ PARTICULAR)

DIVISA DE THEL:

*¡L'Aguila sap el que hi ha dins la fossa,
o bé ho diríeu al Talp?
¡En una vara d'argent qui posarà la Saviesa,
o l'Amor en un veire daurat?*

I

LES filles de Mne Seraphim llurs ramats bells de sol pasturaven, totes, sinó la més jove: cercà, pàllida, l'aire secret perquè es fongués el seu dia mortal, com la beutat del matí; avall, vora el riu que anomenen Adona sa dolça veu fou oïda, i el seu plany delicat queia així, com el rou matinal:

“Oh vida del nostre bon temps! Per què a l'aigua es marceixen els lotus? Per què es passen tos fills, primavera, nats només per somriure i morir? Ah, Thel és com l'iris humit i com un núvol fonent-se, com el reflex d'un mirall i com les ombres de l'aigua, com els somnis d'infant, com el somriure que els brilla una mica. com la veu del colom, com el dia que fuig, com la música en l'aire. Ah! Si jugués dolçament i posés dolçament el meu cap i dormís dolçament el dormir de la mort i sentís la veu dolça d'Aquell que ve pel jardí quan arriben les hores del vespre!”

El Llir de la Vall, respirant entremig de les herbes humils, responia a la verge bonica: “Sóc nat d'una llavor de les aigües, jo que sóc tan petit, i m'agrada de viure a les valls més pregones, tan feble que el daurat papalló tot just si se'm posa a la testa; però el cel em ve a veure, i Aquell que somriu a totes les coses a la vall on m'estic es passeja, i cada matí estén la mà sobre meu i em diu: Alegra't, tu, herba humil, flor de lliri nou-nada, tu, donzella gentil de les valls en silenci i dels humils rierols; puix seràs vestida de llum i nodrida amb manà del matí, fins que et fongui la calda d'estiu vora els rius i les fonts, i floreixis a les valls eternals: oh Thel, per què, doncs, t'has de plànyer? Per què la que regna a les valls de Har llançaria un sospir?”

I callà i somrigué entre les llàgrimes, i s'asseia en la seva arqueta
[d'argent.

Theł respangué: "Oh tu, donzelleta de la quieta vall,
 que dónes als que no poden pregar, i als que són sense veu, doblegats
 [de fatiga;
 el teu alè nodreix l'anyell innocent, ell et flaira els lletosos vestits,
 i pastura tes flors, mentre seus, somrient-li a la cara
 i rentant-li la boca dolça i suau de tota sutzura que hi fos.
 El teu vi purifica la mel d'or; el teu perfum,
 que escampes damunt cada bri d'herba tendra,
 revifa la vaca munyida i amanseix el cavall que té un bleix de foc.
 Però Theł és com un núvol lleu que a sol ixent s'encenia:
 m'esvaeixo del soli de perla, i qui trobarà el meu indret?"

"Tu, de les valls sobirana, digué el Llir, al Núvol tendre pregunta
 i et dirà per què brilla en el cel matinal
 i per què escampa la seva bellesa lluent en l'aire humit.
 Baixa, oh tu, Nuvolet, i flota davant els ulls de Theł una mica."

El Núvol baixà, mentre el Lliri el cap modest acotava
 i tornava a les tasques nombroses en la verdor de l'herbei.

II

"Oh Nuvolet, féu la verge, jo et prego que em diguis
 per què no et planys tu, que, una hora passada, ja t'has d'esvair
 i si et cerquem no hi seràs: ah, Theł és com tu:
 també em vaig esvaint, però em planyo i ningú no m'escolta."

El Núvol, llavors, mostrà la testa d'or i emergí la seva forma brillant,
 que flotava i llua per l'aire, davant el rostre de Theł.

"Oh, verge, ¿no saps que s'abeuren els nostres cavalls a les fonts
 on Luvah renova els corsers? Tu mires ma juvenesa [daurades
 i tens por, perquè em fonc i no em veuen mai més,
 que no resti cap cosa de mi? Oh, donzella, quan jo m'esvaeixo
 tinc deu cops més de vida, d'amor i de pau i d'encisos sagrats.
 Invisible, baixant, poso les ales lleus damunt flors perfumades
 i la Rosada festejo, la d'ulls gentils, perquè em dugui a la tenda lluent:
 la verge que plora, trement, davant el sol ixent s'agenolla
 fins que ens alcem, lligats per un cinyell d'or, i mai no ens decantem l'un
 sinó que anem ben units, a portar nodriment a les flors." [de l'altre,

“És talment, Nuvolet? Ah, jo sóc d’una llei ben diversa!
Car, passant per les valls de Har, flairo les flors més dolces,
però no nodreixo les flors. Sento ocells que reflen,
però no nodreixo els ocells que reflen: volen i es cerquen menjar;
i Thel ja no hi troba delit, perquè vaig esvaint-me,
i tots diran: Prou visqué sense fruit, aquesta dona lluent,
o visqué solament per nodri els verms, quan fos morta?”

El Núvol es recolzà al tron daurat i així, després, responia:

“Si ets dels verms nodriment, oh verge que et mous a l’atzur,
quin bell fruit, quina sort benaurada! Tota cosa vivent
no viu sola, ni per ella només: no tinguis por, i cridaré
el feble Verm del seu llit amagat, i sa veu sentiràs com et parla.
Vina, Verm de la vall en silenci, a ta reina pensívola.”

El Verm indefens s’alçà, i a la fulla del lliri es va asseure
i el Núvol brillant feia vela, per cercar sa parella en la vall.

III

Llavors Thel, astorada, veié el Verm al seu llit moll de rou.

“Éts un verm, tu? Cosa feble, només ets un verm?
Et veig, talment un infant, embolcat en la fulla del lliri.
Ah, no ploris, veueta: no saps parlar, però plores.
És un verm, certament? Et veig feble i tot nu i plorant
i ningú no et respon, ni t’estima amb somriures de mare.”

Però l’Argila sentia la veu del Verm, i va alçà el cap, compassiva.
S’inclinà damunt l’infant plorós, i s’exhalava tota ella
en una tendresa dolça com llet: després en Thel els ulls humils ja
[posava.

“Oh bellesa de les valls de Har, no vivim per nosaltres mateixos.
Tu em veus com la cosa més mísera, i així sóc, certament:
la meva sina és freda d’ella mateixa, i obscura,
però El que estima les coses petites vessa el seu oli al meu cap,
i em besa i em lliga amb cinyells nupcials al voltant de la sina

i em diu: "Mare dels meus fills, jo t'he estimat
i t'he donat una corona que ningú no et pot pendre."
Però per què fou així jo no ho sé, dolça verge, ni ho podré saber mai;
medito i no puc meditar; però tinc vida i estimo."

La filla de beutat amb el vel blanc s'eixugava les tendres llàgrimes,
i digué: "Ai, d'això no en tenia ni esment, i es perxò que plorava.
Prou sabia que Déu pot amà un verm, i que castiga el peu àvol
que, volent-ho, calciga sa forma indefensa; però que el regali
amb oli i amb llet, no en tenia ni esment, i és perxò que plorava
i em planyia en l'aire suau, perquè m'esvaeixo
i perquè he de jeure al teu llit fred i deixà el viure brillant."

"Tu, de les valls sobirana, digué l'Argila materna, he sentit tos sospirs,
i els teus gemecs han volat dalt mon sostre, però els he dit que baixessin.
Oh Reina, voldries entrar dins ma llar? Tu podries entrar-hi
i tornar-te'n; no temis: entra amb tos peus virginals."

IV

El terrible porter de les portes eternes alçà la cleda del Nord.
Thel entrà i conegué els secrets de la terra ignorada.
Veié els jaços dels morts, allà on les fibroses arrels
en cada cor, dins la terra, enfonsen les corbes inquietes:
país de tristesa i de llàgrimes, on mai no fou vist cap somriure.

Vagà per la terra dels núvols, dins fosques valls, escoltant
només dolors i gemecs; i es deturavà sovint vora una tomba molla de
i s'hi estava en silenci, escoltant les veus de la terra, [rou
fins que a l'indret de sa tomba mateixa arribà, i allí s'era asseguda,
i sentí aquesta veu de tristesa, que n'eixia del fons:

"Per què l'orella no es tanca a la seva pròpia ruïna?
O l'ull resplendent al verí d'un somriure?
Per què hi ha parpelles plenes de fletxes, a punt,
allà on mil guerrers amagats ens esperen,
o bé un ull de dons i de gràcies, d'on plouen fruites i or?
Per què en cada vent hi ha una llengua emmelada?
Per què una orella, furient remolí, on es colguen els mons?"

Per què una nariu tota oberta, que flaira la por, tremolant?
Per què una brida tendra en el minyonet que s'arbora?
Per què una cortina lleu en el llit del nostre desig?"

La verge tot d'una s'alçà de l'indret, i amb un xisclé
volà sense cap entrebanc cap a les valls de Har.

WILLIAM BLAKE

(Trad. de Marià Manent.)

J.-F. RÀFOLS

CINC RETRATS DE DONA

Francis Jammes nasqué en 1868 a Tournay (Alts Pireneus). Ha viscut la major part de la seva vida a Orthez, i en aquest poble és on ha estat passant de notari, on ha escrit els seus primers versos, on ha vist néixer els seus fills i arribar a la seva edat madura. Actualment viu a Hasparren, en el país basco-francès. Alguns records exòtics que es troben per ci per lla, en les seves obres, li provenen del seu pare, nascut a la Guadalupe.

Poeta i prosista, les seves primeres obres, en vers, foren impreses a Orthez a partir de 1891. Després, al *Mercure de France* hom pot trobar gairebé tota la seva producció en vers i prosa. Col·laborà al *Livre d'art*, revista apareguda en dues sèries (1892 i 1896), amiga del simbolisme, amb una tendència, però, envers el retorn a la natura directa.

Jammes, seguint el destí de tots els poetes, no pot ésser inscrit en cap escola, dintre fórmules retallades que els vénen un xic estretes.

No es troba, en el Teòcrit d'Orthez (així el qualificà Paul Fort), res de literatura ni d'eloqüència: servint-se de les paraules més simples, més usades, d'aquelles de què tothom se serveix, ha dotat la seva poesia d'una frescor espontània i les paraules corrents, per la màgia del poeta, d'una novetat meravellosa. De pocs com de Jammes pot dir-se més justament que cada paraula, àdhuc la més banal, és un neologisme.

Poeta, Jammes és el bucòlic per excel·lència de la literatura francesa, potser l'únic poeta sincerament bucòlic, car els seus predecessors en el gènere, del segle XVIII gairebé tots, eren cortesans disfressats. Jammes, en canvi, si se'n permet la frase, està en presa directa amb la natura. Malgrat la seva ingenuïtat, però, l'ànima del poeta, i el seu art, són en el fons de més complexitat que l'aparent. Jammes és un refinat transformat en primitiu. Prosista, la seva bonhomia didàctica perillaria de fer-lo caure en un moralista sense valor estètic, si el seu geni no el salvés del perill.

Potser fóra fàcil trobar en l'obra de Jammes una volguda ingenuïtat fàcil d'imitar i àdhuc de parodiar. Però, i aquesta és una prova decisiva, cap jammesià no ha pogut sortir de la platitud més desconsoladora.

L'obra poètica de Francis Jammes comprèn principalment: *De l'Angelus de l'Aube à l'Angelus du Soir*, *Le Deuil des Primevères*, *Le Triomphe de la Vie*, *Pensées des Jardins*, *Clairières dans le Ciel*, *Les Géorgiques chrétiennes* (de les quals Maria-Antònia Salvà féu una traducció catalana), *La Vierge et les Sonnets*, *Le Tombeau de Jean de La Fontaine*, els quatre llibres *des Quatrains*, *Ma France poétique*. I en prosa: *Clara d'Ellebeuse*, *Almaïde d'Étremont*, *Le Roman du Lièvre*, *Pomme d'Anis*, *Ma fille Bernadette*, *Feuillos dans le vent*, *Le Rosaire au Soleil*, *Monsieur le curé d'Ozeron*, *Le poète rustique*, *Cloches pour deux mariages*, *Les Robinsons basques*, *Le Livre de saint Joseph* (traduït al català per J.-F. Ràfols) i *Trente-six femmes*, d'on hem extret aquests retrats que publiquem. — L. N. R.

LA BELLA DIFÍCIL

HEU vingut a trobar-me als meus camps. Us han dit i ho creieu que sóc un sant home. Però de mi a la caritat hi ha l'abisme. No sóc més que un escardot dels sorrals el cor del qual és pintat de blau pel cel i la mar que l'inunden de joia. El que ha ajudat a enganyar-vos és la meva casa solitària, una certa penúria que apareix en certs detalls com el vestir dels meus infants, els pollets corrent pels massissos mal menats, la meva barba crispada pel vent. Sens dubte sota la influència d'aquests objectes tan diferents del que us volten, heu deixat rodar una gota de rou per la vostra galta i m'heu declarat, amb aquesta tristesa velada que trenca la veu intelligent de les noies que comencen a ésser dones: "Ah! que a vint anys no hagi deixat parlar el meu cor! He espatllat la meva vida! Oh! estar voltada d'infantons."

A vint anys... Em recordo que en aquesta edat us assemblàveu a la filla d'un Amor en un parc. I, inexpert com s'és llavors, amb delícies i encisos, declaràveu a Xavier que m'ho repetia: "Mai no podré inclinar el meu cor vers un home, de tant d'orgull que tinc de mi mateixa."

I vet aquí per què, abans d'ahir, em dèieu: "Ah! que a vint anys no hagi deixat parlar el meu cor!"

Aquest mal de què heu sofert i que hom causa a si mateix, és més real i abundós del que es pensa. Quantes vegades no he vist en la meva joventut pobres desgraciades d'aquestes que, en l'edat madura, s'aconsolaven del celibat explicant que havien refusat tals i tals altres pretendents imaginaris en els quals acaben creient.

Però hi ha alguna cosa més que aquestes pobres illusionades. La vostra beutat persistent, i el que he sabut de vós, tot em prova (n'hi ha prou amb mirar-vos) que molts han sofert del vostre desdeny, i haurien estat per vós i no haurien demanat altra cosa que portar-vos a l'església.

Heu espatllat la vostra vida. Ara és quan ho dieu. A vint anys, no havíeu deixat parlar el vostre cor. Ara és quan ho deploureu. Mes, el fet mateix que ara us sàpiga greu profundament ¿no deixa sentir que no desdenyàveu tots aquests sospirants bandejats? Heu doncs mentit a l'amor, i és el pecat que ara expieu. Vaig més lluny encara: no hauríeu acceptat l'únic que no s'hagués avançat? I no feu el

balanç, ara que el sabeu inaccessible o mort, dels que haurien pogut ocupar en el vostre cor no aquest alt lloc que els destinàveu, tanmateix, honorable?

Ai! és a mesura que els refusàveu, que els vostres pretendents, sense cercar-ho, creaven en vós aquesta solitud que avui us és cruel.

I després .. però voldria fer-vos-ho entenedor sense escriure-us-ho... quan s'és aquest raïm ufanós que sou encara i que es podria creure penjat a la cabellera d'un marbre antic, ¿no és de témer que arribi l'hivern abans d'haver assegurat l'esdevenidor? Això és el que us arrencava aquest desig en la vostra ardent exclamació: "Oh! estar voltada de bells infants!"

Sou lluny, a trenta anys, d'aquell signe del zodíac en què la natura és estèril. Tant més que la vinya conté un suc més abundant i generós, vol embriagar l'home i perpetuar-se.

Mentre em parlàveu, les vostres mans encisadores insinuaven, damunt la gespa, on ja floreixen les orquídees tardorals, el gest de teixir un niu. La mare que vós no sou ja preval sobre l'esposa que hauríeu pogut ser. Quina dona no ha desitjat fillada?

La noia més casta ¿no ha temut mai que, un cop maridada, pesés sobre d'ella aquell oprobi que féu molt de temps la humiliació d'Anna? Deixeu que us faci sentir el plany i l'alleluia de la mare de la Verge, segons un sant llibre.

Era el dia d'una gran festa del Senyor. Malgrat la seva tristesa extrema, Anna es llevà les seves vestidures de dol i ornà la seva testa, i es revestí de la roba nupcial. I vers la novena hora, baixà al jardí per passejar-s'hi; i veient un llorer, s'assegué a la seva ombra i escampà la seva oració en presència del Senyor Déu, dient: "Déu dels meus pares, beneïu-me i exalceu les meves suplicacions, com heu beneït Sara i li heu donat un fill!"

I aixecant els ulls al cel va veure en el llorer un niu de passerells, i gemegant digué: "Ai! quin ventre m'ha portat, per ésser així maledicció en Israel?"

"A qui comparar-me? No puc comparar-me als ocells del cel; car els ocells són beneïts de vós, Senyor.

"A qui comparar-me? No puc comparar-me a les bèsties de la terra; car també són fecundes davant vós.

"A qui comparar-me? No puc comparar-me a les aigües; car no són estèrils davant vostre, i els rius i els oceans poblats de peixos us lloen en llurs alçaments o llur curs apacible.

"A qui comparar-me? No puc comparar-me amb la terra mateixa;

car la terra també lleva els seus fruits en el seu temps, i us beneeix, Senyor."

Vet aquí que un àngel del Senyor sobrevingué, dient-li: "Anna, Déu ha exalçat la teva oració; concebràs i infantaràs, i el teu fruit serà celebrat en tota la terra habitada."

I el temps vingut, Anna posà al món una noia, i digué: "La meva ànima és magnificada en aquesta hora." I anomenà l'infant Maria; i donant-li el pit, entonà aquest càntic al Senyor:

"Cantaré la lloança del Senyor mon Déu; car m'ha visitat, ha allunyat de mi l'oprobri, m'ha dat un fruit de justícia. ¿Qui anunciarà als fills de Rubèn que Anna és devinguda fecunda? Escolteu, escolteu les dotze tribus: heus ací que Anna alleta!"

Calia un llenguatge elevat com aquest per expressar ara l'angoixa ara la jubilació que omple un cor de dona alarmada, després exalçada.

Si aquesta branca de roses que sou no s'ha de corbar envers un fill vostre i si, com la nansa d'una panera encantadora, els vostres braços sobre d'ell no han de guiar els seus primers passos, aquesta serà la vostra suprema prova. Car l'amor que haguéssiu portat al més seductor dels esposos ja fa temps que s'hauria alentit, no vull dir en el sentit que duu a la beatitud eterna, que és sovint el del camí de creu, sinó referint-me a aquella embriaguesa que fa saltar dos cors alhora.

No tingueu cap illusió sobre aquest acabament.

Però aleshores, em preguntareu, aquest encantament, aquesta set de rou de la noia que es desvetlla en la seva hamaca teixida de sol novell, ¿no és sinó un engany, un engany del qual s'ha d'aixecar dolorida?

No, és una matinada efímera, en un verger tot blanc, que ens és oferta per Déu. La resta és el sacrifici d'un mateix que cada u ha de fer tard o d'hora, aquesta melancolia que brolla de terra amb l'acre fum de les herbes. No en dubteu pas i pregueu.

LA SNOB

Siguin les que siguin les vostres pretensions de no viure sinó en els cimals de l'art, i sempre del més nou, és deure meu envers la veritat dir-vos que no posseïu res, ni quant al físic ni quant al moral, que no sigui habitual a les dones de la vostra mena!

Sou rossa i rosa; els vostres ulls blaus són voltats, i us he sentit

a dir, ja fa trenta anys, que jo tenia geni i que Gounod era de pasta d'ase. A dir veritat, tinc alguna opinió de mi mateix; de Gounod, cap, car no tinc veu al capítol, no essent de la colla, i l'opinió que podria tenir-ne només sabia apuntalar-se en la d'amics meus, excel·lents músics, això sí.

Fa trenta anys, doncs, començàveu de rebutjar Wagner; Franck i Bach sortien a penes de llurs tombes; de Beethoven i Chopin, ni parlar-ne; acceptàveu Duparc; Schumann resistia, gràcies a la condescendència de Claude Debussy qui era el sol déu, del qual contaven que era gormand, i que subhastava la seva corbata; i, més enllà d'aquest, no es pressentia encara, mal fos ja més que adult, cap Èrik Satie.

Torno a allò que vàreu dir-me en aquell temps, que jo tenia geni i que Gounod era de pasta d'ase. M'he recordat molt més d'aquesta doble afirmació per tractar-se de dues arts més aviat contradictòries.

¿Us recordeu, cara amiga, d'aquell dia que anàrem, en nombrosa companyia, a picnicar en una prada de la Vall d'Aure? Vós i jo teníem llavors — dic llavors — la mateixa edat; aquesta edat no té pietat. En la colla hi havia aquell pobre Camille Maldouin que, mal fos acabat d'elegir a l'Acadèmia Francesa, ens va divertir força. Tot vetust que era, el veiérem acostar-se a una papallona, la qual, moribunda sens dubte, es deixà agafar, i el novell acadèmic, amb un aire beatífic, us en portà les ales rebregades. Estiguérem a punt de morir-nos de riure, sobretot perquè acabàvem de llegir la seva darrera novella, intitolada, d'altra banda amb força innocència, *Després de l'amor*. Què no vàreu fer, cruel fins a la punta de les ungles, per mostrar a aquest pobre home el vostre menyspreu! Ni un marrec no hauria gosat a jugar-li les facècies que us vàreu empescar. Ell, repapiejant, ni se n'adonava. Calb, menjava una mica de pastisseria provant de repenjar la seva esquena a les vostres sabates. I a la seva pobra dona, decrepita però intelligent, això la feia patir, i encara més l'horrible joia que prenieu a excitar aquest immortal a explicar-vos el nus de la seva propera obra: *El Buirac buit*.

D'aleshores ençà, ha passat bastant de temps, però a la manera de Bergson, és a dir que vós heu romàs immòbil. I la vostra pintura d'aleshores pot reanimar la d'avui, i el llapis d'aquest esbós: sou rossa i rosa i els vostres ulls blaus són voltats.

Us vaig reveure abans d'ahir, després d'un tan llarg eclipsi, en un d'aquests salons on es conversa. El dia abans havíeu menjat a casa el meu amic Vanard, tan al corrent i divertit, que és un d'aquells que

les dones prefereixen escoltar per adoptar una opinió, i donar-la amb audàcia, com a llur, al públic, l'endemà mateix.

He sabut — va dir-m'ho ell mateix — que amb aquell aplom que el caracteritza, s'havia dedicat a esmicolar Claude Debussy, afirmant que les fonts d'aquest se-dient geni es troben en la bona vella música sentimental, i que calia preferir, a tant de *Pelléas et Mélisande*, *Chansons de Bilitis*, *Cathédrales englouties* i *Jardins sous la pluie*, el primer acte de *Mireille* i *le Vallon*. Passant tot seguit a la literatura, ¿Vanard no va tenir l'atreviment de declarar-vos que era el moment d'exhumar, després d'un massa llarg nirvana, l'obra d'aquest gran desconegut, Camille Maldouin, el mateix del qual us havíeu mofat tan ultratjosament en la Vall d'Aure? ¿No us ha afirmat que al fons del *Buirac buit* es trobava l'espurna a la qual s'havia encès el geni de la darrera escola en *isme*?

El cap guarnit d'aquestes falòrnies, que us heu empassat per moneda de llei, us he sentit tornar-les a servir, vint-i-quatre hores després, amb la mateixa audàcia esmerçada a inculcar-vos-les. Estàveu tant més segura de vós mateixa, que a Vanard i a mi ens creïeu absents, perquè ens havíem assegut a l'antesala, sense haver anat a saludar la mestressa de la casa, per no destorbar la reunió bastant nombrosa.

Les constel·lacions continuen de recular darrera vostre, velades per les volutes del vostre cigarret, mes davant vostre s'aixeca l'astre de Mistanflûte.

LA NOIA

M'anuncien el vostre prometatge amb un home que jo hauria escollit, d'entre mil, per a vós, car tots dos esteu dotats dels mateixos avantatges i qualitats. Crec que la vostra llar serà sòlida i fecunda.

Mes, ensems que prenc part a la vostra alegria, a la d'ell, a la de la vostra mare i a la del meu car camarada que, de dalt del Cel, us beneeix, no puc alliberar-me de la impressió de dol que em causa la nova de la vostra transformació propera.

Us autoritzo a somriure dels meus planys. Sé que sereu indulgent envers aquesta declaració d'un patriarca que, si hagués tingut la vostra edat, no hauria gosat pas a fer-vos-la, encara que sempre hagi pensat i sentit igual en aquest punt. D'ençà que vaig tenir, adolescent, la intel·ligència de la gràcia de les vostres semblants, sempre va ser-me una tristesa, us asseguro que ben exempta de gelosia, de veure-les

trencar amb el misteri que sou vosaltres. Certament, no pas l'afecció, mes l'encís és romput, d'ençà que us sou envoltades en els vels de llur neu nupcial.

És que, enteneu-me bé, arribades a esposes dissipeu totes les imatges encantades que una verge em suggereix; torbeu aquella atmosfera que fou vostra; retireu de l'ombra indecisa el floc transparent on s'esbossaven les metamòrfosis.

Isolada, tal és la noia i, qualsevol cosa que faci, ho roman sempre. No hi ha pas intimitat, àdhuc femenina, que pugui rompre aquest glaç que es dissimula sota mil pètals d'abril. I són un arravatament per als poetes les vostres indecisions; i la manera amb què formeu un triangle sobre l'escaquer amb xocolates a la crema; i el bes que tireu a un vell captaire; i aquelles estacions silencioses davant el llac del vostre mirall, en aquella cambra pàl·lida que fa somiar en l'altar dreçat per a Ifigènia; i aquells simis de peluix, i aquells lleugers tambors de roba, trofeus de les vostres danses temibles; i aquells enuigs sobtats que s'eleven del vostre front de pedra. No és pas que aquest darrer tret vagi per a vós en particular: sé que sou d'un humor igual, vós i Joan.

Ai! Hi ha gestos que no tornaré a veure més i que es desenrotllaven entorn vostre com meravelles. No tindreu mai més aquest aire murat, com un clos de roses; el vostre braç prim i llarg, i brillant com el coll d'un cigne, no collirà més, amb tanta de gràcia vacillant, la margarida dels prats. I, un peu sobre la cleda que volíeu passar, no sereu més l'arc de Diana el moment que ella llança la fletxa. La fletxa, sou vós qui l'heu rebuda, oh daina, i és Joan l'arquer.

Puix que ameu el vostre mal, us el desitjo, i us beso en totes dues galtes, i us prego de presentar a la vostra senyora mare els meus homenatges i els meus compliments.

LA DEVOTA PUNTILLOSA

Sou atroç. Us veig com salteu a aquestes primeres paraules. Què!, direu, ¿atroç la noia que sóc jo, dedicada abnegadament a totes les obres de la Parròquia i que, malgrat els seus quaranta anys ben complerts, quan tantes de les seves contemporànies s'atorguen la llibertat de córrer totes soles pel món, resta fidel en son lloc? ¿No és això un bell exemple donat a totes aquestes desvergonyides amb mitges de seda que deserten el patronat per Biarritz? Vinga, senyor!

Dieu la veritat, senyoreta, i us crec irreprotxable quant a aquest terrible i sisè manament. No sóc ni el vostre confessor ni el vostre director, mes tal com us pressento deveu i tot ser d'aquestes temoregues que s'acusen que mals pensaments els han travessat l'esperit al mateix moment que un home les saludava pel carrer.

Pel que fa a prescripcions d'un altre ordre, pertocant el dejuni i l'abstinència per exemple, ¿no heu retornat a l'adroguer, que se me n'ha queixat, una llauna de sardines tot fent-li observar que llur mida depassava en consciència el nombre de centímetres tolerat per l'Èsglésia al temps que els cristians "no eren uns covards"? I, pel que es refereix al magre i al gras, ¿no heu fet menjar un divendres al vostre porc tota una olla de sopa de cols, sota pretext que el culleró de què s'havien servit per trasbalsar-la havia estat submergit abans en una salsa de pernil preparada per l'endemà?

No penso pas tampoc que mai hàgiu perjudicat d'un cèntim a quisculla. Més encara, per bé que la vostra situació sigui reduïda, us crec ben capaç d'obligar els indigents sense cridar-ho per sobre les teulades.

Doncs aleshores? ¿Què resta de la principal de les vostres acusacions? ¿Aneu a reprotxar-me d'haver atemptat a la vida del meu proïsme o mancat al respecte envers mon pare o la meva mare?

No, senyoreta, no crec que en vós hi hagi la naturalesa d'un espadatxí, i els vostres pares, que tan bé honoreu, encara que damunt llur tomba, només que lloances tingueren per a vós.

Llavors, senyor, no resta més, i us en remercio, que: *Fals testimoni no diràs — ni de cap manera mentiràs.*

Som-hi, encetem els fets, senyoreta, sense entretenir-me més en tot el que invoqueu en el vostre favor a mesura que prosseguiu la lectura d'aquesta lletra, la qual es ressent del misogin que hom m'acusa de ser.

¿Ignoreu tot el que heu fet suportar al clergat, al qual preteneu obligar apedaçant i sargint la roba blanca de l'església o dedicant-vos a la confecció de casulles, albes i estovalles d'altar? ¿La caritat consisteix només en aquests treballs i els de catequista, o simplement a ornar una estació quan, amb aquesta veu d'home que tant em desplaui, us exclameu, després d'haver rebut i remès a lloc amb les dues mans cada gerro de flors: "A qui li toca?"

A qui li toca? Ai! senyoreta, li ha tocat al Sr. vicari Lorgelet, i ben cert que li ha escaigut la sort pitjor que mai hàgiu reservat als venerables mossens que de tants d'anys ha són les vostres víctimes.

D'ençà que un nou capellà apareix a la Parròquia, mal sigui només que un missioner, us multipliqueu a l'església i al presbiteri. El volteu, no el deixeu de petja, l'aclopaeu de consultes particulars; no es veu ningú sinó vós al confessional, el combleu de licors i confitures.

Comenceu per assabentar-lo dels vostres casos, d'aquells escrúpols dels quals de primer somriu i us tranquil·litza. "Sou una ànima noble, filla meua", us diu.

Després, un bell dia, oblideu els vostres defectes per parlar-li només dels que presteu als seus col·legues, dels quals us heu cansat com ben aviat us cansareu d'ell.

Aquestes acusacions formulades per vós contra ells s'estenen ben aviat a la senyora o a la senyoreta Tal, que són de la mateixa ciutat que vós o bé són amigues vostres. Aquesta, segons vós, ha fet un viatge misteriós, el qual ha coincidit amb una absència de mossèn X..., i aquella, sota pretext de muntar una llanterna màgica per als nens de l'escola, hauria passat un quart a les fosques amb mossèn Z... Admeteu que el degà sigui de bons costums, però l'inculpeu de peresa i que per això deixa morir sense sagraments un bon nombre de les seves ovelles, i de mantenir un perfecte desordre en els comptes que té obligació de sotmetre al consell parroquial. Heu declarat vós mateixa que havent fet la vostra petita enquesta prop dels proveïdors, hauríeu constatat que les despeses d'oli, de cera i d'encens, portades sobre llurs llibres, no corresponen a les sumes consignades sobre el registre de la Fàbrica. I així successivament podria retreure-us qui sap les xafarderies.

Mes una de les vostres més ridícules intervencions — iestic segur que no fèieu pas el primer assaig — fou de posar-vos el capot de cavalleria del vostre difunt pare, i dissimulada així, al tombant de la nit, espiàreu el Sr. vicari Lorgelet, sobre el qual abrigàveu sospites, ben gratuïtament, que anava a visitar l'estanquera.

I anava, aquell vespre, a casa d'un agonitzant.

Com que és perspicaç i no té pa a l'ull (és condecorat amb la medalla militar), va deixar que us li acostéssiu més del que hauríeu volgut, es girà en rodó i, agafant-vos pel coll i desemmascarant-vos, us declarà:

—És mal fet el que esteu fent, senyoreta.

D'ençà d'aquest dia heu agafat odi a Mn. Lorgelet, molestant-lo sorneguerament amb tota mena de tripijocs, fent-ne el procés al vicari general i, potser, trametent a aquest una lletra vergonyosa, sense

signar, que he llegida, i la dactilografia de la qual revela el mateix defecte de la vostra màquina d'escriure.

Mes on el vostre ressentiment contra aquest heroic i sant capellà no conegué aturador, és quan va resoldre de casar un dels seus camarades de guerra, oficial de dragons, amb una de les seves joves feligreses, bonica i virtuosa, que havíeu vist néixer i preteníeu tenir en afecte.

¿És gràcies a la cartera, que, diuen, us deixa les lletres que té l'encàrrec de portar prou de temps perquè pugueu llegir-les de pressa i corrents?... Sabíeu, abans que la mateixa interessada, el dia i hora de l'entrevista matrimonial que havia de tenir lloc. De no sé quina altra manera havíeu sabut també que, per a aquesta entrevista, la noia esperava de Bordeus un vestit encantador, que no arribà sinó la vigília al vespre, i que no li fou lliurat fins l'endemà matí. En quin estat, però! La capsa era esbotzada amb l'ajuda d'una ampla fulla, i el cos i la faldilla es trobaven, és clar, lacerats. La destinatària va plorar-ne de disgust i no pogué anar tan bonica com havia desitjat en aquest dinar del qual s'aixecà, malgrat vós, promesa.

Dic "malgrat vós", perquè malpensant-ne, vaig interrogar el petit portador de bagatges, qui em revelà, per cinc pessetes que vaig donar-li, mentre que vós només li n'havíeu dat que una, l'acció repugnant que havíeu comès amb unes cisalles.

Mes això no és pas tot, car les dones plenes d'artificis tenen llurs toies finals, a tall dels focs artificials, i aquí es tracta, precisament, de toies. En l'una d'aquestes, i de les més belles, trameses a la promesa, va trobar un plec, naturalment anònim, que va remetre arronçant les espatlles al que avui és el seu feliç espòs, qui el cremà tot rient. Contenia aquests mots: "El que està més gelós d'aquest casament és Mn. Lorgelet."

Després d'aquesta darrera infàmia, de la qual vós sou l'autora, en tinc proves, no us resta sinó fer-vos-en absoldre i reparar-la, o anar-vos-en tard o d'hora a rostir-vos a l'infern amb totes les diablesses disfressades de sagristanes.

LA DONA FORTA

No sou la bella jueva que el *Llibre dels Proverbis* ens presenta: revestida de força i de gràcia. Sou petita, de salut delicada. Cap joier modern no somiaria a sospesar amb vós un collaret de perles. Els

profits us manquen. No treballeu amb una mà joiosa, car la llana i el lli són fora de preu. No doneu ni menjar ni tasques a les vostres servents, perquè no en teniu. No considereu ni compreu cap camp, ni planteu cap vinya, car només camineu sobre un sòl dur i estèril que ni tan sols us pertany. No us prové cap guany. Apagueu el vostre llum de bona hora. No porteu vestits de bissú ni de porpra. El vostre espòs no seu amb els ancians de la ciutat. És mort. No pot aixecar-se per discernir-vos elogis. I els vostres fills no us poden proclamar benaurada, car us veuen plorar amargament. I després, són tan petits.

No gens menys feu bé i no mal tots els dies de la vostra vida. Porteu de lluny el pa que aneu a cercar vós mateixa. Us aixequen a punta de dia per cosir. Allargueu la mà al malaurat, per poc que li pugueu donar. Quan obriu la boca, és per parlar amb seny. Ningú no us ha vist mai ociosa.

Dos xicots, de deu i dotze anys, dormen en la vostra cambra; dues noies, de sis i vuit anys, en el vostre tocador; tres noies, de catorze, setze i divuit anys, en el menjador; tot plegat, set criatures.

Fa dos mesos, just una setmana després de l'enterrament de llur pare, despeses pagades, us restaven en el calaix del secreter del qual, a demanda vostra, he inventariat els papers, set mil tres cents francs en bitllets de banc: tota la seva pobra fortuna de músic lentament estalviada amb alts i baixos. Ni un cèntim col·locat, ni un de més, car segons l'expressió admirable: *us havia pres per res*. Que Déu l'en beneeixi!

Què resta, a hores d'ara, d'aquesta suma? Tingués jo la clau en mans, confiada per vós, i la missió encara de recomptar les *deixalles* del meu pobre amic, quina angoixa no estrenyeria el meu cor al moment de ficar-la al pany!

Us he trobat sopant, fa quinze dies, amb tots aquests petits al voltant vostre, dos dels quals patien de mal de boca, i un altre tenia un tal accés de tos que havia calgut consultar el metge. Sobre la taula hi havia aigua, és clar, i un plat de mongetes, el vostre únic plat, i encara aigualides. Us he lliurat els set cents francs que acabava de cobrar de la venda del vostre piano, suma que us ha fet llançar un sospir d'alleujament que volia dir molt. M'heu acompanyat fins a baix de l'escala. Llavors només us he demanat: "Què?" — "Anem fent", m'heu respost mocant-vos.

La nit d'agost era dolça al defora. Les rates pinyades hi voletejaven sense conèixer el vostre destret. M'he assegut solitari sobre un dels

PL. N.º II. — WILLIAM BLAKE: L'ÀNIMA VOLA DEL COS, SEPARANT-SE AMB RECANÇA DE LA VIDA

bancs del passeig Bosquet. He restat allí dues hores, sense que el meu pensament s'apartés de vós.

Em deia: han acabat de sopar fa una llarga estona. Ella ha fet acotxar els dos nois i les dues noies que ja han agafat el son i, abans que es posi amb les tres grans a rentar els plats i a repassar la roba, considera, a la llum d'una làmpara, el vaivé de la qual estalvia l'electricitat, els nois que comparteixen la seva cambra. Tu, Llucià, bé que adormit, tens l'aire massa despert. Al col·legi no treballes, esquinces els llibres i la teva roba. I tu, Joan, son germà petit, que sempre rius i no has comprès res del teu gran dol, ¿quin temps podrà escolar-se abans que, la intel·ligència oberta a altra cosa que el jugar a bales, portis als teus llavis el primer mos de pa que hauràs guanyat? I vosaltres tan petites, i que sembleu bessones, Alberta i Margarida, innocents en flor que somieu potser en les vostres nines, quines sorts us són reservades? ¿Quantes de llàgrimes infantils hauran rajat de les vostres parpelles, abans no us en arrenquin d'altres les inevitables desil·lusions que fereixen el cor de les adolescents desheretades? I vosaltres Maria, Isabel i Magdalena, els braços de les quals són ja rojos i rugosos de les bugades, ¿no sentiu una espantosa amargor, tant més que l'amàveu apassionadament, en comprendre que us estimava tant i que morint us ha enfonsat en la misèria? Per donar lliçons de piano, sou massa joves, i la mamà no en sap, i, d'altra banda, us l'heu hagut de vendre.

En aquest instant vosaltres repasseu la roba al costat d'aquesta mare que us diu: "És hora d'anar-vos-en a dormir; preneu el llum mentre faig la meva oració i vindré a buscar-lo quan sereu al llit." I això passa així i, durant mitja hora, parleu al Crist en les tenebres de l'Agonia.

Què és el que podeu dir-li? Que no teniu més que quatre o cinc mil francs; que fa vint anys us havíeu promès sota els lilàs després d'un concert que ell havia dat a casa d'uns rics dels quals éreu la institutriu; que tossia ja, però l'estimàveu; que no es pot pas sempre renunciar a donar el seu cor sota pretext que sereu dos a morir de gana; que no es pot pas tampoc, quan es té fe i atracció l'un per l'altre, rebutjar aquests petits que us cauen del cel com estrelles. Pietat, Senyor, pietat! Heu volgut que féssim la vostra santa voluntat, l'hem feta; que els pocs gustos que ens haguéssim pogut donar en la nostra vida s'esmercessin en comptes del metge, ho hem acceptat; que els alumnes s'esclarissin pel sol perill que presentava un estat contagiós, no n'hem murmurat; que Alberta hagi hagut de viure, durant vint

mesos, estesa en el guix, i us hem cantat el *Te Deum* quan n'ha sortit; que ell, el nostre ajut i el nostre amic, se n'hagi anat, ah!

Senyor, vós heu sofert més que jo i jo sóc la vostra humil servent.

La meva ànima és també, senyora, ensems la servent d'aquest mateix dolorós Senyor i la vostra.

FRANCIS JAMMES

P. DOMINGO

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

LEMA de Lo Gay Saber, primera època, 1868: Qui llengua té, a Roma va. *Ambició generosa del Director, Francesc Pelai Briz: aplegar tota l'espiritualitat catalana vingui d'on vingui; allargar la mà als joves, obrir-los pas perquè vagin als Jocs Florals i donar un programa als que vulguin alguna cosa més que els combats per una englantina. Realitzacions: el sentit literari vocacional, selecció contra passatempes d'aficionats, primeres sistematitzacions nostrades d'estudis històrics, aportacions clàssiques, convivència amb les literatures estrangeres del temps.*

El tema de les Acadèmies literàries hi és debatut. En Collell opina que cantem massa i parlem poc i demana la propulsió de la prosa catalana. D'altres autors podríem subratllar advocacions de comprensió política, de convivència cultural i de profunda preocupació moral. Siem justos, és dit de cara a les impaciències dels massa fervorosos i de cara a la incomprensió dels enemics.

Vuit anys després, la segona època de Lo Gay Saber manté i depura la mateixa generositat directora, les mateixes realitzacions i els mateixos lemes.

Els estudis populars i les recerques filològiques comencen d'assenyalar-se amb serietat científica i amb gust artístic. L'intercanvi peninsular és invocat i l'autoritat moral del Siem justos avala les excel·lències de la continuïtat. L'any 1883, en deixar la publicació, Pelai Briz podia dir: Fins a un altre dia.

A tots els vetlladors d'avui escau el premi de la tradició que ens ofereix els moments que vivim com aquell altre dia, pressentit i promès. Als avant-guardistes, als futuristes, als més il·lusionats superadors de la realitat, arriba aquesta represa de la continuïtat.

Amb Joaquim Folguera, que havia fet costat a les inquietuds literàries, socials i morals del qui això escriu, havíem trobat la coincidència d'il·lusions i febres de l'any 1915 amb les que animaren i enlairaren l'esforç de Lo Gay Saber.

El dinamisme de l'espiritualitat catalana 1927 rejoyeneix la recordança folgueriana i senyoreja les virtuts de la polidesa de cor amb què reverenciem les iniciatives de mestre Pelai Briz.

Queden les grans direccions fidels de la tradició. Es perden les tímides ratlles de l'especulació reclosa d'una generació tantejant entre la indolència i el cinisme a la qual el novel·lista americà Carlos Reyles dedicava sota el títol *La raza de Caín* un llibre ple d'avertiments dels perills de la manca de bondat que resulta de no fer res quan les coses s'han pensat de cara a una realització massa perfecta o del desig de domini quan l'orgull i la timidesa en joc d'introspecció han eixutat el cor i fan de l'home un estrany als altres homes.

Joaquim Folguera (del qual em plau de parlar sovint perquè més que en l'abstracció intel·lectual del mite folguerià, crec en l'exemplaritat folgueriana concreta), ajudà la decidida rectificació de les direccions equivocades. Acajava la curiositat amb la vida. De la doctrina dels llibres no se'n reservava el secret d'una maçoneria dels solitaris patronats per Laoclos o per Stendhal, sinó que n'esplaiava la part essencial del fet mateix de la vida que els justifica. Matà l'enyorament renaixentista i repregué un moviment que és encara el nostre moviment.

Aquí el tenim: Creació d'una Cambra del llibre nostrat; organització dels nostres nuclis d'Amèrica; coordinació de les iniciatives pedagògiques lliures amb les fundacions docents o amb la protecció particular; apostolat de la premsa i apostolat dels Orfeons; irradiació social dels agrupaments d'amics del teatre, d'amics de la poesia, d'amics de la ciutat. Retrobament del sentit íntim d'amistat i de diàleg, lliure de vanitats ferides i d'orgulls mutilats de colleccionadors d'ànimes i de petits escultors de déus menors d'argila.

Programa d'ahir, no és, avui, la nostra feina jornalera?

Aquí tenim encara el projecte folguerià dels premis anuals anomenats premi Maragall, que podria adjudicar-se a un llibre de poesies; premi Casellas a un llibre de crítica d'art; premi Vilanova a una novella; premi Domènec Badia a un llibre de viatges; premi Milà i Fontanals a una obra de crítica literària; premi Prat de la Riba al millor estudi polític; premi Verdaguier al millor llibre per a infants; premi Xavier Llorens al millor estudi de filosofia. Premi Bergnes de les Cases, premi Torras i Bages, premi Narcís Verdaguier i Callís, premi Turró i altres possibles premis de ciència i d'investigació sota l'advocació de noms il·lustres que associarien l'enaltiment dels morts a les recerques dels vivents. ¿No és aquest el sentit íntim de la nostra concreció essencial d'avui nua d'oficialitat i rica d'esperança?

De Lo Gay Saber a LA NOVA REVISTA una mateixa definida claredat d'aproximació i una mateixa voluntat militant. Lema igual: Qui llengua té, a Roma va. Desig sobirà sense afebliment: Siem justos. I aquest respir, a favor d'avui, de tenir un passat, de continuar, d'ésser útils sense servilisme complagut, sense l'enveja que un dia amb reny august el cavaller Joan Maragall ens retreia.

II

L'abús del mot humà en les classificacions retòriques o en les valoracions literàries ens faria enyorar la més comprensiva classificació de l'antigor entre els menjaires de pa i els menjaires d'homes; entre els pobles del vi i els pobles de la cervesa, i les subtiletes dels comentaristes de les humanitats del blat i les humanitats de l'arròs.

Gosariem recomanar una més segura perspectivació dels conjunts literaris, que la molta producció cada dia obliga a formular, en el costum de judicar les obres, per presències i no per moviments. La pel·lícula Variété resultaria indubitablement superior a la pel·lícula Metròpolis.

L'intent rus de suprimir les llegendes literàries de les pel·lícules i la música que acompanya la projecció, mereixeria les nostres millors simpaties.

Matisariem l'evolució del teatre francès contemporani amb exigències superiors a les de l'anecdota maliciosa d'alcova; i si les farses de Jules Romains han guanyat la nostra preferència o la difusió poètica de Vildrac la nostra cordialitat, no ens desentendriem, amb una rialleta desmenjada, de noms l'enumeració dels quals abasta des del Bernstein de La Galerie des Glaces fins al Sarment del Je suis trop grand pour moi, el Lenormand del Mangeur de rêves, el Paul Reynal de Le Tombeau sous l'Arc de Triomphe, i els Passeur i Gabriel Marcel que s'esforcen a teatralitzar el pensament i les fugues del lirisme.

Judicar per presències: El pròleg magistral de Farran i Mayoral a les Estampes de Poblet, de Mn. Palomer... La possible informació que em plauria de fer, prop del Sr. Cambó, prop de mitja dotzena d'homes nostres més dotats de presència ells mateixos: Què podria dir-me de l'actualitat del Julià Sorel i de Matilde de la Mole stendhalians?

O bé encara, remarcar entre cent llibres distrets, un petit llibre essencial, per damunt de simpaties i preferències, com El jardí de los frailes de Manuel Azaña i entre les pàgines d'un llibre joveníssim com el que ha publicat darrerament Domènec Guansé, les pàgines 126-131 de la novel·la Cara i creu en les quals Irene pot definir una vocació de novel·lista i pot explicar-vos, si encara no enteneu què vull dir, les valoracions de les obres, per presències.

A l'altra banda, vull dir amb el moviment, les escenes, l'interès de l'acció, hi cabria aquell final d'instància (la premsa diu una ben raonada i polida instància), dirigida al senyor Batlle que deia, diu: En síntesis, Excmo. Señor, tengo para mí y es mi opinión que mis facultades de tenor lírico-dramático son excepcionales.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

CRÒNIQUES VALENCIANES

COM FOU VENUDA LA DAMA D'ELX

L'ONZE d'agost de mil vuit cents noranta set, anava cap a Elx un home que amb viu esguard contemplava el paisatge: sota un cel absolutament blau en el qual floria la rosa daurada del sol, comes suaument corbades i planures hidròfiles; sèquies amb fons d'aigua podrida i carreteres de terra polvoritzada; esquelètics ametllers sense fulles i magraners amb flors enceses... Però allò que més colpia al viatger era la llunyania, tancada per una cortina de palmeres, entre les quals hom endevinava un poble blanquíssim. I el viatger pensà en Jerusalem.

Per què? Perquè tenia motius. Era M. Pierre Paris.

Aquest senyor va néixer a Rodez l'any de mil vuit cents cinquanta nou. Va seguir la carrera de lletres, en les quals es doctorà i va ésser nomenat professor d'arqueologia i història de l'art a la Universitat de Bordeus. Encarregat pel govern francès, va fer importants excavacions en el santuari d'Apolló en Delos i en el temple d'Atenea Cranaia en Elatea. Després va venir a la península ibèrica on es va documentar per al seu *Essai sur l'Art et l'Industrie de l'Espagne primitive*, publicat a París l'any 1904 i premiat a Barcelona dues anyades abans amb el Premi Martorell. Aquests viatges per la península ibèrica són recontats amb molta de claredat i molta d'amenitat en els dos volums titulats *Proménades archéologiques en Espagne* i publicats a París els anys 1910 i 1921 respectivament. En ells parla, entre altres coses, de les impressions rebudes en la insospitada i meravellosa cova d'Altamira; en el Cerro de los Santos, tan pròdig en escultures, malgrat la creença d'aquell falsificador que devia trobar-les escasses; en aquella trista muntanyola de Numància que sembla tenir al cim, en lloc d'un monument, un íber fastiguejat; en les pedres tarragonines, colrades pel sol i pel vent marítim, en l'hel·lènica ciutat d'Empòrion; en la ciutat romana de Mèrida; en el palau de Lliria, residència del Duc de Berwick i d'Alba a Madrid; en Sagunt, la prestigiosa ciutat, les ruïnes de la qual, a l'hora fantàstica del crepuscle, tothom veu tenyides de sang heroica. També parla, no cal dir-ho, del seu viatge a Elx en les planes

75 a 103 del primer tom que havem posat a contribució per confegir aquest reportatge. Tot açò li ha valgut a Pierre Paris, que és un home molt agosarat, una preeminent posició en el món científic, aplicada en bona part a aquesta cosa que diuen hispanisme. D'ençà de 1899, en què va ésser fundat, dirigeix, amb Ernest Merimée i Alfred Morel-Fatio (ja traspassats) el *Bulletin Hispanique* de la Universitat bordelesa. En 1910 li va ésser confiada la direcció de l'Escola d'Estudis Superiors Hispànics de la mateixa Universitat. Actualment és director de la "Casa de Velázquez", de Madrid. I posseeix, com és natural, un davassall de distincions i condecoracions.

Ara bé: a què anava a Elx?

A veure el Misteri de l'Assumpció, òpera sacra que es representa al temple de mitjans del segle xv ençà, que ha atret l'atenció d'eminents musicòlegs, entre els quals cal citar Felip Pedrell, i que va motivar un article del mateix Pierre Paris titulat *Les Fêtes de l'Assomption à Elche* i publicat al número 2847 de *L'Illustration*.

Pierre Paris ja tenia amics a Elx. En arribar-hi va veure el Sr. Pere Ibarra i Ruiz.

Aquest baró va nèixer a la ciutat de les palmeres l'any 1858. Va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Barcelona. Féu també els estudis necessaris per obtenir el títol que llavors es deia d'arxiver, bibliotecari i antiquari, cosa que va aconseguir als quaranta tres anys d'edat. Qualsevol pot formar-se una idea de la tasca de Pere Ibarra repassant els títols de les seves obres: *Historia del descubrimiento de las Thermas illicitanas y su descripción*, *Historia de Elche*, *El busto de Elche*, *Nuevo mosaico en las minas de Illice*, *Estudio sobre cerámica antigua illicitana*, *La Fiesta de Elche*, *El teatro de Elche; sus orígenes; fundación del actual*, *Antigua basílica de Elche*, i altres. Junt a aquestes obres cal citar-ne una sèrie de referents al problema de l'aigua, d'importància transcendental per a la població i els encontorns. I malgrat la seva avançada edat encara continua treballant, com ho demostra la publicació, feta enguany, d'*Elche. Materiales para su historia*.

Doncs, bé: Pere Ibarra va dir al seu homònim Paris:

—Haveu rebut la meua lletra?

—No. Però, quina notícia em donàveu que us veig tot emocionat?

L'altre, per tota contestació, va treure's de la butxaca una fotografia petita, però molt clara, "com — diu Pierre Paris — les dóna àdhuc als operadors novells la llum admirable del reialme de Múrcia". Una de dues: o l'il·lustre arqueòleg va tenir un lapsus gens explicable o va fer una comparança completament inoportuna. Però el cert és que la fotografia deixava formar-se una idea de la cosa representada.

Era un bust de dona, les faccions de la qual tenien una severitat de deessa, de reina o de sacerdotessa: ulls misteriosos i encisats; nas perfecte; llavis apretats i sensuals; barba decidida. El cap duia una gran mitra als costats de la qual eren adherides dues orelleres en forma de disc gruixut i treballat.

En sortien dos complexos penjolls. I damunt el pit s'esplaiaven tres luxosos collars.

—D'on és aquest bust?, preguntà Pierre Paris.

—De l'Alcúdia, va contestar Pere Ibarra.

L'Alcúdia és una coma il·licitana famosa en la història de l'arqueologia, no solament per donar al món aquesta dama, sinó també per haver donat, mercès a escorcolls anteriors, estàtues i estatuetes de marbre, objectes curiosos de bronze, llànties d'argila, peces de ceràmica i monedes que formen una col·lecció del Museu Arqueològic Nacional de Madrid; per haver donat, mercès a les investigacions de M. Eugène Albertini, deixeble de Pierre Paris, una altra considerable quantitat de ceràmica indígena que va permetre establir definitivament la seva personalitat; per haver donat deixalles de termes romanes, d'una basilica bizantina, de construccions musulmiques.

És un paradís per als arqueòlegs, que solament allargant la mà recullen deixalles del passat. I malgrat el que ja ha donat, cal suposar que les arrels dels seus ametllers freguen encara moltes pedres, molta ceràmica i molt de metall soterrats. Sembla que abans de la guerra hom va parlar que uns alemanys volien comprar l'Alcúdia; però l'esdeveniment bèl·lic tallaria les negociacions, no repeses — o, en tot cas, fracassades — després de la guerra.

—I, qui l'ha trobat?, va demanar Pierre Paris referint-se al bust.

—Antoni Macia, un treballador del Dr. Campello, el meu parent. Amb la ferramenta va tocar una pedra que potser hagués trencat si no hagués intervingut el capatàs, Antoni Galiano Sánchez, que havia rebut ordres del doctor de tenir cura amb els objectes que poguessin aparèixer. I a l'hora del crepuscle, en el carret del capatàs, el duïen a casa del propietari. Va ésser el dia 4 d'agost — respondria Pere Ibarra, el qual afegí, ple d'entusiasme: — Heus ací l'obra mestra de l'art romà a Elx. És Apolló! Aquestes rodes que té a cada galta són les rodes del seu carro divinal.

El francès no va esmerçar ni un minut a dissuadir-lo d'aquella opinió que ningú no havia de fer seva després, però a la qual fou aferrissadament fidel el valencià. El francès pensava que no era hora propícia per la pedanteria, sinó per veure i per obrar.

I anaren a la casa del Dr. Manuel Campello i Anton, situada a la plaça que porta el seu nom, on revivia la Dama d'Elx.

Pierre Paris, en veure-la embolcallada dins la llum esblaimada d'una cambra, pensà tot seguit, com el galant que de sobte és colpit per la bellesa d'una dona que troba pel camí:

—He de conquerir-la.

La conquesta, val a dir-ho, no la creia massa planera. Primerament, el Dr. Campello, propietari de l'Alcúdia, no semblava home molt sensible a l'enlluernament dels diners ja que tenia prou riqueses. A més, el seu domicili, proveït d'una bona biblioteca, era també un museu, no solament de troballes il·licitanes, sinó també de quadros, que ja demostraven major interès per

l'art. Així mateix calia tenir en compte que la senyora de Campello era filla del Sr. Aurelià Ibarra i Manzoni.

Aquest senyor (nascut a Alacant en 1834 i mort a la mateixa ciutat en 1890) era germanastre del susdit Pere Ibarra. Va estudiar a Barcelona amb Manuel Milà i Fontanals, que li va deixondir el gust per l'arqueologia, que tan fructífer havia d'ésser per a l'anomenada d'Elx. A banda d'això intervingué activament en els moviments revolucionaris del seu temps, cosa que li valgué ésser empresonat al castell d'Alacant i enemistar-se amb els propis correligionaris. Emili Castelar, no sense haver de vèncer prèviament la seva resistència, el va nomenar administrador d'una institució eclesiàstica espanyola a Roma. Fent estalvis en dita administració va fundar-hi l'Acadèmia Espanyola de Belles Arts. Va publicar diverses obres, entre elles *Las Germanías*, *Descripción de Museos y galerías de Roma*, *Miscelánea*, *Diario de mi prisión*, i *Illice, su situación y antigüedades*, obra considerable, executòria de noblesa d'Elx, que encara pensava superar amb una inacabada *Historia de Elche desde los tiempos más remotos hasta nuestros días*.

Per tot açò era natural que la família volgués continuar la tradició, amb la qual pugnaria la venda d'una obra que era popular a Elx. Finalment, aquella misteriosa fèmina — o aquell evident jovencell, segons Pere Ibarra — era veritablement popular a la ciutat. L'hospitalària casa del doctor rebia contínuament una corrua de tafaners; als casinos no es parlava d'una altra cosa; els espartenyers — l'espartenya és producte típic de la localitat — lloaven la troballa tot manipulant el cànem; i el lloc d'honor de l'"Hotel de la Confianza" era ocupat per una fotografia de la Dama. Tant havia estat l'interès despertat pel descobriment de la "reina mora" — com deia el vulgar — que l'endemà del descobriment hagué hom d'exposar-la al balcó de la façana principal.

Per altra banda, la descoberta, feta set dies abans, era coneguda ja a Londres, a Berlín, a Madrid. Respecte a Londres no tenia el francès cap temença especial. Però a Madrid calia témer al Sr. Juan de Dios de la Rada y Delgado, conservador del Museu Arqueològic Nacional i persona molt interessada per les escultures del Cerro de los Santos; a Berlín, el Dr. Emil Hübner, professor d'aquella Universitat, a qui el mateix Pierre Paris anomena mestre indiscutible de l'arqueologia hispànica i amic, per torna, de Manuel Campello i de Pere Ibarra.

Calia, doncs, molta activitat. I una hora després d'haver vist Pierre Paris per primera vegada la Dama d'Elx i haver-ne restat en un fort enamorament, sortia vers el Museu del Louvre la mateixa fotografia que poc abans s'havia tret de la butxaca l'erudit local.

Pierre Paris va restar molt capficat pensant en els competidors que li podien tallar el pas i en la xarxa de lleis, reglaments, comitès, comissions i altres entrebancs que retardarien la contestació de França. I mentrestant tots els jorns anava a l'habitació de la casa de Manuel Campello convertida en capella

de la Dama d'Elx, per retre un homenatge d'admiració a la divina, majestuosa o hieràtica imatge.

Sortosament — per ell — no es va perllongar gaire aquesta incertitud, car al davant del Departament de les Antiguitats Orientals, que era el competent, hi havia una persona — Léon Héúzey — que, per la seva cultura i per les seves aficions, sabia fer-se càrrec de la importància que podia tenir l'adquisició.

Josep Ramon Mèlida, en una nota del seu article titulat *Busto ante-romano descubierto en Elche*, que es va publicar a les pàgines 440-46 de la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* corresponents al mes d'octubre de 1897 i a les pàgines 427-35 del *Boletín de la Real Academia de la Historia* corresponents al mes de novembre del mateix any, copia de *La Chronique des Arts et de la Curiosité* la següent notícia:

“Acadèmia de les Inscripcions. — Sessió del 24 de setembre. — M. Pierre Paris, professor de la Facultat de Lletres de Bordeus, antic membre de l'Escola d'Atenes, que actualment desempenya una comissió arqueològica en Espanya, estimulat per l'Acadèmia de Inscripcions i Belles Lletres, assenyalava una curiosa escultura procedent d'Elx, l'antiga Illici, en la costa del sud d'Alacant.

“Segons unes lletres, de les quals M. Héúzey comunica extractes als seus companys, la dita escultura és una estàtua de tamany natural, d'una jove, en pedra calissa, pertanyent a la mateixa mena de monuments que les estàtues del Cerro de los Santos, que tantes controvèrsies han generat. Però aquella figura és molt per damunt de les altres per la bellesa del tipus i per l'exuberant originalitat dels exornaments, com ho demostra una fotografia que acompanya a la comunicació de M. Pierre Paris. La conservació, malgrat alguns cops d'aixada, és excel·lent.

“M. Pierre Paris resumeix d'aquesta fàisó el caràcter de l'obra: “Tipus indígena, modes indígenes, art espanyol profundament empremtat d'influències orientals i, més a la superfície, d'influències gregues.”

“El rostre, d'una gràcia severa i encara un xic arcaica, animat per resalles de coloració, és emmarcat per dues enormes orelleres en forma de rodes trepades. El cap porta una mena de mitra, atenuada ja per un gust menys bàrbar. Aquestes són les estranyes modes de les quals parla Estrabó a propòsit de les dones íberes. L'execució és d'una rara delicadesa i l'efecte del conjunt impressionant. Si aital figura fos una creació moderna, encara tindria una valor artística seriosa.

“M. Héúzey no pot romandre aliè a la qüestió, per tal com se li ofereix una confirmació del seu parer, emès anteriorment, respecte a l'escultura greco-fenícia d'Espanya. Altre viatger, M. Arthur Engel, ja va dur al Louvre altres romanalles del mateix art, recollides a les províncies veïnes. Per als arqueòlegs són termes de comparació molt útils. “Cal, efectivament — diu M. Héúzey per acabar — que el bust original pugui ésser examinat i es-

timat a París mateix pels intelligents i les persones de reconeguda competència.”

Fins ací arriba la notícia de *La Chronique des Arts et de la Curiosité*, la qual demostra que M. Léon Héuzy sabia amanir les coses.

I un home així no podia tardar a respondre a Pierre Paris. Ajudat pel seu deixeble i col·laborador Edmond Pottier, havia fet tot seguit gestions ràpides i eficaces. Léon Paris avançaria els diners que fossin necessaris; Noël Bardac faria obsequi d'aquella obra al Museu del Louvre... I Pierre Paris, que li havia telegrafiat en xifra, va rebre un telegrama també xifrat, que referint-se al preu deia, segons sembla: “De gener a abril, el que vulgueu.” Tenint en compte que gener és el mes número u de l'any i que abril és el mes número quatre de l'any, té hom un fil per traure el cabdell de la xifra, que voldria dir: “Podeu disposar de mil a quatre mil francs.”

Pierre Paris, sabent ja a què atènyer-se, anà a parlar confidencialment amb Pere Ibarra, al qual va exposar les seves intencions.

—I ara!, va dir l'erudit local. ¿Com s'entén això de treure d'Elx, de treure d'Espanya una joia com aquesta? El nostre Apolló deuria tenir una fornicula daurada sota la qual anéssim a donar-li un culte solemniat.

Per tant, ell, que recollia devotament els més humils fragments de ceràmica ¿com havia de permetre, baldament li donessin muntonades d'or, que aquell tresor, únic al món, emprengués la llarga i perillosa via de l'exili?

No obstant, com a bon amic, acompanyaria Pierre Paris a casa de Manuel Campello, damunt el qual tenia evident influència.

Però el propietari de la Dama d'Elx manifestà de bell antuvi que no vendria res a un museu, entre altres raons perquè la seva esposa, filla d'Aurelià Ibarra i Manzoni, volia servir el bust.

A més a més, què diria Elx, què diria Espanya? Era un cas de patriotisme...

Però Pierre Paris, remembrant que era hispanista, va objectar que, per la glòria d'Elx, per la glòria d'Espanya i fins per la glòria de Manuel Campello, no podia haver sort major que el bust anés al Museu del Louvre, el primer de tots, el més famós, el que durant la propera Exposició Universal visitaria tot el món, el que potser rebia més espanyols que el mateix Museu Arqueològic de Madrid. Pierre Paris, com veu hom, no podia manifestar-se més exquisidament hispanista. I com que així aconseguia interessar el matrimoni i esperava capgirar-lo, va afegir que reservar el bust per Elx o per la capital d'Espanya era una prova de patriotisme, però de patriotisme estret, no d'aquell patriotisme més ample que sap escampar el nom d'una ciutat enllà de les fronteres, que vol fer irradiar de la capital moderna de les arts estant el geni massa oblidat dels avantpassats...

Davant aquesta forta correntia d'oratoría, Manuel Campello va dir:

—La vostra proposició ha estat massa sobtada, massa insospitada perquè jo us pugui donar una resposta immediata i definitiva. Per altra banda

desconec la vàlua del bust, per tal com no he pogut informar-me a Londres o a Berlín. I, a més, quina pressa hi ha?

Ell no en tindria, però Pierre Paris sí que en tenia. "No puc deixar, pensà, que l'adversari esperi reforços. Si en rep d'Anglaterra, d'Alemanya o d'Amèrica, sóc perdut!" Fa una mica, no molt, estrany que no pensés en els reforços que pogués rebre de la mateixa Espanya.

Aleshores, veient la batalla perduda, apellà a un recurs desesperat. Ja s'havia aixecat de la cadira, però amb veu insinuant digué:

—A tot açò, doctor, no m'haveu demanat el que us ofereix el Museu del Louvre.

Manuel Campello, després d'un instant de dubtes, va fer amb veu desmenjada:

—Quant?

L'arqueòleg francès va treure's de la butxaca el telegrama que adés havia rebut, va explicar la clau de les seves paraules i va enraonar així:

—Vull jugar a cartes vistes, doctor. El Museu del Louvre, com podeu veure, m'indica que ofereixi una quantitat mínima i que pugi fins una altra determinada. Però com que la primera suma em sembla petita, us prometo la segona. Us prometo així mateix que la quantitat us serà lliurada dintre de vint dies, no en pessetes, sinó en moneda francesa. La pesseta val un setanta per cent de franc... D'acord?

—Torneu demà, va respondre Manuel Campello.

I Pierre Paris fa en el llibre esmentat unes consideracions sobre aquesta frase. Molts anys abans ja les havia fet Mariano José de Larra en el seu article titulat precisament *¡Vuelva usted mañana!*

I a l'endemà tornà a l'hora fixada. No hi era Manuel Campello, que encara anava visitant els malalts; no hi era la seva esposa, o, almenys, no es deixava veure. Pierre Paris, tot esperant-los, va seure a la sala de la planta baixa on servaven el bust, la vista del qual pensava que l'asserrenaria llevant-li les enraonies que li donava el pensar en la reunió familiar on s'hauria decidit no vendre-se'l.

Però heus ací que el professor de Bordeus notà quelcom d'anormal en la casa. Era que l'amo havia vingut, però entrant de manera que no el veiés qui l'esperava. I qui l'esperava, carregat de paciència, hagué d'esperar un quart d'hora més sense altre acompanyament que el de la deessa, reina o sacerdotessa. Finalment es dignà davallar la senyora de la casa, que després de les habituals paraules de salutació, va declarar una cosa tan transcendental com aquesta:

—Quin sol fa, oi?

Pierre Paris, com a cavaller, com a home de ciència i com a hispanista, hagué de reconèixer que, efectivament, feia un sol considerable. I la senyora, potser satisfeta del resultat, va dir després:

—Quina calor!

El cavaller, l'home de ciència, l'hispanista s'adherí a aquella constatació

tan evident, bo i pensant que potser fóra més oportú parlar d'un altre assumpte que, pel que es veu, ell no s'atrevia a plantejar encara. I qui sap si per resoldre planerament la situació, va preparar les eines fotogràfiques amb l'objecte d'obtenir una fotografia de la imatge cobejada, que en aquell moment, mullada per un raig de sol i policroma com és, semblava animada per una vida inquietadora. Però un cop impressionada la placa, com que el metge no es presentés, Pierre Paris va fer per acomiadar-se.

—Que no voldríeu veure el doctor?, va demanar l'esposa.

—És clar que sí!

—Vingueu, doncs.

Manuel Campello, que ja s'havia donat compte del que passava, va aparèixer dalt de l'escala.

—Bon dia!, va exclamar Pierre Paris. Accepteu?

—És molt poc, contestà. Però si la meva dona vol...

I uns moments després era redactat i signat el document de compra-venda.

¿Què va decantar Manuel Campello a enalienar aquella escultura, sense oposar, segons es desprèn de la narració feta pel comprador, una gran resistència? És difícil de saber-ho, perquè la susdita narració es forçosament unilateral i, per altra banda, manca una declaració del venedor, mort d'anys, o del seu parent Pere Ibarra i Ruiz.

Teodor Llorente, en la pàgina 986 del segon volum de *Valencia: sus monumentos y artes, su naturaleza e historia*, recorda, com una mena de justificació, que Manuel Campello estava una mica enutjat amb el Ministeri de Foment perquè trigava massa a pagar-li una quantitat que li devia a canvi de la col·lecció arqueològica il·licitana d'Aurelià Ibarra i Manzoni, el sogre de Campello, adquirida pel Museu Arqueològic Nacional de Madrid. Açò, a molt estirar, justificaria que no vengués l'escultura al dit museu o a un altre centre d'Espanya, potser; però no acaba de justificar que la vengués.

Mes amb justificació o sense, la Dama d'Elx ja era venuda. I vuit dies després sortia d'Alacant cap a París.

L'arqueòleg francès que se la va endur a l'exili diu en acabar la contalla de l'adquisició: "El descobriment de la Dama d'Elx no sempre ha estat referit fidelment; el paper que he desempenyat en la compra del bust ha estat desnaturalitzat més d'una vegada. Aquesta obra mestra ocupa definitivament un lloc tan important en l'art antic i és un exornament tan important del Museu del Louvre, que els menors detalls de la seva història tenen importància i interès. Per tant he cregut, al cap de dotze anys, que devia contar fil per randa, amb una fidelitat d'acta, les meves negociacions amb el Dr. Campello. I ho faig de bon grat, a més de les raons dites, perquè la meva narració, si bé estableix en el que fa referència a mi que he estat ben servit per la fortuna, honora, sobretot, l'enyorat doctor, l'esperit del qual, malgrat tot el que hom hagi dit, es va palesar aleshores tan clarivident i tan liberal."

No tan liberal, però, com el mateix Pierre Paris que, malgrat l'amistat amb Manuel Campello li adjudica sempre al cognom una *s* completament sobrera. També cal fer constar que la Dama d'Elx no solament és important pel lloc que ocupa dins l'art antic i per exornar el Museu del Louvre (cosa de la qual hi hauria molt a parlar), ans bé perquè tàcitament, sense mitjançar una consagració oficial, els valencians més conscients han amarat la dama il·licitana de puríssimes essències valencianes, donant-li la categoria de símbol. Per altra banda, si Pierre Paris creia que eren interessants tots els detalls referents a la història de la insigne escultura, fa estrany que en callés molts, alguns dels quals havem pogut arreplegar.

Vegeu aquest, a títol de remor.

A l'Alcúdia hi ha una pedra, al lloc on fou trobat el bust, en la qual no sabem qui, el Sr. Campello o el Sr. Ibarra i Ruiz, va tenir la pensada de posar una inscripció que recordés el descobriment de la simbòlica escultura. ¿I qui més indicat per redactar la inscripció que Emil Hübner, l'epigrafista alemany tan bon coneixedor de l'arqueologia ibèrica? Hübner, doncs, redactà la inscripció demanada. Heus-la aquí:

D - IV - M - AVG -
A - MDCCCXCVII
HIC - REPERTA - EST
PROTOME - MVLIERIS - IBERAE
EXIMIVM - ARTIS - ANTIQVAE - OPVS
SERVATVM - PARISIIS - IN - MVSEO - PVBLICO
CVRANTE
PETRO - IBARRA - RVIZ
ARCHIVARIO - ILICITANO

Curante Petro Ibarra Ruiz!... En paraules més entenedores per la majoria, volia dir que el bust era al Louvre gràcies a l'investigador d'Elx.

Vengança erudita de pretendent burlat?

Resultaria massa fàcil ensinistrar un enfilall de penjaments contra Pere Ibarra. Suposant, però, que aquest hagués aconsellat la venda al seu parent Manuel Campello, caldria tenir present que, malgrat considerar l'escultura com una gran obra, la considerava romana i no sospitava la seva singularitat, que és la valor potser més remarcable. A més hi ha raons per suposar que Pere Ibarra era contrari a la venda. Hom diu que així es manifestà en la reunió familiar on es va escatir la conveniència de la proposició de Pierre Paris. I com que l'erudit local no donés el braç a tòrcer, el seu parent li va dir:

—Amb els diners que cobrem tindrem per remoure tota l'Alcúdia...

FRANCESC ALMELA I VIVES

ELS PRIMERS TEMPS DE JOAQUIM FOLGUERA

NOTES BIOGRÀFIQUES

I. — VACANCES

En Joaquim Folguera cursà les primeres lletres al Col·legi dels Pares Escolapis de Sabadell, on vivien els seus pares. Allà el vaig conèixer. Seria això vers l'any 1904. Assistíem junts a la classe del P. Eloi Vidal, el qual, entre altres assignatures, ens donà les primeres nocions de francès. Era, En Folguera, un noi delicat, prim, de cabells rossos i ulls pàl·lidament blaus. Seia, recordo, unes quantes taules més enrera, a la dreta. No puc evocar-ne cap anècdota concreta, cap particular episodi. Ara, a través dels anys transcorreguts, la seva imatge se m'apareix esborradissa, aureolada d'una certa infantívol dolcesa, com una estampa vella i descolorida. Al cap de poc temps desaparegué d'aquell Col·legi. Després he sabut que fou per a cursar en qualitat d'intern els estudis comercials al Col·legi dels Germans de Nostra Senyora de la Bonanova. Passaren alguns anys sense saber res del meu antic condeixeble i, segurament, sense ni recordar-me'n. Aleshores ell per mi no tenia cap interès especial, com no fos el d'ésser fill de l'il·lustre compatriota En Manuel Folguera i Duran. La nostra relació fou, en tot cas, molt circumstancial fins al nostre retrobament, del qual parlaré tot seguit. Jo devia veure'l durant les seves vacances, aparellat amb els que eren aleshores els seus companys de joventut, amb els quals no l'unia altre nexa que la joventut mateixa i la igualtat de posició social. Aleshores En Folguera, pels records personals que en tinc i pel testimoni d'altres que l'havien tractat més directament, era un xicot com tants d'altres, alegre, platxeriós, gairebé m'arriscaria a dir mundà, prematurament mundà. La vida era per ell com una fruita assaonada que desperta el desig instintiu de mossegar-la; més aviat temptava les seves dents que no els seus ulls. Era un sensual. No crec que ningú hagués pogut endevinar aleshores en ell el Folguera que tots coneguèrem després. Les seves possibilitats espirituals dormien ignorades d'ell mateix al fons d'aquella joventut que s'obria al llindar de la vida amb un somriure mig innocent i mig maliciós. Aleshores En Folguera no era altra cosa que això: un estudiant en època de vacances; un

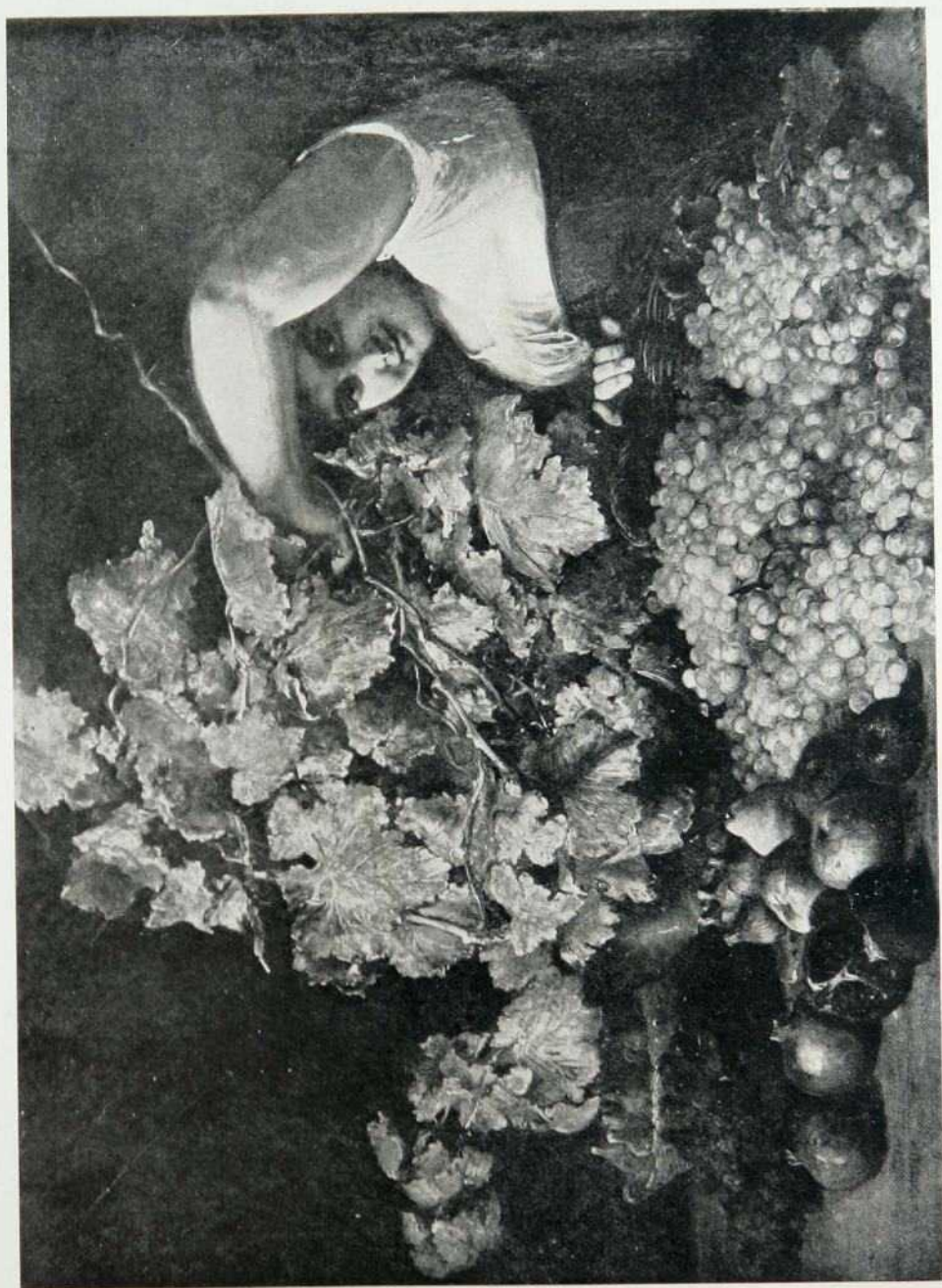
estudiant qui cercava en les diversions banals que el món li oferia la revenja o, si voleu, la compensació a les llargues hores d'internat i de forçós estudi.

II. — L'ENAMORAMENT

Recordo bé que un migdia — d'això ja fa 18 ó 19 anys — ens trobàrem a la Plaça de Sant Roc. En Folguera anava en bicicleta i, en veure'm, s'aturà. No recordo de què parlàrem, però recordo perfectament cap on anava. Ell mateix m'ho digué: "Vaig a veure la Q***..." Heus ací com els dos termes: estudiant i enamorat, una vegada més s'ajunten. Però no cregueu que fos, el seu, un amor accidental i efímer, com tants d'altres. No. Aquella noia fou quelcom de seriós i essencial en la vida del meu amic; fou la passió més viva i més pura de la seva adolescència; el seu amor primer i únic, sens dubte; la Gretchen del seu temps d'estudiant, però una Gretchen que no havia d'ésser oblidada més tard per una futura Frederica, ni per l'hàbil coqueteig d'una Lucinda... La vida fou tan breu per ell!... En Folguera no tingué temps de crear-se, com gairebé tots els joves de quinze a vint anys, la dona ideal, purament imaginativa, a la qual dediquen els uns els primers sospirs i els altres els primers versos — sospirs també a la fi. En Maragall ens conta que es passà quatre o cinc anys somiant aquesta dona. En Folguera, en canvi, la conegué molt aviat real i vivent, no pas concreció tardana d'un llarg somni d'amor, ans bé imatge martinera que el feia dolçament sospirar, com una nova Beatriu. Recordo perfectament la dolça figura juvenil d'aquella noia i puc dir sense recança que era digna de la més alta admiració; poques eren en aquell temps a Sabadell les que poguessin vanagloriar-se de sobrepujar-la en beutat i gentilesa. En Folguera no arribà mai a tenir amb ella un tracte directe i constant: fou més aviat un discreteig suau, un tendre idil·li fugaç, interromput i reprès adesiara i protegit per més d'una amical i complaent mitjanceria. En aquella època En Folguera vivia platònicament el seu amor i del seu amor: una paraula escadussera d'ella, un breu somris, un sol esguard — sobretot un esguard d'aquells ulls grossos i negres que per tant de temps el fascinaren — bastaven a la seva felicitat. Aquella fou segurament l'època més feliç de la vida d'En Folguera, època tenyida d'un romanticisme sentimental un xic morbós potser, però que revelava ja — i fou després que ho vaig comprendre — un esperit delicat i sensible. Aquell sentiment fou sens dubte el primer germen, i un dels més fecunds, de la seva vida espiritual. Quan, anys després, volgué portar als seus versos el record de l'amada, fou per cantar-la amb accent fonament elegíac:

*Per ma dissort ha pres enamorat
aquella dolça dona que tenia
un aire tan humil i aciençat
i un esguard tan obert a germania.*

.

PL. N.º III. — R. MARTI I ALSINA: PINTURA (COLLECCIÓN PARTICULAR)

III. — EL RETROBAMENT

El meu retrobament amb En Joaquim Folguera degué escaure's vers l'any 1909 al Centre Català de Sabadell. El seu pare, que aleshores encara residia a la dita ciutat, era un dels més assidus concurrents a la vella entitat catalanista. En ella, quinze anys enrera, es reunien tots els migdies els prohoms del catalanisme sabadellenc i tots, o gairebé tots, els que a la capital del Vallès feien, o havien fet, poca o molta literatura: Bedós, Saló, Martí Peidró, Griera i Cruz, Montlló, Trias, Armengol, Marlet, i altres. Era una tertúlia animada, damunt la qual flotava una aura d'espiritualitat, de respecte i d'íntima compenetració. Com l'hem enyorada després! En aquella casa, doncs, i dins d'aquell ambient, vaig familiaritzar-me amb el meu antic condeixeble de l'Escola Pia. Allà la nostra amistat, superficial fins aleshores, esdevingué íntima i es consolidà per a sempre. Jo havia ja començat a publicar algun treball i havia obtingut alguna distinció floralasca. En Folguera tenia afició a llegir; estava bon xic al corrent de la literatura francesa i catalana, i s'interessava ja d'una manera molt personal per totes les manifestacions de les lletres, les arts i la política de Catalunya; però mantenint en tot, per la seva edat, una actitud marginal, de simple espectador, de pur comentarista. Això era suficient, però, per a donar-me d'ell una idea distinta i molt superior — per què no dir-ho? — a la que en tenia formada. En ell vaig trobar tot seguit un amic intel·ligent i sensible que s'interessava per les meves coses, que m'estimulava a treballar, que aplaudia o discutia les meves incipients produccions i amb el qual podia parlar dels temes més cars al meu esperit, canviar impressions i formular judicis sobre els llibres que llegíem i que tantes vegades ens havíem deixat mútuament. Ja apuntaven aleshores en ell dues de les principals característiques que constituïren després la seva personalitat: el seu profund sentit crític, la seva visió ràpida i clara de les coses — qualitat essencial que sabé més tard auxiliar amb el suport d'una cultura ben assimilada — i el seu afany de col·laboració activa a tot allò que significa, en els seus varis aspectes, l'obra col·lectiva de reconstrucció ètnica a la qual va sentir-se de bona hora associat per l'exemple vivent del seu pare. Al costat del Folguera crític, que jo vaig tenir ocasió de pressentir abans de començar a escriure, hi havia ja l'altre Folguera, esperit d'iniciativa, voluntat dinàmica, seny organitzador; al costat de l'intel·lectual, el polític; al costat de l'home d'estudi, l'home d'acció, aquell formidable home d'acció que hauria estat En Folguera, malgrat la trista paradoxa del seu obligat quietisme. El poeta, en canvi, no es revelava encara en aquell jove de 15 anys que ara m'esforço a evocar de la manera més fidel que em permet la memòria. No recordo que mai hagués manifestat desitjos de fer, ell, literatura. No el duia per aquí el camí que tenia traçat, ni creia ell segurament que fos aquesta la seva vocació. Acceptava, en el millor dels casos, un simple paper d'*amateur*, que no sabem si hauria ultrapassat, en el cas venturós de posseir una salut corporal perfecta.

IV. — LA MALALTIA

Pel desembre de 1910 En Folguera es veié precisat a ficar-se al llit, on romangué una llarga temporada. Aquell any havia deixat el Col·legi de la Bonanova i cursava el Peritatge Industrial a l'Escola Industrial i d'Arts i Oficis de Terrassa, per tal de fer després l'ampliació d'enginyer. Reprengué encara els seus estudis, una volta alleujat transitòriament, o aparentment, el seu mal, i pogué acabar el Peritatge l'any 1912, amb grans fatigues i dificultats. Aquella malaltia, però, havia esdevingut crònica, i ja la febre no el deixà mai més. Abandonats els estudis, paralizades les cames, sense poder donar un pas que no fos auxiliat de bastons o crosses, En Folguera restà definitivament confinat a casa — primer a Sabadell, ben aviat a Barcelona, a fi que pogués ésser atès pels metges de la capital — inapte per a tota activitat que no fos purament espiritual o, millor dit, cerebral. D'aquesta manera visqué des de primeries de 1911 fins a la seva mort, que fou pel febrer de 1919. Durant aquest període de vuit anys, passà els estius en distints llocs, acompanyat sempre de la seva mare, que fou al seu costat un model de sollicitud maternal, de sàvia amorositat i de pacient sacrifici. Sant Llorenç de Morunys, Amélieles-Bains, Castellar, Caldes de Malavella, Tona, Santa Coloma de Farnés, Vallvidrera, Puente-Viesgo, La Garriga... foren testimoni del seu dolorós romiatge per aquest món, portant damunt la corbada espatlla, amb una serenitat i una resignació admirables, la creu del seu irremeiable mal. Per acabar-lo encara d'isolar en la seva trista dissort, en la qual s'havia anat desposseint de tantes il·lusions, aquell amor primerenc, el record del qual encara el lligava melangiosament amb el món, ja no podia ésser altra cosa més que això: un record. Pel maig de 1913, parlant de les noces d'ella, en una carta que deixa comprendre fins a quin punt la seva ànima s'havia anat aquietant en el dolor i en la meditació, i quina era l'equanimitat i l'equilibri moral del seu esperit, em feia aquesta confessió, que no crec indiscret de retreure: "Serà una història aquesta — deia — que la gent oblidarà fàcilment i ella més fàcilment encara. Jo no la vull oblidar puix, *llençant-me a les lletres*, pot servir-me pel seu aspecte sentimental i restarà per la gent un enigma." Aquestes paraules basten per saber que l'amor que En Folguera cantà amb un únic to elegíac, era quelcom més que un simple pretext literari.

V. — EL DESCOBRIMENT DE SI MATEIX

¿Us imagineu, després de tot això, quin trastorn més profund representa, per a En Folguera, aquest canvi radical de vida? ¿Us imagineu un jove com ell, amb tots els deliris i totes les inquietuds de l'adolescència, sobtadament reduït a una vida estàtica i monòtona, ara guaitant pels vidres del balcó la joventut que passa pel carrer, àgil i alegre, ara sentint com van caient les hores, lentes, del rellotge familiar? Fou aleshores, quan va sentir-se paralytitzat

en la seva cursa pel món, i pogué amb calma contemplar les coses que el rodejaven, que En Folguera començà a fer el descobriment de si mateix, cara a cara amb el seu esperit. Una volta perduda l'esperança d'una completa curació, compregué tot seguit quina era la seva tasca: formar-se una cultura literària, entrenar-se per a una activitat a la qual no s'havia cregut destinat abans; *llençar-se a les lletres*, com ell deia, donant a entendre amb això que es tractava ja d'un acte conscient, d'una resolució deliberada. Veus aquí com tota la puixança vital de què es veié privat el seu cos, s'anà com si diguéssim transfontent al seu esperit, cada dia més àvid de coneixença i més ple de noves i múltiples curiositats. La lectura, que sempre li havia agradat, esdevingué aleshores per ell un mitjà de distracció indispensable. La lectura i la conversa eren les seves úniques activitats. En una i altra cosa cal reconèixer que En Folguera, en mig de la seva malaurança, va ésser afortunat. En Folguera pare no era home que pogués per cap concepte desatendre les peticions del seu fill, reclamant insistentment llibres i exigint subscripcions. D'altra banda, ultra les visites que li fèiem constantment els amics de Sabadell, anà establint relació amb els amics del seu pare i amb alguns artistes i literats barcelonins, els quals contribuïren a formar al seu entorn una atmosfera propícia a la seva eclosió espiritual, ja preparada de temps. Des d'un punt de vista purament moral, En Folguera acabà per trobar-se bé dins aquell ambient de què havia anat voltant la seva "solitud forçada", com ell deia, lliurat al seu treball intel·lectual i a l'arrodoniment de les seves iniciatives; i fins diré que, en el fons, no sols estava resignat a la seva malaltia, sinó que potser n'estava agraït. No sabem si, a no ésser aquesta malaltia, s'hauria dedicat o no a la literatura; és probable que no. El Dr. Mn. Lluís Carreras, que mantingué amb En Folguera un contacte molt estret i — cal no oblidar-ho — molt eficaç pel que atany al seu desvetllament espiritual, creu que sí, perquè En Folguera — diu — portava dintre una força que tard o d'hora havia d'exterioritzar-se. Però, el que sí podem afirmar és que, en tot cas, la seva formació hauria estat molt més lenta i la seva personalitat, per tant, hauria tardat molt més a manifestar-se. Perquè, una de les coses més admirables d'En Folguera és la rapidesa de la seva formació intel·lectual i, dins d'aquesta rapidesa, i tenint en compte que fou un autodidacte, el sentit d'orientació que sabé donar a la seva cultura, d'acord amb les seves facultats espirituals.

VI. — CORRESPONDÈNCIA

En la correspondència que tinc d'En Folguera pot seguir-se més o menys el procés de la seva formació literària i fins poden rastrejar-s'hi algunes dades interessants relatives als seus primers assaigs, a les seves primeres tímides realitzacions. El mes d'agost de 1911 m'escriu des de Sant Llorenç de Morunys, on sojornava també el Dr. Carreras, a causa del seu estat de salut. Quina vida feien en aquell recó de l'alta muntanya? "Dormo

11 hores — diu En Folguera —, menjo, quasi no llegeixo i vaig molt en burro a fer excursions. Converso molt." El 9 de setembre següent em diu: "Després d'un temps d'excursions i brogit (acabaven d'abandonar Morunys unes delicioses amigues d'estiu) torna la calma corporal. Ara treballarà l'esperit. Ja comencen aquelles converses d'hores i hores amb Mn. Lluís... Cada matí, a l'ombra dels avets, vora una font, llegim les poesies de Mn. Costa i Llobera, que són un tresor"... També comenta en aquesta carta, entre altres coses, els *Rims de l'hora* de Josep Carner i les glosses de *La Ben Plantada* de Xènius. Els *Rims de l'hora* especialment eren llegits amb gran fruïció per En Folguera i contribuïren sens dubte a formar el llevat dels seus primers versos. Pel desembre de 1912 em parla de la seva "vida espiritual, que maduro i preparo de mica en mica". Aquest fragment és ben revelador del que hem dit no fa gaire. Ve, per fi, el primer indici de la seva tasca literària. El 8 de gener de 1913 em diu: "El *Diari* em sembla que em publicarà una traducció d'un sonet que ja coneixes. Em diràs sincerament la teva opinió." Aquest sonet és aquell de Malherbe que comença:

Oh Dieu, si mes péchés irritent ta fureur...

Aquest sonet, junt amb uns versos originals titulats *A una displicenta*, decididament decadentistes, foren publicats al *Diari de Sabadell* del 12 de gener de 1913. En una altra carta mostra quin era aleshores el seu criteri estètic, tan diferent del que havia de seguir més tard el poeta que escrivia el *Cant al Silenci*. "Jo sóc un devot de la forma — deia —. Maragall, dient profundament, però malament, no m'agrada." És el mateix criteri que exterioritzava quan, el mateix any, comentant la concessió del premi Fastenrath, atorgat a *Les Monjoies* de Josep Carner, es planyia de l'oblit en què fou tingut l'Alomar. "Tot el mèrit de l'últim llibre d'En Carner — deia — és el d'arribar a una intensitat forta d'expressió dins una sobrietat elegant de forma. Si es considera això, la vàlua del llibre és considerable. Però, francament... m'agrada més *L'idilli etern*, *La quadriga*, *L'agonia de les flors*, *Les cabelleres*, etcètera." D'aquesta carta, feta a Barcelona, em plau recollir una declaració que m'afecta particularment. Parlant del moviment intel·lectual de Sabadell, confessa que vaig ésser jo qui el va *estimular a escriure, a pesar de les meves ironies*. Ho retrec sense petulància, i, pel que pugui tenir de veritat, no puc menys, ara, que sentir-me'n satisfet. Totes les seves lletres són plenes d'*esprit*, animades, formiguejants de comentaris, de confidències, d'encàrrecs, de demandes, de suggestions. A una d'aquestes suggestions es deu, per exemple, que jo em decidís a traduir els idyllis i les elegies de Chénier, del qual aleshores em parlava sovint amb entusiasme. En altres cartes em parla d'un projecte que havíem de realitzar conjuntament, per iniciativa seva: la publicació en català d'una antologia de poetes francesos de tots els temps, anant la traducció a càrrec meu i fent ell les notes crítiques. Teníem quelcom de

fet ja; però, com tants d'altres que l'inquietaren, aquest projecte no es realitzà i la mort va anticipar-se-li.

VII. — INICIACIÓ LITERÀRIA

Hem vist lleugerament, a través d'aquestes notes mal coordinades, el procés de formació espiritual d'En Folguera, el que podríem dir-ne la seva preparació per a l'ingrés a la vida literària de Catalunya. Després d'aquest període previ, vingué el de les realitzacions. En Folguera, malalt i tot, havia esdevingut un infatigable treballador, com Pascal, com Leopardi. La seva activitat, que anà dinamitzant-se gradualment fins a esdevenir una cosa frenètica, prengué tot seguit els dos aspectes que hem assenyalat abans: el personal, de creació literària, d'especulació crítica, i el social, d'iniciativa, d'organització cultural. La iniciació literària d'En Folguera tingué per camp d'acció el *Diari de Sabadell*. Aquest diari havia estat fundat pels elements del Centre Català, del qual fou òrgan durant molts anys. El dirigia aleshores, crec que vingut expressament de València, En Miquel Duran i Tortajada. Entre els més assidus col·laboradors recordo els amics Bedós, Saló, Grieria i Cruz, Martí Peidró, Trias, Armengol, Ribera i Llobet, Camps Govern... Al costat d'aquests elements, ens trobarem aplegats els més joves com En Poal Aregall, En Folguera, En Puig Pujol, En Joan Sallarès, En Bartomeu Soler — l'autor del *Marcos Villari* — i el gran amic d'En Folguera, malauradament desaparegut, En Claudi Rodamilans. Els joves duguerem al *Diari*, amb el nostre delit generós i entusiasta, els nous corrents de la literatura catalana, que aleshores feia el trànsit del maragallisme al noucentisme, sota la influència de l'Ors i d'En Carner, i rebia el primer impuls organitzat de purificació idiomàtica i gramatical amb les Normes de l'Institut, que es publicaven pel gener de 1913. A l'ombra del *Diari*, formàrem tot seguit un nucli inseparable, una mena de triumvirat, amb En Folguera i En Poal Aregall, cosí seu, que per allà l'any 1912 vingué a viure a Sabadell. Es pot dir que tots dos debutaren en el *Diari*. Jo ja hi escrivia quan ells hi aportaren la seva col·laboració pels començos de 1913. En Joaquim Folguera hi publicà tot seguit unes estances de Corneille, que m'envià des de Barcelona, i ja la seva col·laboració no s'interrompé fins allà l'any 1915. Aquella època, del 1913 al 1915, fou l'època més brillant, de més forta vibració, de més interès, en fi, que hagi conegut mai aquell *Diari*, avui encara supervivent. En Folguera, igual que nosaltres, hi posà tot el foc de la seva joventut i del seu esperit. Sota el títol permanent d'*Estrofes al vent* — reflex local dels *Rims de l'hora* d'En Carner —, i amb pseudònims diversos — el de "Job" corresponia, molt significativament, a En Folguera — anàvem publicant contínuament els nostres versos en aquell diari, moguts d'un viu i noble afany d'emulació. Bona part del contingut del meu primer llibre *Cançons al vent* (1914) i dels *Poemes de Neguit* d'En Folguera (1915) eixí d'aquella secció. Les *Gloses Femenines* d'En

Poal (1914) es formaren també d'un aplec d'articles publicats al *Diari* durant els anys 1913 i 1914. Hi publicàrem també, durant molt temps, uns *Ecos* iniciats per En Puig Pujol, des d'on les coses de Sabadell eren vistes i comentades d'una manera no gaire satisfactòria per a molts sabadellencs. Allà començà també En Folguera la crítica literària amb motiu del meu primer llibre. Els anys 1914 i 1915 publicà una secció de comentaris d'actualitat titulada *Acotacions*, on es manifestava ja la flexibilitat i la lucidesa del seu esperit. Aleshores passava llargues temporades a Sabadell, i no faltava cap tarda a la Redacció del *Diari*. El tinc perfectament present, assegut davant la taula, escrivint o conversant. (La conversa d'En Folguera era una cosa deliciosa — recordo que aquest adjectiu era característic en ell.) Al vespre, quan estàvem al ple dels comentaris, sentíem una tartana que s'aturava; En Folguera prenia aleshores el seu bastó i, penosament, amb el cos doblegat, però amb aquell somriure seu que superava tots els pessimismes, àdhuc el del propi dolor, ens deixava per al dia següent, content de la tasca realitzada i de l'hora d'intercanvi espiritual passada en aquella tertúlia, que ell sabia tan bé animar amb la seva presència, sempre atraient i agradable.

VIII. — EL SENY ORGANITZADOR

Paul Valéry posa en boca de Sòcrates, en el seu diàleg *Eupalinos o l'arquitecte*, que "de tots els actes el més complet és el de construir". Aquesta semblava ésser la divisa d'En Folguera. Sense ell voler-ho, pertanyia a l'escola de la Lliga i havia assimilat l'esperit constructiu d'En Prat de la Riba. Era un home de renaixement. També aquest aspecte essencial de la seva personalitat començà a manifestar-se a Sabadell, simultàniament a la seva tasca periodística, i, en certa manera, com un complement d'ella. Les principals manifestacions artístiques i literàries que es produïren a Sabadell entre els anys 1914 i 1915 pot dir-se que foren obra personal seva. Si no l'executor únic, n'era almenys la força motriu i el cap dirigent. Estava incapacitat per a la inhibició. Cal no oblidar, en aquest aspecte, l'Exposició d'Art Nou Català que tingué lloc al Centre Català amb motiu de la Festa Major de 1915, idea que concebé i elaborà a la Redacció del *Diari* i en la qual el secundà, entre nosaltres, un jove que hi havia també col·laborat durant la nostra època: vull dir En Joan Vilar Colomer, esperit culte, intel·ligent i voluntariós, ara retirat dissortadament de la vida activa per causa d'una dolença que el té impossibilitat a casa, sense el consol que, en mig de tot, conegué En Folguera, de conservar íntegrament les facultats superiors i continuar treballant amb comoditat. Aquella Exposició, amb les conferències que sobre les noves modalitats artístiques donaren en el Saló de Sessions del Consistori els senyors Martí Casanovas, Feliu Elias, Torres Garcia, Ors i Aragay, constituí la manifestació més imponent i de més forta eficàcia que mai s'hagi produït a Sabadell en aquest ordre. Amb motiu d'aquella Exposició, de la qual el nostre *Diari* fou

el portaveu obligat, En Folguera revelà una nova faceta de la seva proteica activitat: la crítica artística. Fou també En Folguera, si no l'iniciador, el principal propulsor almenys de la idea de fer a Sabadell una revista d'arts i lletres. Aquesta revista, *Ars*, que dirigí el malaguanyat Francesc de P. Bedós, aparegué pel juliol de 1914. Ell fou, En Folguera, qui escriví el pòrtic; ell fou qui, aprofitant les seves relacions amb elements intel·lectuals i artístics de Barcelona, ens dugué col·laboracions tan estimables com les de l'Ors, López-Picó, Carner, Riba, Farran i Mayoral, Esteve Monegal, Torres Garcia, Obiols, i altres, amb les dels quals alternaven les firmes dels escriptors i artistes locals. Però, malgrat de tot, i malgrat dels esforços i dels sacrificis que va costar a En Folguera, la revista no pogué continuar i pel desembre de 1915 sortí el darrer número. Home de múltiples projectes, i sentint per Sabadell una devoció especialíssima, tot i no ser-ne fill, havia concebut la idea de constituir a Sabadell una Associació d'Amics de les Arts i de les Lletres, idea que no arribà a realitzar-se, com tampoc la que amb tanta d'illusió va acariciar, de bastir a la plaça d'Espartero una font monumental representant *La vaca cega*, en homenatge a Joan Maragall. "Tan bells i desinteressats projectes — deia En Vilar Colomer en un article publicat a *Garba* de Sabadell (octubre de 1921), article que considerem com el més fidel retrat psicològic d'En Folguera — toparen amb l'indiferentisme de l'ambient intel·lectual de Sabadell, llavors decantat a un dolç vagar de capelleta." (No han millorat pas avui les coses en aquest sentit, malauradament! I ara sabem la falta que fa, en una ciutat com Sabadell, un home com En Folguera.) L'any 1915 el nostre amic estava ja una mica desvinculat, almenys materialment, de Sabadell. Feia temps que vivia a Barcelona la major part de l'any i allí s'havia creat, com hem dit, altres noves relacions. Una d'aquestes relacions era En Josep M.ª López-Picó. Amb ell fundà *La Revista* pel maig de 1915, quan encara sortia *Ars*. *La Revista* fou en certa manera la continuació d'*Ars*, una volta aquesta desapareguda, per la intervenció d'uns mateixos elements. El nostre nucli sabadellenc hi col·laborà des dels primers números. Al segon, En Folguera hi iniciava la seva crítica literària amb un admirable estudi del *Primer llibre de Poemes* d'En Josep M.ª de Sagarra. Des d'aquell moment, En Joaquim Folguera deixava d'ésser un valor local, purament sabadellenc. Amb aquell article, s'incorporava de ple al moviment literari barceloní, dins el qual aconseguí d'afirmar, en un brevíssim espai de temps, un dels noms més prestigiosos i que més falagueres i justificades esperances hagin mai despertat a Catalunya.

JOAN ARÚS

L'ART RELIGIOS I LA LITURGIA

LA MODERNA PINTURA MURAL RELIGIOSA

FA uns quants anys que alguns es queixaven de la falta de pintura mural a casa nostra, que els artistes es passessin tota la vida fent esplèndids assaigs sobre petites teles, i que als rics no els passés pel cap l'encomanar una decoració pictòrica per les parets de llur casa que semblaven inevitablement destinades a anar vestides de paper. Des d'aleshores s'inicià un corrent favorable per la pintura mural que ha donat magnífics resultats.

Dintre l'arquitectura religiosa, la pintura mural, potser també beneficiant d'aquelles queixes, ha trobat una acollida més franca. A hores d'ara ja hi ha unes quantes esglésies que presenten les parets decorades amb pintures al fresc o al tremp o sobre tela. Afortunadament una sèrie de circumstàncies han estat propícies a aquestes decoracions murals. Posem al davant de tot la intensa propaganda litúrgica que en la nostra terra s'ha fet des del Congrés Litúrgic de Montserrat. Aquest moviment litúrgic té per centre la reivindicació de l'Altar i del Sacrifici, atropellat l'un per unes escalinates d'adroguer i l'altre per un devocionisme d'ocasió. Això ha portat sovint la conseqüència que en el cas d'un altar amb retaule antic se separés l'un i l'altre i es donés a l'altar tot el magnífic isolament que es mereix. En el cas de la construcció d'un nou temple, s'ha tendit a col·locar l'altar ben sol en mig del presbiteri i deixar l'absis completament lliure d'enfarfecs i a posta per ésser decorat amb pintures o mosaic.

També ha afavorit la pintura mural religiosa el creixent descrèdit de l'arquitectura pseudo-gòtica que fins fa poc es creia unànimement que era indispensable perquè les oracions pugessin al cel. Tant les superfícies rebregades d'aquesta mena d'arquitectura com l'orientació resclosida que la presidia eren hostils a la pintura mural. Ara es canvia de parer i la gent s'aficiona al pseudo-romànic. De totes maneres aquesta preferència és un retrocés que dissimula un avenç i una posició a favor de la pintura mural i àdhuc de la mateixa arquitectura nova. L'arquitectura romànica amb les seves superfícies més encalmades es presta extraordinàriament a la pintura mural, i a la vegada és ar-

tísticament més a prop de l'arquitectura nova, de la mateixa arquitectura de ciment armat que està destinada a jugar un interessantíssim paper en l'arquitectura religiosa.

Cal afegir a això que la clerecia s'interessa cada dia més per la bellesa de les esglésies i cada dia es mostra més assequible el mèrit i fins als preus de la veritable pintura. Naturalment, encara hi ha grans resistències i prevencions en contra de la pintura moderna. El nostre ambient religiós no està preparat per a rebre *pacíficament* una moderna decoració mural. Generalment no hi és enlloc, però es resignen més aviat i acaben per convèncer-se. Entre nosaltres alguns sacerdots intel·ligents i sensibles a l'art han fet executar belles pintures en llur església, però després ha vingut un clam de confraries i les pintures a l'últim han anat a esperar més bona època sota una cortina de vellut. Recordem que en una capella de Barcelona hi ha unes pintures murals de Torres Garcia sota una capa de pintura abominable.

La introducció de la pintura mural és alentida per dos altres factors molt decisius. L'un és d'ordre pràctic; l'altre, d'ordre sentimental. El primer és la facilitat i l'economia de la pintura de calç i de trepa que amb pocs compliments renova el cutis d'una església i aureola el zel i l'activitat del que n'està enfront. El segon és el que en podríem dir el culte de la pedra, que és més estès del que sembla. La majoria de la gent, víctima d'una tradició post-medieval i encara intermitent, està convençuda que seria un crim artístic el pintar una església antiga o moderna de carreus de pedres. És un cas d'arribisme sentimental de l'home habitant d'una casa de maó de cantell que de cop i volta es pot construir una casa de pedra massissa, i, naturalment, en vol fer veure la diferència. Aquest prejudici és molt temible perquè acostuma a atacar la gent d'una certa mena de talent, la qual esdevé irreductible.

Malgrat tot, per entremig d'obstacles i d'estímuls, la nostra pintura mural religiosa ha fet el seu camí, ha anat assajant totes les solucions artístiques i ha provat tots els procediments d'execució. El procediment més difícil, el fresc, té entre nosaltres uns destres cultivadors i uns admiradors intel·ligents. L'iniciador de la moderna pintura mural religiosa fou En Joan Llimona. L'instaurador de la pintura al fresc podem dir que és Darius Vilàs. Darrera aquests noms cal posar-hi en Torres Garcia, Galí, Busquets, Togores, Sert, Ferrer. Aquests artistes representen diferents maneres d'interpretar la pintura mural. Procurarem escatir qui s'hi afina més.

MANUEL TRENS, Prev.

BIBLIOGRAFIA RETROSPECTIVA

FRANCESC PUJOLS: "MEDEIA"

HOM desitjaria, per a la representació d'aquesta tragèdia, l'embolcall delicat d'un saló vuitcentista, limitat al fons per la taca encesa d'una cortina de púrpura, emmarcada, a banda i banda, per dues massisses i xates columnes d'or vell. L'ambient de senyoria íntima que retalla al dramatisme en conversa d'aquesta Medea que es diu, barceloninament, "Medeia", restaria degudament accentuat mitjançant aquest sumari muntatge escenogràfic.

Tragèdia sense explicacions ni acotacions. Confiança absoluta, doncs, per part de l'autor, en la virtut expressiva de la paraula. Francesc Pujols sembla opinar, com nosaltres, que la deu intel·lectual generadora del conflicte teatral no es la dramaturgia sinó la conversa. I el teatre dels homes de teatre ¿a què restaria reduït, aleshores, doncs? A una mera fórmula de clixé, valorable només per la tradició falsa de l'ús i l'abús. L'art és la vida estilitzada. El teatre és la conversa estilitzada. Parlem, és clar, d'un teatre intel·ligent, per a gent intel·ligent. D'un teatre normal. El teatre que no sigui això, i els jocs d'escena pensant amb el públic quotidià... que no va al teatre ni es recorda d'ell, no ens interessen. Més, doncs, que una acció dramàtica, la *Medeia* de Pujols és una conversa d'alt teatre en tres actes. El conflicte és esquemàtic, gairebé inexistent, pur pretext per a fer parlar, millor dit cantar, les figures. Empra Pujols un matis de dramatisme mecànic, com una mena de cant altern, amb una certa monotonia una mica litúrgica. Però desfermada, com un ram de vents, pel costat líric. Més que no pas personatges de tragèdia, les figures de *Medeia* semblen oradors d'un míting teatral. Sobra, per tant, la preocupació de fer-les moure i agitar-se en escena a la manera teatral. Sugeriríem la idea de fer-los posar en rengle davant la cortina roja, de cara al públic, en gradació d'alçades. I àdhuc, per a fer més bonic, amb el paper dels temes declamatoris a les mans; convertint els actors en recitadors.

Francesc Pujols pren els personatges de l'acció clàssica i els situa a l'hora actual, despullant-los de tot factor mort o marcit — arqueologia vana — i vestint-los, en ingènua compensació, amb maneres de pensar i de sentir i de

dir característiques de la gent d'ara. No destaca *Medeia*, en conseqüència, pel costat de les idees, sumàries i cenyides al mite antic de tothom ben conegut. S'aferma magníficament, en canvi, i a doll desfet, pel costat de les imatges. Pujols és un formidable fabricant d'imatges; i *Medeia* un dels seus magatzems més proveïts. Hom pensa en un joc de miralls encarats, en tots sentits, a perspectives contradictòries i interminables, les quals, per reflex i xoc, cauen de l'un mirall dintre l'altre, en una veritable disbauxa de refraccions i esbiaixaments òptics i acústics. Pujols pren les imatges amb les mans, com si fossin caps de titella vestits amb petites bates de seda sense braços, i els fa moure, no pas un a cada mà, sinó un a cada dit, per més joia plural, girant-los i regirant-los, com si fossin mitges, i guaitant-los per tots els costats. Jo diria, per entendre'ns ben de pressa, i per fer ressortir a plena llum la manera imatjadora d'En Pujols, diferent de la de tots els altres poetes catalans, que funda i treballa metàfores de repetició, imatges amb ressort. Pren una imatge i la talla simètricament amb un ganivet de llum i de tenebra: rodanxes d'imatge. Si pren una imatge i la llança a l'aire, quan cau a terra i es fa a miques, cada fragment no és pas un tros d'imatge sinó una nova més petita imatge. Ve d'aquest joc subtil, jo crec, el caient d'humorisme que pren sempre el procés expressiu en fons de Francesc Pujols.

No per complet, però. La fúria mirobolant, l'ímpetu caleidoscòpic imatjador de Pujols rep el reforç del procediment verbal. Per afirmacions i comparacions — aquell "com" obsessionant! — la pruïja narrativa, tan personal de l'autor, se li converteix, gairebé prescindint d'ell, en un art de joglar, i en un interminable seguici de variacions i floritures al volt d'un mot o dos — per extrems, generalment — que fan de punt central. I l'aplec del joc d'imatges i del joc de mots se li tradueix, per encaix, en una perfecta i estranya harmonia de conjunt.

Com deu haver fruit, Francesc Pujols, en l'estudi dels greco-llatins! I com li revenen, incessantment, a caire de ment i a punta de ploma, les reminiscències clàssiques humanístiques! Aquest és el secret, que no és secret, de la seva harmonia lírica. Cada resposta de cada figura, per contrast o junció de jocs d'imatges i de mots, fa com un esclat de cerebracions granades, com una conflagració de pensaments, que se li resol automàticament en constel·lacions florals esfulladisses. Castell de focs en cascades d'espurnes bigarrades, prisma fracassat, que brillen sense cremar. Pujols és un renaixentista nat. Sap barrejar les qualitats i els ordres múltiples i diversos, i fer-ne un conjunt actual, d'ara mateix. Barroc a estones, hom veu passar pel fons del fullam recarregador les grans clarors bíbliques, greco-llatines, italianes i franceses, en ratlles de classicisme etern. Lligades totes elles per l'encadenament trencat d'una autèntica catalanitat racial profundíssima.

Pujols és un líric èpic, entre reial i principesc. Té una gran tendència, barroca també, a inflar, a desenrotllar, a omplir de corbes afeixugades les figures que maneja. I a guarnir-les amb sederies i pedreries; i a voltar-les

d'objectes brillants i rutilants. Aquest gegantisme, que en certs moments recorda la manera dels pintors venecians i en certs altres els ninots d'auca barcelonins, passant per l'encartronament d'idea fixa dels gegants de processó de Corpus, i, encara, més afinadament, pel "fer els gegants" popular, no és, a fi de comptes, més que un peculiar procediment retallador dels personatges dins el marc de la tragèdia, amb el qual hom obté l'efecte, tan refinadament artístic, d'empetitir la escena per engrandir els actors. És bellíssim.

Pujols geometritza per plans. Pren la figura i la volta, com d'una corona de fruites en branca, de punts de partida excitadors a la poetització. Generalment són punts oposats i fixats per extrems: sol-lluna, or-argent, dia-nit, claror-tenebra, aigua-vi, cel-terra, etc. De l'un a l'altre món, l'agulla de brodar del seu lirisme. I en un moment, per damunt d'una simple ratlla, et fa passar, en trama graciosa, els fils gruixuts o prims de diversos colors en superfície. Sembla, cada resposta dels personatges de *Medeia*, un enfilall de fanalets encesos juguina de l'oreig. Tot són salts de penombra i rellicades d'ombra al volt d'un llengoteig ardent. Hom diria, per dir-ho d'una altra guisa, que les figures tràgiques reben el caliu passional des del sostre o la bateria, des de la dreta o l'esquerra. I tot el cos fa ganyotes i pren volums que s'estabilitzen segons d'on els ve la llum.

Sumptuós amb austeritat, Francesc Pujols no abandona ni un moment el sentit d'humanitat quotidiana. I té punt que *Medeia*, com els secundaris, parlin i es moguin com barcelonins d'avui. La psicologia dels personatges — pura psicologia lírica, i no pas dramàtica — és cosa actual, recordant, com el ressò llunyà d'un somni, llur nissaga antiga. Aquest tret de l'anacronisme desimbolt i no rígid torna populara la serietat fonamental. I, per gràcia d'ell, dóna més voluptat al llampar de la pompa formal. Pujols ha tingut la suprema picardia d'aportar, amb una honradesa de barceloní autèntic, una miqueta d'Orient al teatre català.

Si això que hom en diu, amb un optimisme deliciós, teatre català, fos una cosa normal i establerta en ordre, la *Medeia* de Francesc Pujols seria una obra de repertori i de temporada oficial. Avui, per a nosaltres, per a mi almenys, és un molt bell assaig de modernització dels antics per la catalanització. Pujols, gran fundador d'imatges vives, ha sabut, en ella, pendre del costat estètic dels clàssics la joia més rica del botí: la ratlla subliminal i de contorn líric etern. Això salva *Medeia* i seguirà salvant-la, per anys que passin.

A. ESCLASANS

LA
FAUNESSA
NEGRA

La primera sensació dels nostres lectors haurà estat d'estranyesa, almenys, en veure en aquestes pàgines un espai dedicat a la dansarina negra les fotos de la qual, als quioscos de la Rambla, han provocat un agrupament de badocs i, de vegades, unes faixes púdiques col·locades per ordre superior.

No avalem, i molt se'n falta, alguns aspectes d'animalitat, d'efectes secundaris, originats pels espectacles a base carnal als quals ha pres part Josefina Baker com un dels principals incentius.

Si el tantes vegades esmentat clàssic llatí no es creia estrany a res d'humà, nosaltres no ens creiem estranys a cap manifestació de literatura i d'art. La faunessa negra és tot un símbol — un símptoma si es vol — d'un sector important d'aquelles manifestacions. L'art negre, encara que potser hagi passat de moda en les seves formes d'esnobisme més cridaner, ha llevat ja els seus fruits, incorporats al tresor comú de les adquisicions hodiernes.

Pel que té de valor estètic, discutible com totes les coses d'estètica, però d'indiscutible existència, i relligat a tota una correntia de sensibilitat, per la seva transcendència artística, l'art de Josefina Baker mereix d'ésser tingut en compte per qui està atent a copsar les característiques d'una època.

No arribarà mai a comprendre el seu temps aquell que només en tingui en compte i n'estudiï les manifestacions tingudes per més serioses.

Ben lluny de la concepció materialista de la història, eixarreïda, estreta i baixa de sostre, creiem en la força dels imponderables. Als nostres ulls, és més interessant, potser fatalment, per qui vulgui comprendre el nostre temps, l'art de Josefina Baker que molts pseudo-transcendentalismes que no volem precisar per no tenir compromisos.

Que això són coses frívoles? En el seu *Dickens*, Chesterton retreu aquella dita: "Doneu-nos el superflu, que ja ens passarem del necessari." Al cap i a la fi, les coses superflues, o anomenades tals, han pesat, pesen i pesaran molt; i les maneres de passar l'estona són, moltes vegades, prou significatives perquè valgui la pena de prestar-hi un xic d'atenció, molt més si, com hem dit abans, tenen un fons estètic digne d'ésser recollit.

Després d'aquestes anècdotes i declaracions, molt significatives, donarem en un altre número la traducció d'algunes cançons negres impregnades d'una melangia i d'un interès humà que les farà durar en el temps, mentre ja ningú no es recordarà dels aspectes secundaris (que, repetim-ho, no avalem) que es troben en l'art de Josefina Baker.

Ens és un deure gratíssim remerciar la casa Simon Kra, que desenrotlla un dels programes editorials més coordinats i més ben entesos de França, per l'autorització de reproduir aquestes pàgines de les *Memòries* de Josefina Baker. — L. N. R.

JOSEFINA Baker diu sovint: "El que em plau em reté."

I crec que aquesta és la seva divisa. La trobo excellent. En llatí: *carpe diem*, em penso. Per aquesta divisa, Josefina Baker es relliga a l'una de les nostres més velles tradicions. Ho dic sense cap ironia, com us ho confirmaran les dues històries següents.

Vet ací l'hora de l'entrada en escena de la gran estrella. La sala és plena. Hom s'espera. Tots els binocles estan en posició horitzontal, però l'estrella no hi és. La cerquen pertot arreu, no és ni a les escales, ni al camerino, no és al teatre. El Director de l'escenari crida, truca tots els timbres. S'arrenca els cabells. És veritat que no en té, però fa anar un cotxe a casa de la dansarina. Ningú.

Al teatre, cal alterar l'ordre dels números. L'orquestra toca una marxa suplementària. En un mot, un daltabaix. El director està verd, si així es pot dir.

I tanmateix Josefina Baker és a la porteria. Per casualitat, havia arribat d'hora:

—Bona sopa!, ha dit ensumant l'olor en el quiosc de la portera.

Josefina ha demanat permís per menjar d'aquesta sopa. I se l'ha menjada tota, amb un camembert de torna. A més a més, ha fet anar a buscar algunes botelles de xampany.

—No m'ho hauria pensat mai.

... L'estrella fuig, puja els graons de quatre en quatre, es despulla, es posa el seu lleuger vestit roig. Heus-la aquí somrient, en escena, nedant amb tots dos braços en mig dels aplaudiments.

—Quina bona sopa!

Una altra vegada, a la mateixa hora, ningú, ningú a la porteria, ningú a les escales. Josefina no és tampoc entre bastidors. És endebades trucar a la porta del seu camerino, tancada amb pany i clau. Esverament, corredisses, música...

Al cap i a la fi, el Director, anguniós, fa obrir la porta del camerino. Jose-

fina hi és, nua, ajeguda per terra, amb una llagosta i unes tisores. La dansarina fa a trossos la llagosta i se n'apeixa.

... S'aixeca d'un bot. Quan entra en escena, encara mastega el darrer tros de llagosta. Una excel·lent llagosta.

Cal creure en Déu. Crec, no hi ha pas altra força millor. Que diguin el que vulguin. Totes les nits faig la meva pregària, una pregària que m'empeco i la canto segons un aire de cançó... Una vegada abans d'entrar en escena, una altra abans de dormir. I sempre, onsevulla que em trobi i per cansada que estigui, reso. He tingut tantes desil·lusions, però no tinc gens de rancúnia. He estimat molt. Això és cosa meva i prou.

Un vespre al Folies-Bergères, un dels primers vespres, estava nua del tot en el meu camerino. Tenia una pena, car tinc penes que guardo per a les meves oracions. Em vaig agenollar, les mans creuades, el cap cot. El Director de l'escenari va obrir d'una revolada, sense trucar. No m'agrada que em destorbin. Me'l vaig mirar de tal manera que va sortir de puntetes. Va tancar la porta suaument. I jo vaig acabar la meva pregària.

He ballat a casa M. Dreyfus. He ballat per tothom i he cantat a l'atzar de les invitacions.

He vist Mlle Cecília Sorel a la funció de gala organitzada pels amics de la França en 1926. Una gran senyora encarcerada com una que em venia a veure de nits quan jo era una xicoteta glaçada. No sap ballar el chàrleston, i m'ho explico ben bé. Se li pot ben perdonar.

He dansat sobre el Pont d'argent al Ball dels Llitets Blancs, per als infants, a l'Òpera, quan brillaren les 40.000 làmpares d'or.

Blanc i or, blanc i argent, els salamons, les garlandes, les tapisseries i les mans, sota mateix de la passarella, pertot agitades per sobre els ulls.

He cantat per damunt de tot París, no?, atapeït, atapeït, d'etiqueta. M. Poincaré era en una llotja petiteta, amb una barbeta grisa. He llançat, de lluny, la meva cama dret al seu ull. Ell reia.

Per Nadal de 1926 he ofert, en el Teatre, un arbre de Nadal als fills dels municipals de París. Pivet. Espelmes minúscules. Ous de vidre. Laminadures. Juguets...

Tenia aquest ensomni de temps ha. Ser una mamà Noel, una jove mamà Noel negra. Aquest dia he estat més contenta que no pas cap d'aquells petits. Estava segurament més meravellada que ells, feliç com un infant i els aplaudiments de les manetes han restat, al meu veure, el meu èxit més gran.

Però em vaig posar furiosa quan em vaig adonar que entre els nois que jo havia invitat n'hi havia molts d'altres que jo no havia convidat, fills de rics que no n'havien de fer res dels meus presents i que havien vingut allí amb sabates enllustrades, amb llurs pares, uns snobs. Això no ho perdonaré mai als responsables. Una altra vegada, sabeu què faré? Doncs jo mateixa compraré bombons i juguets, i aniré jo mateixa a portar-los als nens desgraciats dels hospitals — pobres caparrons tristos.

...Això em fa oblidar la meva infància i la neu que cau a Saint Louis i els negres en les cases fredes i la casa de Benard Street on érem tan pobres.

Ara tinc el que vull: un gruixut diccionari en set volums ple d'il·lustracions. No, no l'obro pas mai; no en tinc temps. Sospeso cada volum i això em fa riure. Tot em fa riure. No és pas culpa meva. Però les paraules no són pas tan pesants.

Per què?

Ara llegeixo un llibre, aquest: *Contes daurats*. Sí, els contes de fades, els llibres més bonics.

Hi ha una història que potser no sabeu: la de l'home que estimava els insectes.

Ha caminat tota la seva vida amb les mans, les cames en l'aire de por d'esclafar les bestioletes i per veure millor les més menudes: daurades, argentades, envernissades, totes les que ja sabeu... petits barrilets muntats damunt agulles l'un darrera l'altre i que piquen.

El cinema és l'art negre: imatges, danses, sol, nit negra.

Més endavant aniré cada dia al cinema. Tindrè cinema a casa. Res de telèfon, ni T.S.F. Quina llauna, el telèfon! Més m'estimo veure't i no sentir-te.

Els països passen d'un ull a l'altre. He treballat amb M. Nalpas per la Revista del Folies. Les màquines de llum eren instal·lades al passatge Saulnier. Me les miro fit a fit, i Nalpas me'n priva. Les noies xisclaven. No em fa por

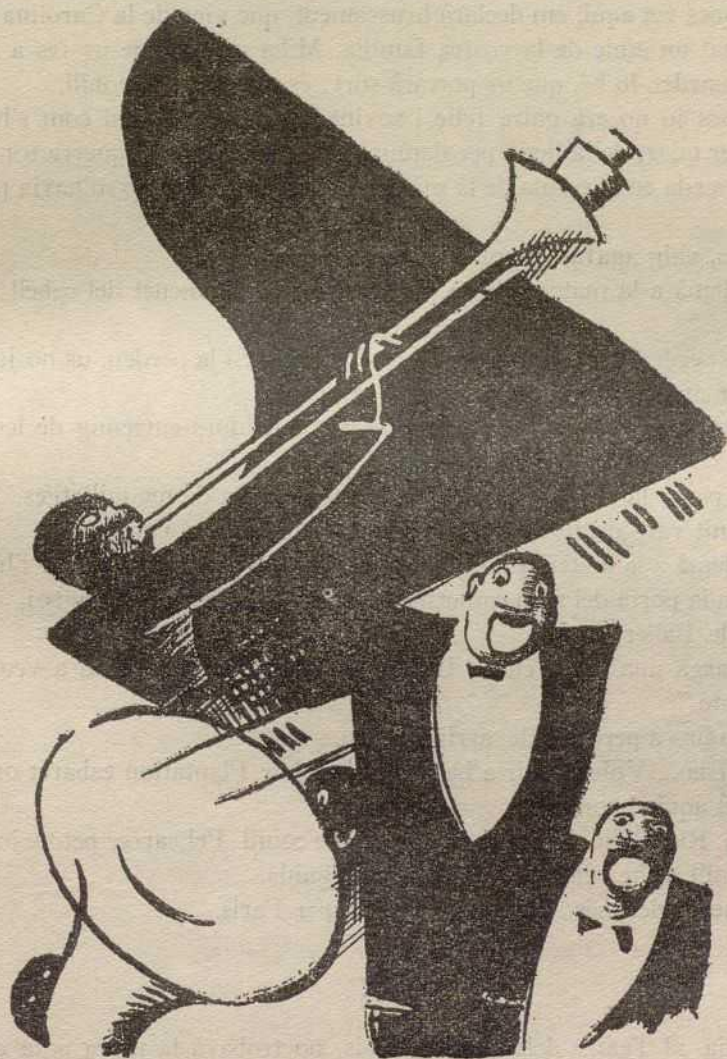

PL. N.º IV. — E. DELACROIX: RETRAT D'INCONEGUT
(COL·LECCIÓ PARTICULAR)

el sol als ulls. Impressionaré films escrits per a mi, i de bon principi, segons un argument de Dekobra.

Ara vaig a revelar-vos el meu secret. Cal que us expliqui la història de la pota de conill.

En resum, he tingut sort, molta sort en la meua vida. Planyeu les girls que veieu dansar al Music-hall, darrera la rampa. ¿Què se'n fa quan cauen de l'escenari? Una de cada mil, potser de cada milió, arriba a estrella. Les altres cremen abans d'hora.

Ja ho sé, ho dec tot a la meua pota de conill.

Encara representava on sixty fifth street quan un vespre vaig veure un home menut que m'esperava a la porta del meu camerino. Era un home divertit, cabells roig de pastanaga, amb els ulls sortits i carregat d'una espatlla.

—Doncs vet aquí, em declarà bruscament, que vinc de la Carolina del Sud, on he trobat un amic de la vostra família. M'ha pregat que us fes a mans un present; guardeu-lo bé, que us portarà sort: és una pota de conill.

Llavors jo no era gaire feliç i sovint havia mirat — tal com s'ha de fer — el darrer quart de la lluna per damunt la meva espatlla esquerra tot fent saltar una moneda en la palma de la mà dreta. I ni amb això no m'havia pogut enriquir...

Doncs, vaig agafar la pota de conill.

L'endemà a la mateixa hora, trobo el mateix homenet del cabell roig. Va repetir:

—No perdeu pas mai la pota de conill, Miss. Si la perdeu, us ho juro, arribareu a ser una empleada de no-res. A reveure!

Féu petar la llengua i desaparegué pels bastidors entremig de les decoracions...

Vaig posar la pota de conill dins la meva caixa de maquillatges.

A la nit vaig dormir amb la pota de conill sota el coixí.

L'endemà a la mateixa hora, vaig pensar que tornaria a trobar l'home menut. Però a la porta del meu camerino hi havia un home alt i magre:

—Mlle Baker, no?

M'allarga una lletra closa. Un senyor m'escrivia: "Veni a veure'm per un contracte."

Corro fins a perdre l'alè, arribo, truco.

—Entreu... Voleu venir a ballar to the New Plantation cabaret on Broadway? Heus aquí el contracte.

Surto. Ric. Ballo. Visca la meva pota de conill. Pel carrer petonejo la meva pota de conill. L'he petonejada una hora seguida.

Sis mesos després, tenia un contracte per París.

Un dia, al Teatre dels Camps Elisis, no trobava la meva pota de conill. Tot perdut. Busco, ho remeno tot, escorcollo pels bastidors, per la meva cambra, a l'hotel, res.

Però una girl de la troupe, Josie Smith, signava poc de temps després un contracte amb el Director d'un music-hall de Londres. Això va fer-me pensar.

Un dia, entro a la cambra de Josie; ho vaig veure amb els meus ulls, aquesta Josie se servia de la meva pota de conill com a borla dels pólvors d'ar-

ròs. Ah! Ah! Ja és això el que em temia. Ens vam barallar, però aquella nit vaig dormir tranquil·la amb la meva pota de conill sota el matalàs.

Alguns dies després, jo era a les curses, a Longchamp. Premi de l'Arc de Triomf. Vaig dir-me: Juga, que tens la pota de conill. Jugo sobre dos cavalls. Vaig guanyar 400.000 francs.

Heus ací el meu secret: una pota de conill.

He vist ja d'allò més personatges cèlebres, però ben poques cares impresionants. Cada u fa el que pot. Admiro més els que treballen més. Tothom és fet amb dos braços, dues cames, un ventre i un cap. Només cal pensar en això.

Ara, que no jutjo, ni vull jutjar. Ben mirat, tots tenim prou feina.

Els meus camarades d'escena són totes i tots com cal, però això no m'interessa gota.

Els que es mantenen molt de temps, molt de temps joves són els més forts. Mantenir-se jove, viu, ardit, lliure, i anar de pressa; és això el que s'aprèn a Amèrica.

Ah! no voldria envellir mai, marxar a so de timbal... Dansar cada vegada més, me'n moriré potser. Tant li fa si algunes vegades els pulmons s'esquincen, però què...

Se m'ha fet l'honor de creure'm poca solta. M'han penjat històries que us fan caure l'ànima als peus. No en tinc cap necessitat. Ni he de donar explicacions, tampoc. Esmerço tot el meu temps a viure.

Sí, ballaré tota ma vida, he nascut per ballar, i només per ballar. Viure és ballar, m'agradaria morir-me sense poder dir fava, esgotada, a la fi d'una dansa — però no al music-hall.

Estic cansada d'aquesta vida artificial, lassa de ser fuetejada pels projectors. El treball d'estrella ara em fa fàstic. Em fan fàstic totes les intrigues

que volten l'estrella. El que ha de fer, el que ha de suportar a cada instant, aquesta estrella, em fa fàstic. Males coses, coses tristes.

Vull treballar tres o quatre anys i després abandonaré l'escena, aniré a establir-me a Itàlia o al Migdia de França. Vaig a comprar un terreny a la Costa d'Atzur.

Em casaré, el més senzillament del món. Tindrè criatures, moltes bèsties. Les estimo, vull viure en pau en mig de les criatures i les bèsties. Però si un dels meus infants vol un dia dedicar-se al music-hall, l'escanyaré amb aquestes mans que són ben meves, us ho juro.

Recollit i adaptat per
MARCEL SAUVAGE

(Dibuixos de Paul Colin)

VÀRIA

LA FALSA PIETAT RUSSA

Alfred de Tarde moria el 3 d'abril de 1925, a 45 anys, després d'una llarga malaltia, a La Roque-Gazac (Dordogne), d'on era alcalde.

Fill del filòsof i sociòleg Gabriel de Tarde, com son pare se senti atret pels estudis de psicologia política, social i econòmica.

La seva primera obra fou un assaig de psicologia econòmica: *L'Idée du juste prix* (1908). Publicà més tard la novel·la *Hors la vie*, però, menys dotat per a la narració que per als estudis crítics, a més a més d'un llibre sobre el Marroc, les seves obres més interessants són dues enquestes. L'una sobre *Les Jeunes gens d'aujourd'hui*, apareguda a *L'Opinion* just a la vigília de la guerra i reunida més tard en volum (Plon, editor), i signada amb el pseudònim Agathon que encobria els dos autors de l'enquesta, Tarde i Henri Massis. L'altra enquesta, en col·laboració amb Robert Jouve, aparegué a la *Revue de France* i era dedicada als *Grands courants d'aujourd'hui* (1923).

A més a més dirigia la col·lecció de *Les problèmes d'aujourd'hui* a la casa Plon i menà una campanya contra l'esperit de la nova Sorbona, contra certs mètodes de cultura i una temptativa de subjecció de les intel·ligències.

L'article que reproduïm sobre Dostoievsky és dels últims que escriví. En ell, Tarde toca el punt neuràlgic de l'obra del novel·lista rus que de fa poc coneix a Occident un favor que cal registrar i també combatre, en interès nostre, pel que directament i vivament ens ateny, i, segons Vladimir Pozner, en interès de Rússia mateix.

Aquest darrer diu que les obres de Dostoievsky són metzines corrosives l'efecte de les quals s'ha de fer sentir a la resta d'Europa, per raó de la voga de Dostoievsky, com es féu sentir damunt unes quantes generacions d'intel·lectuals russos, només fins ara guarides a mitges.

Cal manejar els llibres i les idees de Dostoievsky amb una prudència extremada. La crítica francesa ha tingut per a elles un acolliment favorable (tret, potser, del malaguanyat Alfred de Tarde i, per raons molt diferents de les d'aquest, per part de Paul Souday).

De primer antuvi, Dostoievsky produeix a tot occidental una sensació estranya que no és explicable pel sol fet de les malalties nervioses de l'autor. Resultant insuficient aquesta explicació, hom n'ha cercat una altra: aqueixos llibres són així perquè l'autor i els seus personatges són russos, i llavors ha nascut el terme "ànima eslava", que de tant que vol dir no diu res. S'ha passat de la concepció de Dostoievsky personificant la Rússia a la de la Rússia semblant a Dostoievsky. Curiós *quid pro quo*. Els tipus tinguts per essencialment russos, Stavroguin, Raskolnikoff, Ivan Karamazov, als ulls de Dostoievsky no eren gens russos.

Mes això, a nosaltres occidentals, no ens interessa tant com de remarcar l'esperit de negació i de corrupció, tot un fons tèrbol i sàdic en les obres més famoses de Dostoievsky: *Els Posseïts*, *Crim i càstig*, *Els germans Karamazov*, mentre que les més sanes, i potser les millors: *Nietotxka Nevvanova*, *Stepantxikovo*, *L'Adolescent*, són a penes conegudes.

A Rússia mateix s'ha assenyalat el baf de mort i corrupció que s'exhala de l'obra de Dostoievsky i de la dels seus seguidors com Sologub, Rozanov, Remizov, oposant-los Leskov, Txecov, Kuprin, Gontxarov, Ostrovsky, Puixkin, no solament per motius de sanitat espiritual, sinó com a més russos.

L'esperit occidental sembla fatigat ja de la claredat i la ironia. Hi ha qui es lliura als tòxics de Dostoievsky com a una delícia més, de costat amb tota altra mena de metzines orientals. Per la defensa d'Occident, amb Chesterton, amb Massis, amb tots els bons europeus, és urgent d'assenyalar el perill del pseudo-evangelisme, de l'acte gratuït, de la falsa humilitat i la falsa pietat russes que tan bé desemmascara Alfred de Tarde. — L. N. R.

EN el *Dostoïevsky* d'André Gide, aquest petit llibre d'exploració psicològica en què l'autor de *Les Nourritures terrestres* ha enfonsat la làmpara ben avall, en el pou pregon de l'ànima, hi ha un punt, però, on la seva penetració acostumada sembla mancar-li. I aquest punt és essencial per a la intel·ligència de Dostoïevsky, i potser de tot el poble rus sencer. Es tracta d'aquesta extraordinària propensió dels principals personatges de Dostoievsky a confessar llurs faltes, a rebaixar-se, a rodolar per la vergonya, àdhuc i en presència de llurs enemics.

André Gide d'aquesta propensió en diu la *humilitat*. Aquesta humilitat russa s'oposaria, segons ell, a la noció de l'honor occidental, i s'acostaria al sentiment cristià de l'Evangelí. Efectivament, un llatí, orgullós del seu "punt d'honor", s'admira de tal manca de vergonya i la titlla de covardia. Mes la seva sorpresa és força més gran encara quan l'heroi que s'ha fet tan humil ara mateix, rescata de cop el seu rebaixament momentani amb un sobresalt d'orgull i d'insolència. ¿Com explicar aquesta contradicció, almenys aparent, tan particular als personatges de Dostoievsky? Gide vol veure-hi la successió de dos estats contraris; la humilitat o la renúncia a l'orgull, i la humiliació, que futeja i revifa l'orgull. ¿Gosaré a dir que no entenc prou bé aquesta oposició que em sembla factícia?

Reprenem el relat prenedor de la confessió a Turguenev, que Gide diu saber per un familiar de Dostoievsky. Ver o no, aquest relat respira l'atmosfera de les pàgines més puixants dels *Posseïts*, dels *Karamazov* o de l'*Idiota*, i pot doncs servir d'exemple en aquesta discussió.

Dostoievsky guardava, sembla, el remordiment de certs fets tèrbols de la seva vida, sobre els quals no s'és feta la llum. Aquests fets haurien inspirat un capítol dels *Posseïts* restat llarg temps inèdit, àdhuc en rus (1), capítol ter-

(1) Publicat en francès sota el títol: *La confession de Stavroguine*.

riblement ombriu en què una xicoteta sollada, de vergonya, es penja en unes golfes, i l'autor d'aquest crim consent tranquil·lament aquest suïcidi...

Qualsevulla que fos la seva falta real, Dostoievsky hauria resolt de confessar-se no solament a un capellà, sinó, a fi que això li fos més penós, a un home, al ric i cèlebre escriptor Turguenev. Dostoievsky va a veure'l i l'hi explica d'una tirada. Turguenev, immòbil, l'escolta i no diu ni paraula.

L'estrany penitent reprèn:

"Turguenev, cal que us ho digui, em menyspreo profundament."

Nou silenci de Turguenev. Llavors Dostoievsky no s'aguanta més, i, pres d'una ràbia sobtada:

"Però encara us menyspreo més a vós."

I surt rebotent la porta.

Aquí és on André Gide, per tal d'explicar allò que creu una brusca girada, fa intervenir la seva distinció entre la humilitat "que comporta una mena de submissió voluntària", que és "lliurement acceptada", i que eleva l'ànima, i la humiliació, "aquest sentiment oposat", que rebrega el cor prest a obrir-se, "Penvileix, el corba, el deforma, l'asseca, l'irrita, el marceix".

¿Mes no sentiu al contrari, en aquest relat, el desenrotllament d'una força interior única, que es desenvolupa lògicament, i en el mateix sentit? ¿No és el mateix dimoni secret el que empeny l'heroi d'aquest relat a anar a acusar-se davant un rival d'una falta monstruosa, i a irritar-se de no recollir més que menyspreu?

Noteu que Dostoievsky va a casa de Turguenev, no va a casa d'un home qualsevol, sinó que tria un escriptor d'anomenada universal que ell no ama, amb el qual ha tingut baralles, al qual tem ensems que menysprea un xic. El que espera d'aquesta confessió insòlita és un adelitament d'orgull; va a confondre aquest Turguenev, a obligar-lo a admirar malgrat ell mateix el seu èmul. Declarar-se així culpable d'un crim infame i sense raó, i davant el seu adversari, no pot ser més que el fet d'una ànima extraordinària... La declaració gratuïta d'una falta immensa és un acte que surt de la humanitat comuna, que és desproporcionat a la vida d'un petit burgès arreglat, d'un escriptor probe i curós de la seva reputació... És una lliçó magnífica, ensems que un rescat gloriós del pecat comès.

I Turguenev no ho entén! En lloc d'abraçar amb efusió aquest heroi de la humilitat, en lloc de vessar amb ell llàgrimes d'entendriments, se'l mira com un pobre infeliç un xic repugnant, un xic boig. Quin mal subjecte!

Noteu encara això: en un estat d'humilitat veritable, evangèlica, el penedit hagués acceptat, i àdhuc assaborit com un suplement d'expiació, aquesta nova humiliació que li infligeix la impassibilitat inesperada de Turguenev. Pel contrari, ¿no és una falsa humilitat, la que reclama l'aplaudiment de l'adversari, i s'exaspera de no ablanir-lo? No és la marca d'un orgull desmesurat?

Dostoievsky mateix no s'hi enganya pas. En l'*Adolescent* es lleixen

aquestes ratlles agudes: "Des de la meua primera infància, quan m'humiliaven al viu, em naixia de seguida un desig incoercible de *rebolcar-me orgullosament en el meu decaïment, i d'anar més enllà dels desigs de l'ofensor. Ah! m'heu humiliat! Bé! doncs encara vaig a humiliar-me més! Mireu! Admireu!*"

Aquests éssers malaltissos i subtils, meravellosament entrenats a l'orgull, coneixen tots els recursos de la humilitat per *dominar* un adversari. Es triomfa amb seguretat del que us humilia humiliant-se més encara, obligant l'ofensor a reconèixer la vostra grandesa d'ànima. És una manera de reprendre l'avantatge, prenent la seva arma a l'enemic, i girant-la més severament contra un mateix. Així l'humiliat esdevé l'amo, mena el joc, i l'ofensor no és més que un feble, un vençut. L'humiliat ha fet el capgirament dels papers...

Recordeu encara l'*Etern marit*, aquest espòs enganyat que s'assabenta de la seva vergonya un cop morta ja la seva dona, i rumia llargs anys la seva venjança contra els antics amics que l'han deshonorat. ¿Com es condueix vers aquell al qual diabòlicament acaba d'arrencar la confessió de la seva falta? *El convidava a beure amb ell, li besa les mans i l'abraça*. Aquest bes no és un perdó, ni molt menys; no és un acte de caritat evangèlica; és una revenja satànica d'orgull.

O bé aquest tret (però caldria citar tot Dostoievsky) del duel entre Stavroguin i Gaganoff, en els *Posseïts*. Stavroguin ha disparat en l'aire, tres vegades seguides, planyent l'adversari; però aquest, cruelment ofès per aquesta magnanimitat, vocifera: "Menyspreo la seva clemència. Hi escupo a sobre..." I l'apunta al cap... No encerta el tret... I Stavroguin demana llavors a un dels testimonis: "Com ho havia de fer per no ofendre'l? —*Havíeu de matar-lo*", respon l'altre sense vacillar.

Penseu encara en aquestes estranyes "escenes d'amor" de Dostoievsky, que no són més que el subtil torneig de dos orgulls; en la frase de Lina a Stavroguin: "Almenys l'amor propi està salvat..."

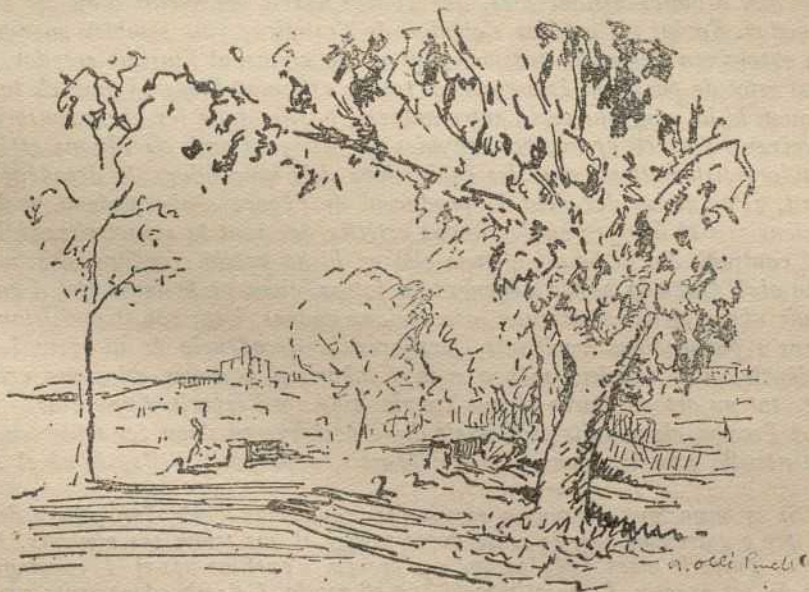
Orgull, humilitat... No ignoro que, des que hom s'encara amb les realitats interiors, o els matisos del sentiment, les paraules ens fugen, les paraules ens enganyen. No són sinó passarelles fràgils llançades sobre els abismes de l'ànima; els salven, però sense resseguir-ne els contorns. ¿No és un vertigen d'amor propi allò que molts éssers poen en llur decaïment social? Un home públic, avergonyit per una multitud en deliri, un anarquista lapidat per les seves blasfèmies, no són embriacs sovint d'un orgull insensat?

No en resulta pas menys que tots o gairebé tots els sentiments en Dostoievsky es reporten a l'orgull. I Gide en convindria gairebé, que diu dels seus personatges "que són tots tallats del mateix drap, i que l'orgull i la humilitat resten els secrets ressorts de llurs actes". Fóra just, endemés, de no confondre aquesta fingida humilitat, que no és en certs febles sinó una sàvia gestió de l'orgull, amb la humilitat veritable, evangèlica, total renúncia de si. No sé si existeix un sol personatge humil, resignat, dolç, segons l'esperit de l'Evangeli, en tota l'obra de Dostoievsky, a part, potser, l'admirable *starets* Zòsim, dels

Germans Karamazov. Gairebé no s'hi troben més que orgullosos forts, o orgullosos febles, amb armes diferents i mitjans de dominació apropiats.

I aquest és el límit d'aquesta obra, tan prodigiosa d'altra banda. No té ni l'amplitud psicològica, ni la universalitat de la d'un Balzac, per exemple. No s'hi troben pas aquests éssers harmoniosos, veritablement grans, en els quals el cor, l'esperit i la voluntat es penetren i s'equilibren; àdhuc els estrebaments de pura tendresa hi són rars. Aquesta obra ignora la noció occidental de l'heroisme, i també la de l'amor. Aquests drames aguts, allucinants, són sempre tragèdies de l'orgull.

ALFRED DE TARDE

A. OLLÉ PINELL

NOTES I COMENTARIS

LITERATURA GENERAL

■■■■■ ESTÀ EN DECADÈNCIA LA NOSTRA NOVEL·LA?

P*POT tenir-se un concepte estètic de l'art, però l'art i l'estètica són coses diferents, a voltes distanciades, que convergeixen per virtut d'un alt sentiment ordenador. Sovint els artistes s'obliden de l'estètica; fins semblen menysprear-la quan assoleixen l'estat de passió a què els ha emmenat l'instint creador. Quan a aquest estat de passió hi és arrossegat tot un estament literari i amb ell tot un poble, quan hi ha compenetració entre autors i públic, quan les obres sensacionals se succeeixen i formen època, per renyides que estiguin amb els cànons estètics dels definidors sistemàtics o amb les aspiracions dels innovadors, la decadència és un absurd. ¿Pot dir-se decadent la producció de l'època shakesperiana, malgrat les truculències i el menyspreu de cànons estètics que tant la caracteritzen? No, sinó tot al contrari. No hi ha decadència allà on hi ha passió creadora, si se'm permet dir-ho així. Quan la passió degenera en fatiga, quan ve la inquietud, i en lloc de produir obres plenes s'insinuen orientacions vagues, i tot són disquisicions i provatures i plasmacions vacil·lants, aleshores la decadència és un fet; i qui diu decadència, diu transició més o menys laboriosa a noves eclosions artístiques. No és tot un art aleshores el que canvia, sinó tot l'esperit d'un poble.*

A França, els neguits espirituals de la post-guerra s'han fet sentir en el camp de la novel·la principalment, i Henri Massis, a propòsit d'ells, digué el següent:

"Si es gasta tant d'enginy a exposar les condicions ideals d'un gènere de novel·la propi per a entretenir-nos, és sense dubte perquè el que tenim ens avorreix. Heus ací un estat d'esperit masa estès perquè no provem d'explicar-nos-el. I convinguem que no és del tot negatiu. La insatisfacció que ell revela, i els abandonaments que suscita, són legítims quan afecten a homes l'art dels quals degenera en artifici; a homes que no treballen, que no creen, que no estan en contacte amb la realitat viva o imaginària; a obres buïdes de substància, pobres de mètier, de les quals no tenim necessitat ni per a viure, ni per a pensar, ni per a somiar (1)."

Cenyint-nos a lo nostre, al petit cercle de la novel·la catalana que fou florent un dia, hem de remarcar inquietuds semblants a les que assenyala Henri Massis a França. ¿Pecarem de lleugers afirmant la decadència, quan ja sembla reconeguda per tothom des que han mort o han enmudit els Pin i Soler, els Vilanova, els Vayreda, els Öller, els Pons i Massaveu? L'actual generació no els ha trobat

(1) *Réflexions sur l'art du roman.*

successors. Si existeixen, no ha volgut o no ha sabut veure'ls; i el gènere sembla haver caigut en l'amanerament o no respondre al gust del dia, i es creu generalment que si això succeeix és perquè els cultivadors no porten a dintre l'obra llur, l'obra que encaixi en els seus temps, com li duïen els antics; com hi duïa En Pin el drama tarragoní dels Garrigues, com hi duïa Víctor Català la visió corprendora de Solitud i dels Drames rurals, com hi duïa En Vilanova el poema senzill de la nostra menestralia. S'ha pretès que calia arreconar com passat de moda un gènere que no s'ha acomodat als temps presents. "O renovar-se o morir", s'ha dit amb molta lògica. Però la renovació no ha estat ferma, i ha quedat, per ara, reduïda a provatures i tanteigs més o menys laboriosos. Si aparegués el novellista que ens manca, el predestinat que evoca Henri Massis en mig de l'aridesa actual, no s'anquilosarien ni es petrificarien les seves poderoses facultats en gèneres "dels quals ja ens pensàvem tornar" segons ha dit En Carles Riba (1), la qual cosa no significa que no els pogués cultivar tots, vells i nous, prescindint de teories i de preceptismes, i del que s'ha fet o s'ha de fer. Sovint les grans personalitats renoven les escoles sense ni heure'n esment. Queda per als teoritzants la feina d'escatir-ho. La necessitat de reconstruir "damunt fonaments pregons i amb materials resistents" (2) no es fa sentir sols en les literatures incipients; és comú a totes, i àdhuc la senten les escoles novellístiques més fortament consolidades. També en el terreny científic es renoven les teories i en cada una hi pot haver mestres admirables, grans fins en els seus errors, que altres esmenaran. És llei científica i és llei natural. No valdran menys Stendhal, Flaubert i Zola, ni hauran deixat de fer una gran obra si, després d'una revisió, són descartats molts dels seus procediments. Així i tot, l'obra d'art subsistirà. Tota la sapiència crítica de Sainte-Beuve aplicada a assenyalar els defectes de Salammbô, no abastà a servir de contrapès als mèrits d'aquesta novella, ni l'ha privada de figurar en l'antologia de les obres mestres.

Quant a l'evolució o al desplaçament que s'està operant, jo diria que molts dels autors actuals, amb el propòsit de fer novella psicològica, no han passat de l'article literari ampliat que, arribant a certa extensió, s'ha convertit en novella soporífera. Hi ha narradors i comentaristes d'innegable talent, que han oblidat que fer novel·les no és fer comentaris. N'hi ha d'altres, imitadors d'Huysmans i dels decadentistes francesos, que, després de cultivar l'ultrarrealisme, s'han decantat vers temes purament cerebrals, han blasmat en el llibre la materialitat de l'argument, tot el que és tragèdia brutal, tot el que no és pensament subtil, i han preconitzat la tragèdia psíquica, com si aquesa no existís en totes les grans obres, com si els punyents assumptes de Víctor Català, com si els dramons sublims de Shakespeare, no estiguessin més plens de tragèdies d'aquestes que no pas de les que entren pels ulls. La vertadera comicitat o la vertadera tragèdia neixen de les situacions, més que de les paraules; i s'imposa més com autor, còmic o tràgic, el que sap produir la sensació del real, que el que la defineix o analitza. Heus ací la diferència entre el creador i el psicòleg. França ha posseït un escriptor insigne que molts han pres per model, creient-se autoritzats a fer com ell sense tenir l'art ni la traça d'ell. Aquest escriptor és Anatole France, que en *Le lys rouge*, en *Le crime de Sylvestre Bonnard* i, sobretot, en *Thaïs*, ha lluit dots de novellista eminent, però que en la sèrie de la *Histoire Contemporaine*, cenyint-se al ròle d'agut comentador, ha posat el concepte de novella a l'abast de certs ironistes que no valen el que ell i acuden a la sàtira elegant per a fer elegants les pròpies deficiències. I aquests no ens han donat gaires trossos de vida palpitant, sinó retrats freds, i comentaris. Comentaris que recorden de lluny les delicioses

(1) Una generació sense novella. Conferència a l'Ateneu Barcelonès, en 5 de juny de 1925.

(2) C. Riba. Conferència citada.

causeries del sapient i bondadós Monsieur Bergeret, en la *Histoire Contemporaine del gran ironista francès*; comentaris aguts o discrets, poètics o epigramàtics, la subtilitat dels quals no arriba, però, a transcendir al gros públic. Altres literats catalans, trobant massa pedestre la novella dels nostres pagesos o de la nostra burgesia, han intentat la novella històrica catalana, amb lirisme dannunzià que ha resultat anacrònic; altres han volgut emular les fantasies de Poe; altres, fent gala de profunditat filosòfica, han arribat a la insania; i altres, els més, han seguit les petjades dels Prévost, dels Bourget, dels Proust, dels Benoit, dels Dostoievski... Tot, tot s'ha provat amb més o menys profit. Sovint s'ha encertat en la novella curta, però quasi sempre amb èxit que podríem dir més de quiosc que no de llibreria, amb perjudici de la dignitat del llibre. I, a fi de comptes, no se'ns han donat novel·les, xiques o grans, que fessin la sensació de les d'aquells temps en què els novel·listes catalans disposaven de menys cultura i componien amb més senzillesa de recursos. Ells assimilaven l'assumpte com assimila un arbre esponerós la saba del terror i la rendeix en fruits ubèrrims. Així va produir En Ruyra les seves novel·letes blanques, que han devingut clàssiques; així Víctor Català va donar-nos els seus Drames rurals; així Massó i Torrents va escriure la sèrie, massa aviat estroncada, dels seus Croquis Pirenencs; així Bertrana va compondre la primera i més ingènua de ses novel·les, aquell Josafat que, malgrat les deficiències literàries, perdurà precisament perquè En Bertrana, que avui és una autoritat literària com Víctor Català, Ruyra i Massó, va preocupar-se més d'enfocar humanament l'assumpte que l'atreia, que no pas de fer literatura. I, amb tot, quina riquesa colorista la d'aquests autors! Jo no sé si tenien més de poeta que de novel·lista; sé que sentien la vida i davant d'ella posaven tenses i afinades les seves potències d'observació i d'expressió; sé que l'emoció no els privava de l'objectivitat necessària al novel·lista; sé que són encara exemple i guia d'aquells novel·listes d'avui que més mereixen el nom de tals. Alexandre Plana i Carles Soldevila d'una banda, i d'altra Pous i Pagès, Puig i Ferrer, Alexandre Font, Roig i Raventós, no em deixaran mentir. Tots ells saben que a la majoria dels autors actuals els convé cenyir-se als assumptes i no emboirar-los amb massa literatura ni complicar-los amb massa psicologia, condiment que de primer afina el gust i després el cansa i l'adultera. Tots ells saben que els trets psicològics precisos i virtuals, els dona l'artista amb quatre cops de ploma o de llapis. Són l'essencial de la composició, i la resta és contingent i secundari.

Però en l'actual crisi novel·listica no és qüestió de fer l'apologia de cap procediment determinat. La novella pot reduir-se a quadros de costums, però és clar que a més assumpte, més novella, i més transcendència humana i social. El mecanisme pot ésser simple o complicat, i, dintre una mateixa puresa artística, mereixerà tots els acataments aquella obra que hagi exigut un pla més vast i una major elaboració i combinació d'elements, sense perjudici de l'interès ni de la claredat. És evident que no abunden entre nosaltres els cervells prou fortament organitzats per a la novella a la faïso dels Rougon-Macquart, ni tan sols per a la novella local històrica en què tant brillaren els Erckmann-Chatrian. En canvi, semblen més aficionats a la petita novella realista tal com va cultivar-la en son temps l'enciclopedista Diderot, i més capacitats per al gènere que després cultivà Mérimée, mestre entre els mestres, de les obres del qual ha dit Taine que són "petits edificis tan intactes com el primer dia, perquè són bastits amb pedres triades i no amb estuc i altres materials de moda". Doncs, si tant en gran com en petit pot treballar-se amb encert i fins amb glòria, deixem-nos de teories. Es tracta de sentar fets, i no de donar solucions passades per alambí. La decadència de la nostra novella, si existeix, és ben nostra, les ideologies de què fem gala ja no ho són tant, i els nostres nequits espirituals en molta part ja no són nostres,

sinó traduïts del francès. Són neguits d'importació, sovint poc assimilats, sovint desplaçats, i es parla i s'escriu d'ells fins a l'abús. I això no interessa als lectors de novel·les; la llur atenció reclama coses més sòlides: concentració de la vida en personatges i situacions d'un cert relleu, que, per virtut de l'art, queden com plasmats en metall dur i resisteixen l'acció del temps. Ja és sabut que no sempre els vertaders psicòlegs són els que més parlen de psicologia. Però és innegable que de dos anys ençà, s'ha parlat tant de la decadència de la novel·la en la premsa i en les penyes literàries, que semblen haver-se despertat els estímuls dels seus panegiristes i cultivadors. Tant de bo que la reacció iniciada sigui fructuosa, i ens porti a l'assoliment de novel·les enteres i vertaderes, amb motlles vells o amb motlles nous, però que cristallitzin en el sentir actual! I tant millor si, després, resten dignament en la nostra literatura com representatives d'una època, encara que sigui una època... de remoció!

M'he referit fins ara a la decadència dels valors artístics de la novel·la, no a la decadència o crisi de producció. Ja sé que el que demanen alguns no és que les obres siguin millors o pitjors, que qui dona el que pot no està obligat a més. El que demanen o desitgen és que en la generació actual hi hagi novel·listes, com sembla haver-hi dramaturgs; el que pretenen és que es cultivi la vera novel·la, sigui realista o psicològica, sigui històrica o d'aventures; sigui, en fi, aquella novel·la popular que els nostres avis llegien devotament en castellà, repartida en quaderns setmanals... Els que tal reclamen, obliden que tota mena de novel·les, fins la de facècies policiaques, fins la cinematogràfica, s'han intentat en català... perquè els catalans tenim la dèria d'imitar-ho tot. Els quaderns setmanals que els nostres avis rebien a domicili i pagaven a cuartillo de real la entrega, els veiem també ara en els quioscos, a un preu si fa no fa igual, com episodis escalonats d'obres inacabables, sense to ni so. La novel·la xica dintre la novel·la gran, amb tan poc respecte per l'una com per l'altra, i amb totes les manifestacions d'un absolut abarraganament literari. Aquesta mena de producció, lluny de minvar, ha augmentat arreu; i a Catalunya, naturalment, no hem volgut ésser menys. Però els catalans que llegeixen, per molts que siguin, i per molt de contingent que hi aportin les modistes i els joves que alternen la lectura i el futbol, no constitueixen mercat suficient perquè els editors s'hi puguin salvar. Els bons autors no hi aporten llur concurs, els uns perquè es respecten, els altres perquè troben que la feina no dona prou. Han d'encarregar-se'n els adoltescents o els dolents. I tots hem pogut veure de prop els fracassos dels editors que en el gènere popular s'han vingut succeint. Han començat oferint als autors una petita remuneració que pagaven difícilment, i han acabat a les poques setmanes per no poder pagar i haver de plegar el negoci.

Aquest és, artísticament i editorialment considerat, l'estat de la novel·la a Catalunya. Crec que un inventari complet corroboraria del tot les meves afirmacions. De totes maneres, bo és que es parli de la decadència d'un art, d'una raça, d'un poble. El parlar-ne suposa interès, suposa vida. Mentre se'n parli, mentre no se l'oblidi, no el donarem per mort. No sols voldriem la nostra novel·la ben viva, sinó ben dignificada, ben inequívoca, perquè fos reconeguda en el seu just valor dintre el concert de més extenses literatures, com és reconeguda a l'espai, entre les grans constellacions, una petita estrella amb llum pròpia. — Lluís VIA.

■■■■■ ENTORN *ELS MARGES* DE CARLES RIBA (*)

Temps enrera a Catalunya va parlar-se llargament sobre la crítica. Va ésser, poc més poc menys, un magnífic foc d'encenalls. Gairebé tot se'n va anar en espectacle i fumerola; pocs van ésser els que en cobraren caliu. Hi és, certament, entre nosaltres la virtut de remoure l'atmosfera, i de fer caure una gotellada espessa; però hom no pot dir-ho així mateix d'una pluja continuada i d'un xim-xim assaonador. El nostre règim de vents — és a dir la nostra peculiar idiosincràsia — encastella ben sovint els núvols sobre l'horitzó; els nostres màxims ciclònics, però, aviat escombren la maltempsada. I tot això esdevé, quasi sempre, per desgràcia nostra, a fora temps...

Ara mateix, a l'aparició d'un llibre com és *Els marges* de Carles Riba, sembla que la discussió hauria de sorgir engallardida entorn de la nostra crítica. Res d'això, doncs, s'ha esdevingut. Els mateixos comentaris de sempre, en els mateixos llocs i pels mateixos crítics oficials. Massa poques excepcions podríem assenyalar a aquesta constatació perquè encara no ens la vinguessin a asseverar. Potser és que tots plegats acceptem de pla les normes, les afirmacions i la doctrina d'aquest recull d'articles, valedors cada un d'ells per un llibre sencer; però encara podria ésser, també que enllepolits per la literatura emmelada i fàcil — o potser també per un pecat d'abúlia imperdonable — no ens volguéssim molestar a valoritzar en el que val aquest llibre que tantes coses suggereix i diu. I això ja ens hauria de recar una mica més a tots plegats.

Tot el llibre és en ell mateix un catalitzador, i potser més encara un reactiu — des de la "intenció de l'autor" fins a la darrera pàgina — per desvetllar altes discussions. Les seves opinions, començant per la de la crítica mateixa, són com les pedres de toc per a servir de punt de partença als diàlegs més enlairats que entre nosaltres hom pot sostenir sobre art literària i sobre altres qüestions enlairadíssimes de l'esperit; i això no sols pel fons explícit, o conjectural, que al llarg de l'obra un observador atent troba, sinó fins i tot per l'exposició formal que arquitecturitza aquelles planes. Al pensador (o potser, millor dit, l'interpretador) que margilina les valors que el temps ens depara, no li és cap obstacle l'ésser mestre en arts. Tot el contrari, l'equanimitat intel·lectual i l'alta destresa de la ploma formen una conjunció mai assolida encara en la nostra parla, de faisó que no sabem qui admirar més en ell àdhuc quan parcialment el volguéssim desgrunar i cotejar parcialment.

Espigolant d'ací d'allà, i fins moltes vegades extraient l'íntima essència d'alguns capítols dels assaigs més extensos, hom podria cercar-hi un cos de doctrina massís, acabat, polidíssim. Ja havem dit com era un llibre d'exegesi. Ara que, com que està fet amb un criteri exotèric i ple de llum i clarors, i a més dissecionant sobre fets concrets i amb vitalitat pròpia, esdevé insensiblement el seguidor de la millor forma del didactisme actiu. No és estrany, doncs, que tampoc no ens vingui a dir expositivament les seves opinions d'una manera doctrinal; el seu autor comprèn com difícilment podria encabir la vastitud de l'ample món entre les parets closes d'un sistema formulat anteriorment, i més s'estima anar exposant les seves lliçons d'alt mestratge sobre les demostracions vives que li depara l'escolament del temps i les obres dels homes.

No es perdria res, però (tot al contrari), que algú s'empengués la tasca de codificar el que ell (jurisconsult altíssim de les nostres lletres) ha legislat d'una manera sàvia al llarg de les seves obres. El paisatge com element literari, l'estil com a resultat d'una equació anímica i d'ambient o d'influències, la crítica com

(*) "Publicacions de *La Revista*", Barcelona, 1927.

una interpretació recreadora de l'obra estudiada, etc., ens fornirien una visió de l'escaientesa de les seves apreciacions particulars alhora que del grau d'europeïtzació assolida per la nostra literatura — ell és un bon gourmet i degustador i sap, quan tria una obra per a criticar-la, el que es porta entre mans. Però, encara, potser, un altre guany hom obtindria: el de fer un esbós intelligentíssim i posat a l'ordre del dia de la preceptiva literària del català actual, que, la veritat sigui dita, prou falta ens fa. Nosaltres, almenys, llegint aquests *Marges* ja havem rastrejat, al llarg de l'obra, uns tractats, gairebé complets, de novel·lística, de poètica i d'estilística; els diletantismes en són absents, tant o més que els estrangerismes i els anacronismes. Ara que cal estar a l'altura de les circumstàncies, i nosaltres no ens creiem amb prou preparació ni forces per dur a felicitat l'obra que havem apuntat. — J. M. BORONAT.

■■■■■ ERNEST M. FERRANDO I ELS NOIS

De *Primavera inquieta*, d'Ernest M. Ferrando, el que més se n'ha lloat, fins avui, és la seva bellesa literària. La beutat de la seva prosa no ha passat desapercibuda a ningú. Tanmateix, el millor del llibre és la seva profunditat. No val a deixar-se enganyar pel títol banalment poètic. El subtítol — *Estats anímics d'un nen contemplatiu* — és, en canvi, ben precís. La manera que tenen els nens de comprendre certs espectacles del món; llurs reaccions davant del dolor, de la injustícia, de les coses per ells misterioses, hi són copsades amb una intuïció, amb una subtileza i delicadesa admirables... Per això *Primavera inquieta* és un llibre altament allçonador. Els mestres i els pares de família l'haurien de llegir fervorosament. Potser aleshores el concepte una mica tosc i primari que, sobretot a casa nostra, tenim de la infància i de l'adolescència, es reformaria una mica. Deixaríem de creure que els nois viuen una edat paradisiaca, intermèdia de l'animal i de la flor, per fer-nos càrrec de la seva aguda sensibilitat.

Es dirà que els nois o el noi de Martínez Ferrando no és un cas vulgar; que és una natura de selecció. Amb el temps esdevindrà pensador o artista. I, en efecte, Ernest M. Ferrando, escriptor absolutament subjectiu, no ha fet més que autoinspeccionar-se. El seu noi és sempre ell mateix... Però, fins a quin punt és distint dels altres?... Pensem en les paraules agudes de Schopenhauer, que Ernest M. Ferrando ha posat com introducció al seu llibre. "Durant la infantesa, la major part del nostre ésser s'esmerça a conèixer." La infància, contràriament al que s'acostuma de creure, és l'època més reflexiva de la nostra vida. I, encara, la majoria dels homes vulgars veurien, si s'inspeccionessin, com han estat els anys de llur adolescència els més plens de preocupacions pels problemes morals. La vida, a molts, més que afinar-los la sensibilitat, els l'endureix. Els fa un motlle per a les idees i per a les sensacions.

Però encara que els nois d'Ernest M. Ferrando fossin criatures de selecció, el seu llibre no perdria transcendència social. És precisament sobre aquestes natures sobre les que més en cal vetllar. Un poble és gran o minúscul, precisament, en relació als esperits selectes amb què compta. Futurs pensadors, futurs artistes... heus ací el llevat de la nostra grandesa. Sobre ells és sobre els qui més cal vetllar amorosament. Ells són també més que ningú en perill de desviar-se.

No diem això endebades. És ben comprovat com solament una educació artística i literària dóna una visió clara i ampla de la vida. Però és també cert, desgraciadament, que res com el cultiu de les arts i de les lletres exacerba les

nostres neurosis latents, desvia la sensibilitat i els instints de l'home. La lluita entre l'àngel i el diable en cap banda no és tan cruel com en el cor de l'artista.

Hem de tenir una gran pietat per als pobres artistes desviats. Però hem, sobretot, de vetllar sobre la infància, sobre els nois somiadors, de sensibilitats afinades. Sobre ells, futurs artistes, el bé i el mal van deixant sècs indelebles.

Però per vetllar amb profit sobre un ésser cal conèixer-lo i endevinar les seves reaccions. I en aquest sentit, pocs llibres ens seran de més utilitat que el d'Ernest M. Ferrando. Ens ensenya de conèixer i d'estimar el nen com és: no com de gegades un hom el somia. — DOMÈNEC GUANSÉ.

■■■■■ EL PROBLEMA DE LES REVISIONS

Segurament que no som els primers a constatar aquest problema que afecta tant de dret a la nostra bibliografia. Ens consta perquè ja existeixen de fet noves edicions i revisions de llibres i de textos que veieren la llum deu, vint i trenta anys enrera.

L'experiència ens demostra que és un veritable problema, i que els autors, en primer lloc, són els cridats a interessar-s'hi més vivament, en profit d'ells i del públic català.

Precisament, en un moment com l'actual que s'observa dins el nostre públic un afany de conèixer la literatura pairal, que hi ha tantes biblioteques particulars que comencen a formar-se, considerem d'una absoluta necessitat emprendre en la forma més vasta possible l'edició de tantes i tantes obres cabdals de la nostra literatura, impossibles de trobar pel lector desvetllat en aquests darrers anys.

En part — seria una injustícia oblidar-ho — l'Editorial Catalana ha anat incorporant dins la seva col·lecció obres esgotades. Francesc Matheu, el benemèrit, dins la *Il·lustració Catalana*, ha donat sèries d'obres completes força estimables. I darrerament l'Editorial Mentora ha emprès les noves edicions d'obres que foren i són encara moments i fites de la literatura catalana. Però manquen tantes obres, tantes edicions a fer, que involuntàriament trobem la tasca migrada, curta.

Victor Català, Prudenci Bertrana, Casellas, Narcís Oller, Morera i Galícia, Bofill i Mates, Josep Carner... Podríem allargar fins a l'infinit la llista d'autors imprescindibles de figurar en una biblioteca una mica completa, que no poden figurar en la dels lectors d'avui per manca en absolut d'edicions. Un dia és *Solitud* que recomanem i no es troba enlloc; l'altre, *Nàufrags* o *Proses bàrbares*; després, *La muntanya d'ametistes* o *Els fruits saborosos* o *Auques i ventalls*...

Les nostres empreses editorials hi haurien de pensar, sobretot pel desig amb què són cercats aquests llibres que són els grans fonaments de la literatura catalana. I els autors haurien de pensar-ho per un altre aspecte, tant o més interessant, que són les revisions de text. Llibres editats fins a la publicació de les normes ortogràfiques de l'Institut, han de portar forçosament el senyal de l'anarquia gramatical del seu temps. Posseir avui una biblioteca una mica completa és tenir totes les anarquies per les quals ha passat la llengua.

Són dos aspectes, doncs, prou interessants cada un d'ells per no oblidar aquest problema.

Arran de la publicació de *Jordi Freginals* vàrem assenyalar l'exemple que ofería Pous i Pagès — en un article al *Diari de Mataró* que reproduí *La Publicitat* — revisant el text i posant-lo en normes actuals. Alhora que valoritzava de nou i d'una manera definitiva la seva novel·la, prestava un servei al públic

que només de referències la coneixia. Ara mateix podem citar dos exemples ben recents. Arran de la mort de Morera i Galícia, cercàrem inútilment *Hores Il·luminoses* i els *Sonets de Shakespeare*, que volíem oferir a un amic llunyà. En acabar la lectura de *Jardins de Sant Pol*, aquesta obra de Pere Coromines que ens sembla, dit sigui de pas, que la crítica ha acollit amb massa fredor, sentirem desitjos de rellegir tota la seva obra, a partir de *Les presons imaginàries*, fins a les darreres que ens ha ofert l'illustre escriptor. I bé: podem dir que fou una tasca fàcil per nosaltres perquè les posseïm totes; però aleshores vàrem fer-nos mentalment idea del que passaria a cada lector que sentís el mateix desig — sobretot després de llegir *Jardins de Sant Pol* — si havia d'esperar set o vuit anys per anar-les recollint, que és si fa no fa el que hem tardat nosaltres.

Sia des d'aquest aspecte, sia des del de les revisions, cal esperar que autors i editors hi pensaran. Ho esperen els nous lectors i, sobretot, tots els catalans amants de la nostra literatura, pel to d'unitat que donarien a la llengua poètica i prosística, aprofitant tot el treball que ens han ofert tan desinteressadament Pompeu Fabra i els seus.

Faria molt bonic, per sobre de l'anarquia que s'observa en les col·leccions actuals, filles naturals de la seva època que esperen el bateig redemptor que les purifiqui per entrar en el gran temple de la literatura catalana. — JULIÀ GUAL.

■■■■■ CONSTANTÍ FEDIN: *LAS CIUDADES Y LOS AÑOS* (Ediciones Biblos, Madrid, 1927).

La casa madrilenya "Ediciones Biblos, S. A." publica d'un temps a aquesta part una sèrie de llibres, d'original i cridanera presentació, de contingut inquietant. Són llibres de cost assequible, de lectura atapeïda i clara, d'autors el nom dels quals flameja com banderola en gallardet i sobre temes eterns, sempre actuals, sempre renovats: l'art, les religions, la vida dels pobles...

De tots els llibres de la col·lecció, va emportar-se'n des de primer antuvi tota preferència *Las ciudades y los años*, de Constantí Fedin. Curiositat, avidesa de saber quelcom en clar de l'inextricable pandemòni d'esclau, ens portaren a tallar i llegir de pressa aquell volum de coberta suggestiva, aquella espècie d'oracle de Delfos que ens diria quelcom de cert sobre la gran tragèdia del poble moscovita.

Constantí Fedin, autor de *Las ciudades y los años*, és un rus de vasta cultura, observador, inquiet. No compta gaire més d'una trentena d'anys. La seva vida és un èxode continuat, però.

Aquest llibre, diu Vladimir Pozner, és l'única novella de què pot enorgullir-se la jove novella russa. Vegem quelcom de la vida del seu autor.

Fedin aprèn el violí, canta al cor de l'església, va a l'escola. Sent prematúra simpatia per als revolucionaris del seu país i als catorze anys fuig a Moscú. Conduït a Saratof pel seu pare, fuig del poble nadiu per segona vegada i s'escapoleix Volga avall. Passa anys d'universitat a Moscú. S'estableix, després, a Petersburg. En declarar-se la guerra, Fedin es trobava a Nuremberg (Baviera). És detingut i traslladat a la frontera txeca, on és convertit en el presoner A 52. Allí es relaciona amb pintors, socialistes alemanys i compatriotes companys d'infortuni. Serveix a la primera ambaixada soviètica de Berlín i, per fi, els alemanys el trameten a Rússia. Coneix la fam a Moscú. Després de cinc mesos de treball al Comissariat d'Instrucció pública, fuig a la regió del Volga. A Syran té una vida agitadíssima; simultàniament és orador, redactor, professor, tipògraf, Secretari del Comitè Executiu de la ciutat. Torna a Petersburg altra ve-

gada. La revolució, el comunisme de guerra, estaven a les acaballes. Fedin, que s'havia allistat al front com a soldat de la cavalleria roja, tornava a les ocupacions quotidianes i a les seves aficions artístiques.

Las ciudades y los años és un llibre viscut, alligador i colpidor. Algú ha dit que, sense tenir l'abast de *La Guerra i la Pau* — la memorable epopeia de Lleó Tolstoi —, la novella de Constantí Fedin és un document d'alta valor humana i literària. Llegiu-lo i en ell trobareu com s'esmicolen pobles, creences, altes idealitats i bells anhels de superació a l'impuls d'aquest huracà desenfrenat; d'aquest monstre insaciable, d'aquest terratrèmol espadador que fou la guerra mundial. Les ambicions, les mesquineses, els baixos egoïsmes dels dirigents de tants de pobles en pugna; l'horror dels hospitals de sang, amb la processó dantesca dels mutilats, dels orbes, de les deixies humanes; Estats que s'esfondren; nacionalitats que sorgeixen com una flor entre les ruïnes; el fracàs d'un socialisme tan sofisticat com inútil; la desorientació i fatuïtat revolucionàries: tot desfila per aquesta gran novella, d'un humorisme tallant a voltes; punyent gairebé sempre i d'una veritat i força realistes que colpeixen com un botó de foc.

Max von Schönau, Mary Urbach, Kurt Van, Andreu Startsof, Monsieur Persi, Pau Hennig, Fedor Lependin, Mayer de Nuremberg, Golosof, Sema, Pokisen, Chtchepof, són els personatges que encarnen en aquest llibre — més història real que fantasia novellística —, tots els alts i baixos, totes les glòries i desil·lusions pregonas que alçaren o anorreaten les nacions i els homes, durant el torb de la guerra de 1914-1918. — ENRIC BOSCH I VIOLA.

■■■■■ ELS "EXTRAORDINARIS" COMARCALS

Aquestes últimes setmanes hem tingut el plaer de llegir alguns números extraordinaris de la nostra benemèrita premsa comarcal. Representen un esforç i un exemple. A través de llurs pàgines, bellament redactades i bellament il·lustrades, respira, amb una vitalitat plena de realitats i d'esperances l'esperit pairal més directe i més pur.

Aquests números d'*El Diari de Mataró*; d'*Acció*, de Vilafranca; de *Baix Penedès*, del Vendrell; d'*Endavant*, de Rubí; de *L'Avi Muné*, de Sant Feliu de Guíxols; de *Vida Lleydatana*; d'*El Llamp*, de Gandesa, i d'*El Pla de Bages*, de Manresa, s'adrecen, per un igual, al nostre pensament i al nostre cor.

Són uns testimonis preciosos de la nostra unitat espiritual.

Els ens porten el missatge fraternal — a nosaltres, fills i habitants de l'asfalt —, dels millors trossos de les argiles pàtries. — JOSEP MARIA JUNOY.

■■■■■ L'ADAPTACIÓ PER C. A. JORDANA DE *SAKUNTALA* DE KALIDASA.

Lloabilíssima a tot ésser-ho és la tasca cultural que realitza l'"Editorial Barcino", orgull nostre; l'empresa gegantina de la reedició dels clàssics catalans, de l'"Enciclopèdia Catalunya" i de la "Col·lecció Sant Jordi", es completa per la biblioteca popular. L'"Editorial Barcino" amb la "Fundació Bernat Metge" són les obres més civilitzades que des del punt de vista editorial ha donat Catalunya.

L'encert d'oferir-nos, en la col·lecció popular, les grans obres de la literatura mundial, ha culminat amb la publicació de *Sakuntala* de Kalidasa, adaptat per C. A. Jordana.

No som amants de les mutilacions ni de les adaptacions, tan plaents als francesos. Les grans obres estan bé com són. Cal reconèixer, no obstant, que C. A. Jordana ha fet una perfecta adaptació del magne drama sànscrit. La intel·ligència d'aquest delicat escriptor ha reeixit un cop més. Mancats com estàvem d'una versió de *Sakuntala*, la seva adaptació no ens deixa enyorar que no en posseïm la traducció sencera.

Jordana ha copsat tota la gràcia de l'obra, la seva suprema delicadesa, l'austeritat d'idees, la profunditat de les ànimes dels personatges, i les seves mans d'orfebre ho han treballat en el metall noble i en la rica pedreria de la llengua catalana. Els paratges vertits íntegrament no han perdut gens del seu perfecte art; aquells altres adaptats, àdhuc les reduccions — si exceptuem l'acte sisè —, reviuem, per virtut de l'adaptador, la magnificència literària de l'original. C. A. Jordana ha incorporat Kalidasa a la catalana parla; sembla talment que la dolça Sakuntala i el bon rei Dushvinanta siguin herois de la nostra mediterraneïtat. — J. ROURE I TORENT.

■■■■■ UN IDEAL EN UNA TOMBA

José Almira, ex-combatent de la Gran Guerra, ha publicat, a les "Editions Radot", una novella dialogada, *Un idéal dans un tombeau*, que no és un llibre de guerra, sinó un llibre sobre la guerra i, ço que és més significatiu, contra la guerra. Els quatre episodis i l'epíleg que el componen són gairebé representables, tan viva i real és llur objectivitat i tan natural i lògic és llur diàleg. El principal personatge del llibre, aquest Probus en qui s'encarnen els sobrevivents de l'horrible carnatge de 1914-1918, s'esborra voluntàriament per donar pas a un personatge invisible, el del soldat anònim, el del "poilu" desconegut que França glorifica amb el cenotafi de l'Arc de l'Éstel. Tots els països que han dreçat un monument a l'heroi ignorat, han inscrit damunt la llosa que tanca les seves despulles: "Mort per la Pàtria". ¿I per què, pregunta Probus, no escriure-hi una altra frase, "Mort per la Pau"? Després dels herois de la guerra, l'home espera els herois de la pau, car cal educar les criatures en l'amor i no pas en l'odi. L'obra de José Almira és tota ella una protesta de la guerra, una condemna de la guerra, "l'enemic més formidable de l'home, després del dubte", afirma l'autor per boca d'uns dels seus personatges. *Un idéal dans un tombeau* no vol dir, en llavis de l'autor, que l'ideal de pau i de germanor sigui mort. Vol dir, sí, que totes les lluites, totes les misèries, totes les dolors viscudes per la humanitat durant les quatre llargues anyades de la guerra gran, no han d'ésser vanes. Si el món és una angoixa en moviment, com afirma Probus en un dels seus diàlegs, cal que aquesta angoixa sigui en profit de tots i per a fer triomfar l'amor pel damunt de totes les coses. — ALFONS MASERAS.

■■■■■ BERNAT METGE I ANSELM TURMEDA: OBRES MENORS.

Text, introducció, notes i glossari per Marçal Olivar. Barcelona, 1927. ("Els Nostres Clàssics", X).

En aquest volum de la col·lecció "Els Nostres Clàssics", publicat sota la cura amatent de Marçal Olivar, que l'encapçala amb un pròleg dens i concís, ens són donades les obres no per "menors" menys interessants d'aquests dos escriptors del segle catorzè.

D'Anselm Turmeda — "en altra manera apellat Abdallà" — hi ha l'anome-

nat *Llibre de bons amonestaments* i les *Cobles de la divisió del Regne de Mallorca*. La primera d'aquestes dues obres; recull de consells versificats que va assolir una llarga popularitat, és una barreja enginyosa de seny i de malícia literàriament encisera. Les *Cobles*, escrites en rimes octaves, contenen una part narrativa que és verament, com diu el prologuista, "una excellent mostra de l'estil poètic d'En Turmeda, florejat i popularista alhora".

De Bernat Metge, versificador medieval i prosista renaixent, trobem en aquest volum tres composicions en vers: el *Sermó*, la *Medecina* i el *Llibre de Fortuna e Prudència*; i, en prosa, la *Història de Vàlter e Griselda*. El *Sermó*, escrit emprant la "codolada" escaient a la sàtira, serva una gravetat irònica colpidora. La *Medecina feta per En Bernat Metge apropiada a tot mal*, fins ara inèdita, és doblement interessant pel seu caràcter especial i pel seu to paròdic. En el poema narratiu *Llibre de Fortuna e Prudència*, Metge mostra el seu pensament filosòfic al llarg d'una ficció hàbilment desplegada.

La història de la pacient Griselda, excessivament pacient per a un lector modern, exercí una suggestió intensa en els homes de lletres. Bellament exposada per Boccaccio en la darrera jornada del seu *Decameró*, va passar, a través de la versió del Petrarca, a les altres literatures europees. L'adaptació versificada de Chaucer, *The story of patient Grisilde*, inclosa en els *Canterbury Tales*, n'és una de les versions més famoses. Podem afirmar confiadament que l'adaptació catalana de Metge no li és inferior. D'altra banda, la *Història de Vàlter e Griselda* és una mostra saborosa de prosa en què tot lector trobarà un gaudi i tot escriptor un ensenyament. — C. A. JORDANA.

EXPOSICIONS

■■■■■ FEDERICO GARCÍA LORCA: EXPOSICIÓ DE DIBUIXOS COLORITS. (Galeries Dalmau).

En 1905, Georges de Chirico arribava als límits poètics que podia oferir tota una teoria espiritualista basada en un principi de la revelació, per arribar a les més primàries i sensuais constatacions físiques.

Alguns cregueren endevinar el començament de quelcom que hagués vingut a ésser una mena d'objectivació d'una metafísica sensual, però la pintura espiritualista de Chirico queia de ple en el camp del misticisme i sols era possible la seva prolongació a base d'una gran fe, contínua i creixent. Chirico, però, pintor de fons eròtic, verament obsessionant, amo com pocs dels calfreds més subtils, dels lirismes més patètics i de les allucinacions més torbadorament concretes, no tenia pas vocació per la santedat i avui s'ha donat a la mala vida, aquesta mala vida innocent que fan alguns joves a París, anomenada "surrealisme".

Mentrestant els pintors cubistes, incrèduls al misticisme espiritualista d'Itàlia, àvids només de les possibilitats tangibles immediates de les seves mans, s'han trobat al final de les seves abstraccions físiques i geomètriques amb el miracle a la punta dels dits i amos de la més pura i desinfectada poesia.

Aquests pintors arriben a l'esperit per un camí de lògica i economia idealista; idealisme que sempre vol dir figuració sensual-geomètrica, en oposició a l'àlgebra desmaterialitzada que suposa tot principi d'un sistema metafísic qual-sevol.

La promoció metafisiquista italiana partia del fet espiritual conseqüència del miracle físic, dels aspectes agrupats sota un pla immaterial formant un nou fet "espectre" per arribar fins a la màxima concreció quasi eròtica del tacte.

Els cubistes, pel contrari, partint d'aquest tacte idealista-sensual, s'han trobat en una pura i nova manera d'espiritualitat.

Lorca és dels que arriba a aquesta nova manera de miracle pels camins de la màxima incredulitat, ja que no creu ni en les seves mans, almenys que no sigui per a fer moure les taules fisiològiques i inconcretes d'un sol peu.

Tota aquesta poesia trobada amb les mans i no amb el cor, amb la paciència d'escala de rellotger, ha fet possible a Lorca partir d'aquesta poesia i caminar fins els límits, que, ja que en ell no poden ésser els de les mans, han hagut d'ésser els de la música.

L'instint afrodisíac de Lorca ho fa tot abans que la seva imaginació, el seu esperit juga sempre un rol de segon pla; quan la imaginació precedeix els seus dibuixos aquests se'n ressenten, queden limitats a pures il·lustracions més o menys encantadores des del punt de vista popular-infantilista.

El sistema poètic dels dibuixos de Lorca tendeix a una immaterialitat orgànica, precedida del més fi i fisiològic calligrafisme. Lorca, netament andalús, té un sentit antiquíssim de les relacions colorístiques i arquitectòniques vessades en un incontrolat asimetrisme harmònic que caracteritza tota la plàstica més pura de l'Orient.

En els millors dibuixos de Lorca, la "gota d'aigua" per exemple, hi ha infiltrades les més fines i exquisides metzines orientals, aquestes metzines subtils però mortals, que en els moments d'anèmia més greu de la plàstica occidental s'han convertit sovint en elixir de llarga vida i rejuveniment.

La plàstica de Lorca participa, a voltes i en els millors moments, de la vida gràfica d'algunes ratlles dictades dels surrealistes i del decorativisme tonto i irrisat dels interiors colorits i en espiral de les boles de vidres.

Tota aquesta plàstica afrodisíaca i poètica dels dibuixos recentment exposats de Lorca té, però, per a nosaltres, un sol defecte, un defecte en el qual és poc probable que els empordanesos hi caiguin mai: el defecte cada dia més irresistible de l'extremada exquisidesa. — SALVADOR DALÍ.

EXPOSICIÓ MIR MAS DE XEXÀS. (Sala Bigas. Vich).

Tenim en la vella Ausona, bastit de fa poc, un salonet que és soplug amorós dels nostres artistes. Cal notar que aquest cenacle d'art és degut a la munificència del Sr. Bigas, mestre sapient en el treball de la fusta, creador de belles idees i habilíssim imitador de les antigues formes clàssiques.

En ell va estar oberta al públic, durant la primera quinzena de juliol, una exposició de teles a l'oli i caricatures de personalitats catalanes del distingit artista olotí. Apressem-nos a dir que fou molt visitada; davant d'ella van desfilar la gran majoria de les persones de Vich i de la Plana, qui gusten d'esplaiar sovint llur esperit en les prades, avui ubèrrimes, de l'estètica i de l'art. No pretenem descabdellar un complet estudi analític sobre cada quadro; ens fixarem més en alguns caires de l'exposició en conjunt. L'aspecte és brillant; en trobar-nos davant d'aquests paisatges, hom sent palpitar la vida, una vida sanitàosa i bella, esquerpa o expansiva segons el lloc que presideix. Això vol dir que l'artista és un bon observador, i allò que copsen els ulls el pinzell ho sap transportar a la tela d'un aire amorós i certer.

Hom ha dit que la pintura d'En Mir Mas de Xexàs és ben pròpia; a nos-

altres, però, ens apar veure-hi una lleu relació amb la de l'“escola olotina”, això quant a la manera de moure's el seu estil, i, potser, fins sense donar-se'n compte el mateix autor qui frueix incomparablement d'ésser l'etern solitari. La Natura, heus aquí el llibre d'on cospa les lliçons el nostre pintor; ell és un inquiet, l'enutja la visió d'una fita; per això aquest metamorfisme constant del món extern a plena llum és el qui més poderosament li parla i lliga la seva atenció. Si ens fixem en la present exposició, hom troba que sobresurten els quadros retolats *Pòrtics*, tema simpàtic, ben calculat de llum i color, d'una dolça llunyania cor-prenedora; *Tardoral*, paisatge que, malgrat la rapidesa amb què el degué copsar, es descabdella mestrívolament; el verd de l'arbreda i l'última ullada del sol de posta en abraçar-se floreixen un tendríssim violeta i rosa. Podem remarcar també com a ben reeixits *Prat de la Capella*, *El bassiol*, *L'afrau* qui té un primer terme de molta vigoria; aquells grenys tan placèvolament emplenats de vegetació són una meravella... I de les seves caricatures, què en direm? En Mir és un habillíssim caçador de la vera pose convenient per a aquest caire de l'art, la seva ratlla naturalíssima, sense tortura, dóna, en tot instant, un cop d'efecte admirable. — PERE VERDAGUER, Prev.

ELS HOMES I LES OBRES

■■■■■ CRISTÒFOR DE DOMÈNEC, EL CORDIAL CAVALLER

Perdurant encara en mi la impressió càlida del filòsof departit, vaig a escriure quatre mots a la seva memòria, que per molts anys ha de prolongar-se en els sentits dels qui el conegürem per raó d'aquella vivacitat intelligent que tenia tothora i pel baronívol tracte ple d'exquisideses que ni per un moment — a través de les més dures etapes — de la seva vida mai no abandonà.

Cristòfor de Domènec era dos homes en un sol. L'un era ell, el cavaller, l'home correcte, ple de delícies en el tracte íntim, cor obert, bon aconsellador, gran conhortador, ingenu en el produir-se, atentíssim amb l'amistat — que ell degué escriure amb majúscula —, fluid i gai en la companyonia, noble i sense enemics. L'altre Cristòfor de Domènec fou l'especulador científic, l'inquiet, l'insadollable de cultura, l'agitat per tots els fets del món, el sorprès reaccionador en les idees, els sistemes i les descobertes, l'assimilador constant de totes les ensenyances, el filòsof dels fets, de la vida i les seves escenes, de les ànimes, de les psicologies i dels esdeveniments. I tot plegat — molt probable — per una sola cosa: per perseguir la veritat.

Quan En Domènec aconseguia una síntesi nascuda d'un fet o d'una pensada, llavors, oh llavors!, el Gran Cordial s'emprava a fons i, o era un gran insufllador — un flam de teia vermella, flairosa i crepitant — o era un detractor ple de llum d'idees que molts cops restava enlluernat i indecís dels propis lluminics espurneigs eloqüents. I ja no hi podien valer objeccions suavitzants: la seva verba — que era llavors cruel com una destrat oscada damunt de la carn — no tenia aturador; de la lògica passava a la metàfora amb una vivacitat tan especial — sovint espurnejada d'humorisme (rarament d'ironia) — que desconcertava i, sovint, calia revenir-se per apreciar bé l'abast dels seus mots que, millor que no explicar-los, preferia d'aclarir amb una nova ràpida emissió dialectal.

Cristòfor de Domènec era un home intens, humil del seu saber, lliure

d'afanys exhibicionistes, sense presses ni neguits de fer ressaltar el seu nom entremig dels que criden l'atenció literària del públic. I això, per un home que té a casa seva vuit o deu mil quartilles escrites, representa un testimoni d'austeritat que a Catalunya ressalta molt més encara, aquí on es posen a la venda llibres que no passen de fullet i edicions de luxe sense ortografia ni elegància.

En fi, Cristòfor de Domènec era tot un home que, essent-ho, era fi i gentil com una dama. Quants i quants plecs de paper no tinc jo a casa que tenen, tan sols, l'únic objecte de saludar-me. Aquesta és per mi una prova d'un alt valor moral; el correspondre amb correcció és tan poc comú que sobta de debò trobar un home gairebé exhaurit d'armilla que es gasta un ral per una pura gentilesa de cordialitat.

Però d'aquest Cristòfor de Domènec no en vull parlar avui que encara sento en mi la seva impressió càlida d'arran del seu departiment. Un dia, amb més lleure d'esplai i amb més pau al cor, és molt probable que ho faci per contribuir a la perdurabilitat del seu record.

En la penúltima de les cartes d'ell rebudes (maig) em diu que "si alguna de les amenaces biològiques que són en mi es realitza, tenim Domènec per poquets mesos". A continuació revé de la fatal possibilitat i afegeix: "No contrastant, morir és la més naturalíssima de les coses." I jo tampoc ara vull continuar parlant d'En Domènec per "no contrastar".

Que l'esplet de vida dels seus pensaments i dels seus escrits, de moment i per sempre, siguin clarors d'intel·ligència i de cultura, i que una gran pau sigui en l'agitat home de la nostra més cara coneixença desitgem. — JOAN SALLARÈS.

LA BIBLIOFÍLIA

■■■■■ VISITA EFECTUADA PELS XII A LA COL·LECCIÓ DE LA COMTESSA DE VILARDAGA.

L'activitat social dels XII no ha minvat ni un sol moment i tots els mesos puntualment s'ha efectuat la visita reglamentària, en la qual han desfilat davant els ulls dels companys les col·leccions especialitzades de Ramon Miquel i Planas, Domènec Carles Tolrà, Escobet i la comtessa de Vilardaga. Successivament caldrà parlar-ne, i potser serà millor fer-ho després de l'exposició queensem fer a la tardor o a l'hivern pròxim, en què volem mostrar als nostres conciutadans el que hem aplegat, el que s'ha salvat i les riqueses que quedant a casa nostra són de tots. Cada un de nosaltres exposarà els seus XII millors exemplars. Malgrat el propòsit de parlar de les visites anteriorment esmentades en diversos articles o notes amb posterioritat a l'exhibició projectada, avui, potser com a incentiu, com un avanç que exciti el desig i cridi l'atenció dels nostres elements culturals, voldríem donar una petita nota biogràfica i bibliogràfica de la col·lecció de la comtessa de Vilardaga.

Da. Maria del Carme Gil de Nadal, comtessa de Vilardaga, digna hereva dels fundadors de l'Hospital de Sant Pau, dels creadors de la col·lecció de pintures Gil, de tantíssimes obres de cultura i caritat, dedica els pocs moments lliures que la seva important missió de Presidenta general a Catalunya de les Conferències de Sant Vicens de Paül li deixa, per aplegar fa ja molts anys una col·lecció, avui dia de les millors d'Europa, tractant de la història del vestit i de les

innombrables evolucions que d'un any a l'altre s'han portat a cap. Aristòcrata per la sang i per l'esperit, la comtessa que ha fet del seu palau del carrer de les Corts un veritable museu servador de tresors artístics incalculables, rebé, acompanyada del seu espòs, els XII, als quals deixà fruit del goig de tenir en llurs mans, entre altres, els volums següents:

ESTAMPES: Lluís XIV, Lluís XV, Lluís XVI, amb les signatures de Bonnard, Watteau i Duhamel.

HISTÒRIA DEL VESTIT ESPANYOL: *Trajes de España*, de Rodríguez. *Colección de Trajes de España*, de Ribelles. *Colección general de los Trajes*, Madrid, 1799. *Pragmática sobre trajes*, Madrid, 1723. Totes elles obres de molta raresa.

VESTIT REGIONAL: *Recueil des costumes de la Bretagne et des autres contrées de la France où la mise des habitants offre quelque singularité remarquable*; Charpentier, 1830. *Costumes des femmes de Haupsbourg, du Tyrol, de la Hollande, de la Suisse, de la Franconie, de l'Espagne, etc. Dessins de Sauté gravés par Gatine*, 1827. *Tableaux de l'habillement, des mœurs et des costumes dans la République Batave au commencement du dix-neuvième siècle*, Amsterdam. *Costumes de l'Empire Russe, soixante-dix gravures superbement coloriées*, Londres, 1811. Obres totes de gran documentació.

OBRES SUMPTUÀRIES: *Galerie Française de femmes célèbres*, París, 1827. *Galerie Théâtrale ou collection des Portraits en Pied des principaux acteurs des premiers Théâtres de la Capitale, imprimée en couleurs*, París, 1873. Exemplar de gran luxe.

OBRES RARÍSSIMES: *Boemus omnium fere gentium nostreaque aetatis nationum, habitus et effigies*. Antwerp, 1572. *Collection des nouveaux costumes des autorités constituées civils et militaires*, París, 1795.

REVISTES DE MODES: Col·lecció completa de les Estampes del *Journal des dames et des modes*, Pierre Lamésangère, 1799-1834. Col·lecció completa del *Journal des Demoiselles*, 1834-1885.

Moltes altres obres podríem citar de les que enriqueixen la biblioteca de la comtessa de Vilardaga, col·lecció començada per distracció, en el transcurs d'una immobilitat obligada per una llarga malaltia i que avui constitueix una esplèndida realitat que honora no solament la seva propietària sinó també la nostra ciutat.
— E. DE FORTUNY.

ELS VIATGES

IIIIII EL TAPÍS SAGRAT

El tapís sagrat no ha estat portat, enguany, a la Meca. El rei del Hedjaz va condicionar-ne tan durament l'entrada en els seus territoris, que el govern egipci va resoldre abstenir-se del tradicional pelegrinatge, afegint a la seva determinació, la declaració precisa que defugia tota responsabilitat pel que pogués succeir als pelegrins egipcis que anessin a la Meca. Una de les condicions posades pel rei del Hedjaz era que les tropes egípcies que acompanyessin el tapís anessin sense armes, i aqueixa disposició, després dels sagnants successos de l'any passat, convertia en una vertadera temeritat aquell pelegrinatge.

Jo vaig tenir la sort de contemplar la darrera sortida — temps a venir, si

les condicions del Hedjaz no milloren, serà, tal volta, una data històrica — i recordo l'ostentació de força de què era rodejada i el formidable aspecte del regiment de camellers que en feia l'escolta.

Fou el 27 de maig de l'any passat, sota el sol enlluernador d'un matí africà. La gran plaça de la Ciutadella era curulla de gent i les terrasses, els edificis, els alts de les muralles, les escales de les mesquites desapareixien sota una multitud atapeïda i virolada, abillada típicament. Uns pals altíssims, que sostenien garlandes de fullatge i flors, afitaven un gran espai reservat per a les tropes, els invitats, els estrangers, traçant una mena d'avinguda que terminava davant de la tribuna reial, una tribuna vulgaríssima que, sense els tapissos admirables que l'adornaven, hauria fet un bon paper en qualsevol envelat de festa major.

Un gran espai estava reservat als carruatges i era atapeït d'autos, landós, victòries i tot l'atuell circulatori europeu. Delimitant-lo hi havia un altre rengle de pals i de garlandes.

Hom hauria dit que aquests eren la frontera divisòria de l'Orient i de l'Occident. A la banda de fora les dones anaven descalces, amb les esclaves als turmells, els mantells negres amplíssims, les cares tapades curiosament, i els ulls negres, vellutats, lluien als dos costats del carretet d'or que subjectava el vel inferior de la cara; els homes portaven el *tarbuix* o el turbant, les amples vestidures de colors llampancs, les calces amplíssimes, les túniques flotants... De l'altra banda de les garlandes, les faldilles eren curtes, els escots provocatius, els barrets parisencs, les ombrelles, els colors uniformes, els salacofs, les levites grises i el barret de copa, clar, pròfug d'Epsom o d'Ascot...

I, entre l'Orient i l'Occident, una fila de policies vestits de blanc de cap a peus.

En l'últim terme de la plaça hi havia formades les tropes egípcies: artilleria, infanteria, cavalleria, camelleria (?) — escriu aquest mot amb tota mena de reserves filològiques —. Allí l'Orient i l'Occident estaven barrejats: els homes, els *tarbuix*, els camells, eren orientals; els uniformes eren de tipus occidental i d'aqueix color *kaki* que la moderna estratègia ha imposat a tots els exèrcits amb menyspreu i irrisió de tota fantasia. — Oh, la llampanc policromia de les velles revistes militars!

De tant en tant ressonava, en un reconet de la plaça — tan llunyà que la vista amb prou feines el distingia —, una harmonia, trista i monòtona alhora, d'un flabio i un timbalet — la música del sagrat tapís —, i la multitud indígena callava amb un d'aquells silencis precursors dels formidables esdeveniments. ¿Què devia pensar Lord Lloyd — l'Alt Comissari anglès — del sobtat mutisme de tota aquella gernació?...

Al cap de poca estona, del costat oposat de la plaça, dels barris nous — la trista allegoria! — arribà la comitiva reial, senzilla i imponent ensems: un esquadró de cavalleria negra, al trot dels seus magnífics cavalls africans, i una victòria a la gran Daumont de qualsevol Derby o del Saint-Cloud del Segon Imperi. El faraó modern, el rei Fuad — quina sorpresa pels nostres ulls enlluernats encara per les visions de les riqueses de Ramsés i de Tutankamen! — anava vestit amb una levita grisa, tallada impecablement; massa impecablement — qualsevol nou ric en podria tenir una d'igual si l'encarregava a un sastre londinenc — i amb el *tarbuix* al cap. Els postillons del seu carruatge portaven el vestit propi de l'ofici i també es cobrien amb *tarbuix*. Si hom no hagués vist els caps, aquell cotxe i els seus ocupants haurien semblat completament europeus: francesos? anglesos?... Tant se val!

Però jo havia llegit, aquells dies, el triomf electoral immens dels nacionalistes de Zaglul Paxà i l'alliberament d'alguns presumptes complicats en l'as-

sassinat del *Sirdar*, i pensava que, per una estranya paradoxa, allò menys egipci en aquells homes eren els caps que havien aconsellat a les seves ànimes — Déu sap amb quines reserves mentals! — totes aquelles transaccions en la indumentària, en els costums i en la vida política d'un dels pobles més vells de la terra.

Va passar el tapís sagrat, i els penitents, i els camells carregats de catifes i de palmeres, i el regiment de camellers... i, de tots els indrets de la gran plaça, la multitud indígena esguardava aquella alta muntanya endomassada i daurada bàrbarament que es balancejava dalt del camell caparassonat amb fastuositat superba oferint als ulls meravellats el prestigi religiós d'una tradició que fou la força i la unió d'un poble durant moltes centúries.

Qui sap quan tornarà a ser portat el tapís sagrat a la Meca? — JOAQUIM M. DE NADAL.

L'EXCURSIONISME

IIIIII PREPARACIÓ

A la nostra terra l'excursionisme no deu ésser ni un diletantisme ni un pur esport deslligat de la nostra obra de conjunt. Cal que l'excursionisme treballi paral·lelament amb tots els altres sectors per a la consolidació de la nostra obra de renovellament pairal. Ens manca a casa nostra l'obra bàsica i fonamental de l'escola primària. No cal que escatim aquí ni les raons ni les causes d'aquesta falla ni àdhuc els remeis i les solucions avinents i adequats. Homes especialitzats i pedagogs entrenats tenim qui malden pel millor endegament d'aquest problema. Nosaltres ens limitem a constatar aquest fet i l'estat embrionari de les nostres poques institucions post-escolars per a fer sentir la necessitat al nostre excursionisme de preparar els nois als gaudis d'aquest esport sanitos que tant pot contribuir al millorament físic i espiritual de la raça.

En altres països els joves, en donar-se de ple a l'excursionisme, tenen ja un tresor abundant de coneixements útils i necessaris fornits per llurs escoles. Aquests coneixements manquen en absolut als nostres neòfits, qui no tenen tampoc gens ni gota l'habitud del mètode i de la disciplina voluntaris adquirida pels joves forans i que facilita als darrers l'adaptació i el progrés dins l'esport escollit.

A casa nostra el jove excursionista, ple d'entusiasme i de delit, treballa de bursada en el conreu del seu esport, mancat d'orientació i de coneixements; el seu entrenament és arbitrari i desordenat; les seves forces no es desenvolupen metòdicament i progressiva, sinó que, portat pel seu afany de superació, els exigeix esforços desmesurats que les afebleixen en lloc d'enrobustir-les i multiplicar-les. Naturalment les seves possibilitats físiques o minven o s'estanquen en ple període de creixença. Espiritualment el desenvolupament és molt més minso encara, car manquen els pilars dels coneixements fonamentals amb què bastir l'edifici de la pròpia personalitat i l'intel·lecte s'esgarria dins el garbuix de coneixements mal garbellats adquirits a la Déu dó de mestres insuficients, dins de locals inadequats, orfes de tot material necessari i amb una assistència excessiva depassant la capacitat de treball del millor mestre.

D'un temps ençà qualche centre excursionista ha acollit dins el seu si manta secció d'infants per tal de guiar-los en els primers passos llurs dins l'excursionisme. Aquesta lloable tasca, però, no ha resultat tan eficaç com els seus inicia-

dors pensaven per manca de mitjans materials i, per què no dir-ho?, per insuficiència de preparació dels excursionistes benemèrits encarregats de dur-la a cap.

Una nova iniciativa ha sorgit aquest mes d'agost dins el camp excursionista, iniciativa que creiem ben orientada vers l'esdevenidor mediat del nostre esport. Quatre joves benemèrits: En J. Batista Roca, el Dr. Gabarró, En Cusseres i En Coromines ofereixen donar un curset de quinze lliçons — una setmanal — dins tots els centres excursionistes que puguin oferir una matrícula de 10 a 20 joves excursionistes. Aquest curset tindrà per objecte preparar aquest joves per a ésser uns bons guies excursionistes que puguin entrenar a altres joves companys.

Aquest curset creiem sincerament que serà la iniciació de l'excursionisme català vers una actuació plena d'eficàcia, car si aquesta iniciativa té èxit i reuneix un bon estol d'oients, serà la primera d'una tanda de cursets i conferències i lliçons pràctiques encaminades a introduir i consolidar l'estudi, el mètode i la disciplina que faran del nostre excursionisme un treball i una força altament profitoses per a la nostra cultura i el nostre desenvolupament racial.

Cal que la "preparació" sigui una de les preocupacions de les entitats excursionistes. És hora ja d'ordenar i coordinar el nostre esforç i el millor començament és preparar els nous excursionistes, car els vells són ja fets a la seva i no poden ésser una força avui aprofitable. A ells devem l'estat esponerós actual de l'excursionisme. El seu apostolat fa possibles les noves iniciatives. Però cal que cuitem a furnir als nous excursionistes els coneixements necessaris per al nou esforç a fer en el camí ascensional del nostre esport. Altrament quedarem estancats i el nostre excursionisme no serà res més que una supervivència més sense cap eficàcia ni en el present ni en l'esdevenidor. — DR. RIERA I PUNTÍ.

L'ESPERANTO A CATALUNYA

■■■■■ ARGUMENTS PRO ESPERANTO (*)

Un escriptor català ha fet les següents allusions:

"Ja fa molts d'anys que els esperantistes d'arreu del món fan una propaganda molt intensa per aconseguir la propagació d'aquest idioma artificiós, i la gent no en fa gaire cas.

És que de fet no existeix ja un idioma auxiliar internacional? Sabent el francès podeu anar arreu del món. En tots els congressos científics és admesa aquesta llengua.

Si en les llengües no hi batega una ànima, és endebades que intenteu divulgar-les. Una llengua ha d'ésser posada al servei d'una cultura i d'una espiritualitat.

Són lloables els intents dels esperantistes, però no passaran mai de la categoria d'uns illusionistes i maniàtics. Apendre l'esperanto és el mateix que col·leccionar cap-i-cues.

Si no es vol adoptar una llengua viva per a donar-li caràcter internacional, per què no s'adopta el llatí, si ja no existeix cap poble que el parli?"

(*) L'original del nostre col·laborador J. Grau Casas no havent arribat a temps per ésser inclòs en aquest número, publiquem el molt raonat text d'una fulla de propaganda editada per la Barcelona Esperanto Societo. — L. N. R.

Heus ací la resposta que pot fer un esperantista :

—...?

—Efectivament, “la gent” no en fa gaire cas, però existeixen a tots els països cultes milers d’esperantistes, amb llurs associacions, revistes i empreses editorials. Tenim ja més de 4.000 llibres en esperanto i hem celebrat 18 Congressos universals, la qual cosa demostra que l’esperanto és un fet i que s’adapta plenament a les necessitats de la vida internacional.

—...?

—L’esperanto és un idioma artificial, però no arbitrari. Fou creat pel doctor Zamenhof, de Polònia, i és una síntesi dels idiomes europeus. Posseeix una gramàtica d’una genial simplicitat, amb 16 regles només, sense cap excepció, i un reduït vocabulari format per les arrels de màxima internacionalitat, el qual pot ésser multiplicat fins a l’infinít per mitjà d’una trentena de prefixos i sufixos d’ús enterament regular (semblants als que tots els idiomes posseeixen, però usats irregularment) i per mitjà d’un sistema de formació de paraules semblant al de la llengua alemanya. En l’esperanto, síntesi de les llengües europees, hi ha elements germànics i eslaus, però hi predomina la influència llatina. La llengua que més se li assembla fonèticament és l’italià.

—...?

—L’artificialitat de l’esperanto no és un inconvenient, sinó un avantatge. Ella fa que l’esperanto es presenti com un idioma *neutral*, el qual pot ésser adoptat per tothom sense renúncia a cap sentiment ètnic i àdhuc après amb major facilitat que les llengües nacionals. D’altra banda la seva artificialitat és només relativa, car en el fons tots els idiomes són artificials, això és, sotmesos a l’art, les regles, les convencions dels homes. El llenguatge no és un ésser biològic ni un producte natural com vulgarment es creu. L’objecció de l’artificialitat que es fa a l’esperanto té un valor semblant a l’afirmació (que avui ningú no gosaria fer) que el sistema mètric decimal resulta inferior, per la seva *artificialitat*, a la *naturalitat* dels antics sistemes de pesos i mesures.

—...?

—Creure que el francès serveix per a viatjar arreu del món, és un infantilisme. En el comerç principalment, té l’anglès com a rival. I en la ciència pesa molt la llengua alemanya. Encara que la cultura universal — i no és pas així de bon tros — es concentrés en tres o quatre grans llengües, subsistiria el problema de la llengua *una*. L’enorme esforç que representa l’estudi, forçosament incomplet, de tres o quatre llengües, fóra innecessari si s’adoptava l’esperanto com a llengua auxiliar.

—...?

—En l’esperanto batega l’ànima dels que se senten “ciutadans del món”, sense negar, però, el fet de la nacionalitat, ans afirmant-lo, per tal com l’esperanto esdevingut mitjà d’*intercomprensió* evitaria el predominí d’una llengua sobre una altra llengua i per tant la sobirania d’una nació sobre una altra nació. L’esperanto és ja avui, pel nombre dels que en fan ús i la intensitat de la seva aplicació, una veritable llengua *vivent*, posada al servei de la cultura europea i de l’espiritualitat que suposa el sentiment d’un internacionalisme sincer.

—...?

—Crec que és contradictori afirmar que són lloables els intents dels esperantistes i a la vegada dir que apendre l’esperanto és el mateix que colleccionar cap-i-cues. O no són lloables els nostres esforços o el nostre ideal és alguna cosa més que una mania colleccionística. Cal dir només que l’estudi de l’esperanto, deixant a part la seva utilitat intrínseca, facilita un bon coneixement de la gramàtica i és un estimul per a la lingüística en general. Eminents pedagogs, reunits

a l'Institut Jean-Jacques-Rousseau, de Ginebra, han recomanat l'estudi de l'esperanto com a una magnífica gimnàstica intel·lectual que fàcilment dona aquells resultats que hom demana a l'ensenyament, lent i difícil, del llatí i del grec.

—...?

—Si s'adoptés el llatí, els esperantistes seriem els primers a acceptar-lo. Però el llatí és molt difícil i només una petita part dels homes podria assimilar-se'l; és antiquat i no té per tant moltes paraules i expressions modernes; és, en certa manera, propi només d'una determinada part d'Europa i resultaria massa *nacional*, poc *neutral*, per als pobles no llatins. Caldria, doncs, en adoptar el llatí, *simplificar-lo*, *modernitzar-lo* i potser també *europèitzar-lo*, la qual cosa equivaldria a crear artificialment un nou llatí. Ja hi ha un projecte de *latino sine flexione*, però només és viable per a aquells que coneixen el llatí *cum flexione* i molts eminents latinistes prefereixen que es respecti i no es transformi el llatí clàssic. L'esperanto pot dir-se que és ja una llengua no molt llunyana del llatí antic i germana de les modernes llengües llatines, però que ha estat ampliada i enriquida amb les aportacions del geni de les llengües germàniques i eslaves, realitzant harmoniosament un ideal lingüístic d'unitat europea. — E. S.

■■■■■ TARRAGONA, CIUTAT MONUMENTAL

Cap ciutat com Tarragona per a ésser anomenada, en estricta justícia, ciutat monumental. Arreu les pedres ennoblides pel temps us faran deturar el vostre esguard, i així, les generacions passades, els segles que ja s'han esvaït, us faran companyia. Enlloc no hem vist una semblant germanor d'augustesa i d'imponència.

Però Tarragona, a més dels monuments visibles posseeix un incalculable tresor colgat en el subsòl. Cada dia, al fer fonaments, al remoure terres o a l'obrir noves vies per l'eixample de la ciutat pròspera, es fan valuoses troballes de restes de construccions preterites o de fragments d'obres d'art d'una valor inapreciable. Doncs bé, aquestes sagrades relíquies del passat són sovint malmeses, trencades per engravar carrers o serveixen com a pedres de construcció. Fets recents no fan més que confirmar les nostres afirmacions.

En el millor dels casos tot va a parar en un rònc museu provincià on s'a-munteguen aquestes preciositats de la manera més innoble. Tarragona compta, però, encara, amb una altra vergonya semblant a la de la Seu Vella de Lleida: hi ha el magnífic, l'espaiós Palau d'August convertit en una presó infecta, romàtica, rònega i bruta. Moltes vegades hom s'ha exclamat: quin lloc més a propòsit per a ésser convertit en un dels millors museus del món!

Plaçat a l'entrada de la ciutat per la part de Barcelona seria el Déu-vosguard a l'estudiós, a l'artista o al turista encuriós. Un bell panorama des d'allí es domina: la mar als peus i un bell tros de camp, fent-li de domàs. La història allí és evocadora com enlloc; monument nacional el mateix edifici, allí s'aixoplugaren pretors i emperadors romans, ducs visigòtics i molts dels nostres comtes-reis. ¿Quin lloc, doncs, hi hauria més a propòsit que el d'aquest casal magnífic?

Però encara Tarragona, per a ésser una ciutat monumental com li correspon, necessita d'un gran centre d'investigacions arqueològiques i d'una escola on els múltiples estudis relacionats amb la Roma antiga siguin estudiats amb tota cura i extensió. Aquests fogars d'alta cultura serien el millor homenatge que Catalunya, poble llatí i mediterrani, podria retre a la seva matriu antiga.

Tots aquests problemes que bateguen amb un impuls inestroncable en l'arrel més fonda de la colectiva raó d'existir, que posseïm, haurien de trobar aviat

una solució satisfactòria. Per això desitjariem veure com ben aviat Tarragona és anomenada ciutat monumental i com ja no són possibles noves profanacions i els tresors descolgats tenen un adequat estatge i com ben aviat funciona el centre d'investigacions i l'escola desitjada. — J. M. B.

■■■■■ LLIBRES PER ALS MALALTS

Amadeu Vilà, metge conscient i home inquiet, ha llançat la idea, generosa, humana, nobilíssima, de crear una biblioteca d'hospital. És una idea que hauria d'esdevenir una realitat immediata.

L'home que ha lluitat amb la mort, o aquell que lentament veu com la vida se li esmuny, té encara un altre mal pitjor que els que li corsequen la carn. El tedi d'hospital. Quina cosa més terrible!

Diu Sant Tomàs que ningú no pot viure sense delectació i que l'home que es veu privat de delectacions espirituals, cau en les carnals. Aquestes paraules de l'Angèlic, elles soles, ja motivarien la biblioteca d'hospital.

Ara que tot just en som a l'inici ideal, cal preveure aquelles coses que, de fer-ho tard, devindrien funestes. Cal que ellibre que vagi a parar a les mans del malalt sigui una vertadera delectació espiritual. Delectació que ennobleixi, que edifiqui, que alliberi.

Bella cosa que al costat del llit del convalescent o del malalt crònic hi hagi un reconstituent de l'esperit. Però quina tria i quina dosificació més difícil no serà aquesta! No l'abandonéssim pas en mans voluntarioses però inexpertes! D'obrir-se la biblioteca, n'estem segurs, tot seguit abundarien els donatius generosos. No tots els llibres són indicats per a aquesta tasca humaníssima. Ni el capficament torturador, ni la blància enlleidora. Sempre el vertader optimisme, tothora humanitat dignificada. Potser al costat d'una *Biblia* les aventures de *Tom Sawyer*. Potser al costat d'un *Cant Espiritual* les facècies de *La parada*.

Sapiguem fer alhora — aquest hauria de ser el lema de la futura biblioteca — caritat i cultura. — JERONI MORAGAS.

MEMENTO DE LLIBRES, DIARIS I REVISTES

REVISTA DE CATALUNYA (agost). — Josep Pla: *Notes sobre G. K. Chesterton*. — Tomàs Garcés: *Conversa amb Josep Carner*. — Joana Scialtiel: *El Londres de Dickens*.

MERCURE DE FRANCE (1 setembre). — S. Posener: *Défense de la Russie. La théorie russe de M. Henri Massis*.

L'AMIC DE LES ARTS (juliol). — Lluís Montanyà: "*Jardins de Sant Pol*" de Pere Corominas.

LES MARGES (15 agost). — E. Pilon: *Stèle pour le tombeau de Marc Lafargue*.

REVUE DES DEUX MONDES (1 setembre). — Pierre Lasserre: *Georges Sorel, théoricien de l'impérialisme*.

L'AMOUR DE L'ART (agost). — René Schwob: *Notes sur l'art chinois*. — André Fontainas: *José Clarà*.

REVUE BLEUE (3 setembre). — Jean Périers: *Le rêve et la veille dans certaines parties de l'œuvre de Marcel Proust*. — Marc Logé: *Trois romanciers anglais contemporains*.

ART NOVELL. — Assenyalem d'aquesta revista les constants col·laboracions de Maria Carratalà (*La Música*) i de S. Sánchez-Juan (*Converses literàries*).

LA REVUE MUSICALE (setembre). — *Lettres d'E.-T.-A. Hoffmann à Théodore Hippel*. — Charles Dyke: *La vie musicale anglaise au temps d'Elisabeth*.

NOTICIARI

En qualificar LA NAU de futur gran diari català de la nit, ens plau recordar l'altre gran rotatiu català que compta ja amb vint-i-vuit anys de vida, el nostre volgut confrare La Veu de Catalunya. A ambdós confreres reiterem, una vegada més, el testimoni més cordial de la nostra simpatia; a La Veu la reconeixença, per ningú discutida, de la tasca intensa i extensa que porta feta; a LA NAU la confiança, justificada, en la que farà.

PUIG I PUJADES, ja restablert, reprendrà la seva col·laboració a L. N. R. Anuncia també un llibre: Contes de la xiu-xiu i de la viu-viu.

ELS AMICS DE CARLES COSTA, durant la primera quinzena d'octubre, oferiran a la Biblioteca popular de Figueres la sèrie completa de les obres impreses de Costa i tots els seus manuscrits. Amb tal ocasió serà celebrada una vetllada necrològica, en la qual pendran part Eduard Marquina i Carles Rahola.

PIRENEUS, la revista amb tant de delit esperada, començarà la seva publicació l'1 d'octubre.

LLUITA segueix publicant interessants sumaris. Al darrer número arribat a les nostres mans, Cet de Reddis parlava de Cristòfor de Domènec en un bell article que honora el mort i l'autor del treball.

MANUEL BRUNET té a punt de publicar Tot Barcelona i, encara, sabem que treballa en altres llibres.

IGNASI ARMENGOU ens ha promès un treball sobre On va Catalunya?, el llibre, darrerament aparegut, de Marcell Domingo amb un pròleg de Gabriel Alomar.

ELS NOSTRES GRAVATS, secció habitual de L. N. R., serà represa al número vinent; s'hi parlarà de les obres reproduïdes en el número passat i el corrent.

EL PANORAMA INTERNACIONAL DE LES LLETRES I DE LES ARTS, a cura de Just Cabot, serà una rúbrica constant de L. N. R. En aquest número, per excés d'original, no ha estat possible de publicar Charles Maurras, poeta i crític de la poesia. Anunciem també un J.-K. Huysmans sota diversos aspectes i unes notes stendhalianes.

PAUL ELUARD, un dels més sobresortints poetes sobrerrealistes, ha passat per Barcelona, camí de Mallorca.

LA NAU, segons sembla, ha encarregat a Josep Pla un reportatge per tot Catalunya. Serà una pintura rutilant d'aspectes de la terra pàtria que és esperada per endavant amb fruïció.

ANNA MARIA DE SAAVEDRA i ADELA MARIA TREPAT han traduït Ovidi per a la Fundació Bernat Metge, precedint la versió un pròleg, molt enèrgic i curiosament antisentimental, on les traductores no planyen pas Ovidi.

En les nostres Notes i comentaris, PERE VERDAGUER començarà a publicar Siluetes d'escriptors vigatans, i A. BERGÓS, Homes i coses de Lleida.

LLUÍS VIA prepara per a L. N. R. una llarga nota sobre Jeroni Zanné.

JACQUES MARITAIN ens ha concedit autorització expressa perquè li publiquem Frontières de la poésie, el qual treball veurà la llum en el nostre número d'octubre.

LA NOVA REVISTA s'ha assegurat la col·laboració constant de Miss RUTH HANAK, qui parlarà de Lletres anglo-americanes. Sherwood Anderson i Sinclair Lewis són els autors presentats en el primer article, que publicarem el mes vinent.

ROSSEND LLATES parlarà de Schumann des de les pàgines de LA NOVA REVISTA.

Mercix una menció especial les Notes sobre Chesterton, de JOSEP PLA, en el darrer número de la Revista de Catalunya.

JOSEP LLEONART ens ha lliurat el manuscrit de Tizianella, poema que serà publicat en LA NOVA REVISTA del mes de desembre.

JEAN COCTEAU—així es rumoreja almenys— vindrà a Barcelona, per donar-hi una conferència i assistir a la projectada representació del seu Orfeu.

CARLES RIBA ens ha escrit des de L'aurion: "Tots els colors de la nostra Atica són fins, apastellats, acanyellats: només el cobalt del mar és violent..."

FRANCESC ALVAREZ, el nostre bon amic, intel·ligent "amateur", selecte col·leccionista de bona pintura catalana, ha tornat de París.

JOAQUIM SUNYER ha tornat d'una breu estada a Font-Romeu, on ha treballat en el retrat de Felip Rodés.

J. ROURE I TORENT i C. FAGES DE CLIMENT publicaran, en el número de novembre de LA NOVA REVISTA, sengles treballs sobre Cristòfor de Domènec.

JAUME AGELET I GARRIGA, des de Londres, ens anuncia la publicació imminent d'un nou llibre de versos.

EL SALÓ DE TARDOR, que aviat s'inaugurarà a la Sala Parés (Establiments Maragall), compta ja amb la promesa formal d'assistència de molts dels nostres millors artistes. Hi ha el projecte de celebrar, durant el temps que estarà obert, diversos actes, no ben

concretats encara. Sembla, però, que es demanarà la col·laboració de Rossend Llates perquè parli de Schumann i la de Josep Pla perquè llegeixi una tria del seu Manolo, en premsa actualment.

ELS QUADERNS ARNAU DE VILANOVA, la publicació dels quals s'ha anunciat, afegiran a la bibliografia contemporània catalana una aportació científica de considerable transcendència.

DIEGO RUIZ ha escrit La confessió de Sitges, que no se sap encara per qui serà editada. Aquest llibre, segons es diu, elegíac i dràstic, sembla molt lluny d'aquell Blanco refugio, èpic i idíl·lic.

A darrera hora ens assabentem de la mort de MARIUS ANDRÉ, del cos consular francès i molt informat de les nostres coses. Ell fou el traductor d'El català de la Manxa del nostre Rusiñel a la llengua francesa. D. E. P.

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

Director:
JOSEP M. JUNOY

Redactor en cap:
JUST CABOT

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Any: 35 ptes.-Semestre: 18 ptes.-Trimestre: 10 ptes.-Núm. solt: 3'50 ptes.

Redacció i Administració: LLIBRERIA VERDAGUER
Rambla del Centre, 5, Telef. 3868 A. — Barcelona

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMÈS A LA CENSURA GOVERNATIVA